

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΚΑΙ Ο
ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΑΝΤΩΣ ΕΙΔΟΥΣ
ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥΣ.
ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑ.**

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΕΡΜΗΣ
ΣΕΦΤΕΛΗ ΕΛΕΝΗ**

**ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΔΡ. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ
ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ**

ΑΘΗΝΑ – ΜΑΪΟΣ 2012

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη συγκεκριμένη εργασία, αναλύονται σε βάθος οι έννοιες της βιομηχανίας φιλοξενίας αλλά και του τουρισμού και της επίδρασής τους στο περιβάλλον και στην κοινωνία. Επιπλέον, αναφέρονται λύσεις που προσφέρονται απο ξενοδοχεία στην περιοχή της Ελλάδος, όπως και οι διάφορες μορφές του εναλλακτικού τουρισμού και της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης. Αναλυτικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο εξηγείται ο όρος της αειφόρου ανάπτυξης, τι είναι και ποιοί είναι οι στόχοι της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο βλέπουμε ό,τι αφορά στα τουριστικά καταλύματα, στις κλασικές και σύγχρονες μορφές τους. Επιπλέον, εξετάζονται οι θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον, την κοινωνία και τους φυσικούς πόρους και εκτενέστερα σε περιοχές με ιδιαίτερη πολιτισμική και ιστορική αξία.

Πιο κάτω, στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης και του αειφόρου τουρισμού και προτείνεται η εκπαίδευση που θα πρέπει να γίνει άμεσα, σύμφωνα με τη διαθέσιμη βιβλιογραφία. Επίσης, γίνεται σύγκριση μεταξύ της αειφορίας και του μαζικού τουρισμού.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί αναφέρεται η επίδραση του τουρισμού στους φυσικούς πόρους, στο δομημένο περιβάλλον και στο κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο, ενώ το τελευταίο υποκεφάλαιο ασχολείται με τις θετικές επιδράσεις του τουρισμού στο περιβάλλον.

Στο πέμπτο κεφάλαιο αναφέρονται μέθοδοι εξοικονόμησης ενέργειας και φυσικών πόρων, διαχείρισης αποβλήτων αλλά και επεξεργασίας λυμάτων. Αναλύονται επίσης οι διαδικασίες βιολογικού καθαρισμού.

Τελευταία καταγράφεται έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε ξενοδοχεία της Μυκόνου με τη μορφή ερωτηματολογίων και παρουσιάζονται τα αποτελέσματα αλλά και εν τέλει, τα συμπεράσματα της έρευνας.

Λέξεις - Κλειδιά: τουρισμός, τουριστικά καταλύματα, βιομηχανία φιλοξενίας, αειφορία, αειφόρος τουριστική ανάπτυξη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	3
ΠΡΟΛΟΓΟΣ / ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι	6
Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΕΝΝΟΙΑ	6
1.1 Ο τουρισμός ως Έννοια	6
1.2 Ο τουρισμός στην Ελλάδα	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ	16
ΑΝΑΛΥΣΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ	16
2.1 Τα Τουριστικά Καταλύματα	16
2.2 Κλασσικές και Σύγχρονες Μορφές Καταλυμάτων	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ	22
Η ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ	22
3.1 Τι είναι η Αειφόρος Ανάπτυξη	22
3.2 Αειφόρος ή Υπεύθυνη Τουριστική Ανάπτυξη	25
3.3 Αειφόρος Τουρισμός	26
3.4 Αειφόρος Ανάπτυξη και Τουρισμός	27
3.5 Αρχές Αειφόρου Εκπαίδευσης	32
3.6 Σε Ποιούς Απευθύνεται	33
3.7 Σύγκριση της Αειφορίας με το Μαζικό Τουρισμό	36

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV	39
Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΕ ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	39
4.1 Επιπτώσεις του Τουρισμού στους Φυσικούς Πόρους	39
4.2 Επιδράσεις του Τουρισμού στο Δομημένο Περιβάλλον	43
4.3 Οι Επιπτώσεις του Τουρισμού στις Περιοχές με Ιδιαίτερη Πολιτισμική και Ιστορική Αξία	44
4.4 Θετικές Επιδράσεις του Τουρισμού στο Περιβάλλον	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V	48
ΛΥΣΕΙΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΦΕΡΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	48
5.1 Περιβαλλοντική Διαχείριση	48
5.2 Εξοικονόμηση Ενέργειας	50
5.3 Μέθοδοι Εξοικονόμησης Φυσικών Πόρων	51
5.4 Επεξεργασία Λυμάτων και Βιολογικοί Καθαρισμοί	52
5.5 Διαχείριση Αποβλήτων	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI	57
ΕΡΕΥΝΑ	57
6.1 Ερωτηματολόγιο	57
6.2 Ανάλυση και Αποτελέσματα Έρευνας	60
6.3 Συμπεράσματα Έρευνας	69
Γενικά Συμπεράσματα – Επίλογος	69
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	70

ΠΡΟΛΟΓΟΣ / ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τουρισμός ονομάζεται μια σειρά δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται αφού προηγηθεί ταξίδι ή κάποιου είδους μετακίνηση. Δεν σχετίζονται με την εργασία και τις κοινωνικές υποχρεώσεις. Αποτελεί μεγάλη πηγή εσόδων και δημιουργίας θέσεων εργασίας (έστω και εποχιακών), κυρίως σε χώρες με σπουδαία γεωπολιτική αξία. Μια από αυτές, σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι και η Ελλάδα η οποία για το 2011 βρέθηκε στην 29η θέση (5 θέσεις χαμηλότερα από το 2009) ανάμεσα σε 139 χώρες σε ότι αφορά την ανταγωνιστικότητά της, στον τουρισμό και τα ταξίδια. Την ίδια ώρα, κατατάχτηκε 21η μεταξύ των χωρών της Ευρώπης, λόγω πολιτιστικού πλούτου, καλών συνθηκών υγιεινής και κορυφαίας τουριστικής υποδομής. Επιπλέον, καταγράφεται μια ισχυρή εξοικείωση της χώρας με τον τουρισμό και, σε τελική ανάλυση, θετικής στάσης απέναντι στους τουρίστες.

Η παραπάνω έρευνα πραγματοποιήθηκε για τέταρτη χρονιά για να παρουσιαστεί στο World Economic Forum (WEF) βαθμολογώντας τις χώρες με βάση εξήντα δείκτες, στους οποίους περιλαμβάνονται η ασφάλεια, η υγεία, οι τιμές, ο πολιτισμός, τα μέσα μεταφοράς και η προστασία του περιβάλλοντος. Η έμφαση που έχει δοθεί σε ανθρώπινους και φυσικούς πόρους για την προώθηση ενός περιβάλλοντος που και να διαφυλάττεται αλλά και να είναι ελκυστικό για την πραγματοποίηση ταξιδιών, βοηθά χώρες όπως η Ελβετία, η Γερμανία, η Σουηδία και η Γαλλία να βρίσκονται στις πρώτες θέσεις.

Στις επόμενες σελίδες λοιπόν, θα αναλύσουμε και θα εμβαθύνουμε σε ότι αφορά στο ρόλο που διαδραματίζουν όλων των ειδών τα καταλύματα στην αειφόρο τουριστική ανάπτυξη στη χώρα μας, μιας και αποτελεί σημαντικό γνώμονα για την περαιτέρω διεύρυνσή της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΕΝΝΟΙΑ

1.1 Ο τουρισμός ως Έννοια

Η παγκόσμια βιβλιογραφία προσφέρει πολλούς ορισμούς για την ερμηνεία του όρου «τουρισμός». Ωστόσο, δεν υπάρχει κοινώς αποδεκτός ορισμός που να περιλαμβάνεται στη βιβλιογραφία. Σε κάθε περίπτωση, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (World Tourism Organization) δίνει μια λειτουργική ερμηνεία του όρου, διευκρινίζοντας ότι προκειμένου να συμπεριλαμβάνεται μια δραστηριότητα στην κατηγορία τουρισμός / ταξίδι, θα πρέπει να συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις :

1. Η δραστηριότητα του επισκέπτη να αφορά μόνο στους τομείς της καθημερινότητας που δεν σχετίζονται με την εργασία και τις κοινωνικές υποχρεώσεις, και μακριά από το χώρο που πραγματοποιούνται οι δραστηριότητες που αφορούν στην «εργασία» και στις «κοινωνικές υποχρεώσεις».
2. Η δραστηριότητα να συμπεριλαμβάνει το ταξίδι και, σε κάθε περίπτωση, κάποια μορφή μετακίνησης στον προορισμό.
3. Ο προορισμός να είναι το επίκεντρο μιας σειράς δραστηριοτήτων αλλά και παροχών που είναι απαραίτητες για την στήριξη αυτών των δραστηριοτήτων.

Όπως διευκρινίζουν οι Middleton και Hawkins (1998), οι έννοιες «ταξίδι» και «τουρισμός» διαμορφώνουν την εικόνα μιας ενιαίας αγοράς στην οποία ανήκουν ο *διεθνής τουρισμός* και ο *εσωτερικός τουρισμός*, και συνιστούν σε αυτή το κομμάτι της ζήτησης. Στο σκέλος της προσφοράς, συμπεριλαμβάνεται η βιομηχανία του τουρισμού, η οποία περικλείει διάφορες κατηγορίες και υπό-κατηγορίες, άλλες αμιγώς εμπορικές (όπου συναντάμε κερδοσκοπικού χαρακτήρα μηχανισμούς, όπως οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις), κάποιες εμπορικές που δεν λειτουργούν όμως με σκοπό την επιδίωξη κέρδους, [όπως οι εθνικοί δρυμοί και τα εθνικά πάρκα, που προσφέρονται για διάφορες δραστηριότητες (π.χ. σαφάρι) και τα διατηρητέα μνημεία] και τέλος κρατικές τουριστικές επιχειρήσεις (εθνικά μουσεία, εθνικά πάρκα κλπ.).

Αυτή η μελέτη του μάρκετινγκ για τον τουρισμό είναι επίκαιρη αν και έχει ξεκινήσει εδώ και αρκετές δεκαετίες, δεδομένων των πλεονεκτημάτων που προσφέρει αυτή η δραστηριότητα όπως: αύξηση εισοδημάτων, εισροή χρηματικού κεφαλαίου, άνοδο επενδύσεων, δημιουργία θέσεων εργασίας (κυρίως στις μικρές κοινωνίες), αναδιανομή εισοδήματος από τις πλουσιότερες αγορές σε χαμηλότερου εισοδήματος αγορές, αξιοποίηση φυσικών πόρων και πολιτισμικών αγαθών και διάδοση γνώσεων και πληροφοριών. Δυστυχώς κατά το παρελθόν, σε πάρα πολλές περιπτώσεις (και στην ελληνική άλλωστε), η προώθηση του τουρισμού γινόταν με γνώμονα το ευκαιριακό κέρδος και με στόχο τα βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα.

Είναι γεγονός, ότι η σωστή και προσεκτικά μελετημένη στρατηγική για τον τουρισμό μπορεί να οδηγήσει στην απόκτηση ενός πολύ ισχυρού εργαλείου για την αειφόρο ανάπτυξη, την οικονομική πρόοδο και την καταπολέμηση της φτώχειας. Αυτό, φυσικά, δεν προϋποθέτει μόνο την ύπαρξη ενός καλά οργανωμένου σχεδίου, αλλά την αποδοχή σε πρώτο επίπεδο ότι η τουριστική βιομηχανία παρουσιάζει τεράστιες προκλήσεις όχι μόνο για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο

χώρο, αλλά κυρίως για τις εθνικές κυβερνήσεις που έχουν επιφορτιστεί με το καθήκον να σχεδιάσουν, να συντονίσουν και να στηρίξουν την τουριστική πολιτική της χώρας τους.

Είναι, πλέον, σίγουρο, ότι η διαχείριση ενός τόσο ταχύτατα αναπτυσσόμενου κλάδου απαιτεί την σύμπραξη όλων των φορέων που είναι αρμόδιοι να διευκολύνουν τη μετάβασή του σε μια νέα εποχή. Μια εποχή που απαιτεί την ανανέωση των υποδομών της βιομηχανίας, με γνώμονα την ανταπόκριση στη ζήτηση, την ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών, την προστασία του περιβάλλοντος και την σωστή διαχείριση των κερδών.

Εξάλλου, είναι γεγονός ότι πρόκειται για μια σύνθετη δομή, η οποία πέραν της συνύπαρξης/συνεργασίας δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, απαιτεί και την δημιουργία και εκτέλεση σύνθετων σχεδίων ανάπτυξης, την δημιουργία εργαλείων μέτρησης αποτελεσμάτων (ένα αρκετά δύσκολο εγχείρημα σε ένα κλάδο που προσφέρει «εμπειρίες» ως κύριο προϊόν του) αλλά κυρίως την αναγνώριση ότι ο τουρισμός αποτελεί βασικό παράγοντα κοινωνικής συνοχής και οικονομικής ανάπτυξης - ειδικότερα για τις χώρες όπου η συμμετοχή του στο εθνικό ΑΕΠ είναι καίρια, όπως συμβαίνει με την περίπτωση της Ελλάδας.

Στο τουριστικό σύστημα λαμβάνουν χώρα δραστηριότητες που χαρακτηρίζονται ως τουρισμός. Μένει λοιπόν να προσδιορίσουμε ποια είναι τα συστατικά στοιχεία αυτής της δραστηριότητας.

Ο τουρισμός είναι η δραστηριότητα κατά την οποία άτομα ή ομάδες ανθρώπων μετακινούνται προσωρινά από τον τόπο κατοικίας τους σε άλλον τόπο για τουριστικό σκοπό και χρησιμοποιούν για αυτόν το σκοπό μέσα που προσφέρονται από την τουριστική βιομηχανία. Τα άτομα που μετακινούνται γι' αυτό το σκοπό ονομάζονται τουρίστες.

Ο παραπάνω ορισμός περιέχει τα ακόλουθα στοιχεία:

- α. Τα συστατικά στοιχεία του τουριστικού συστήματος, δηλαδή τους τουρίστες, τις τουριστικές επιχειρήσεις και λοιπούς παραγωγικούς τουριστικούς (και όχι μόνο) πόρους
- β. Το στοιχείο του χώρου
- γ. Το στοιχείο του χρόνου
- δ. Την ύπαρξη τουριστικού σκοπού

Το κυρίαρχο στοιχείο που χαρακτηρίζει μια ανθρώπινη ενέργεια είναι ο σκοπός που βρίσκεται πίσω από αυτή. Δηλαδή, μπορεί ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων να μετακινούνται προσωρινά σε άλλο τόπο από το τόπο της μόνιμης κατοικίας τους, με άλλα λόγια να ταξιδεύουν, αλλά να μην έχουν τουριστικό σκοπό.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΤΕΡΑ:

Οι τουρίστες

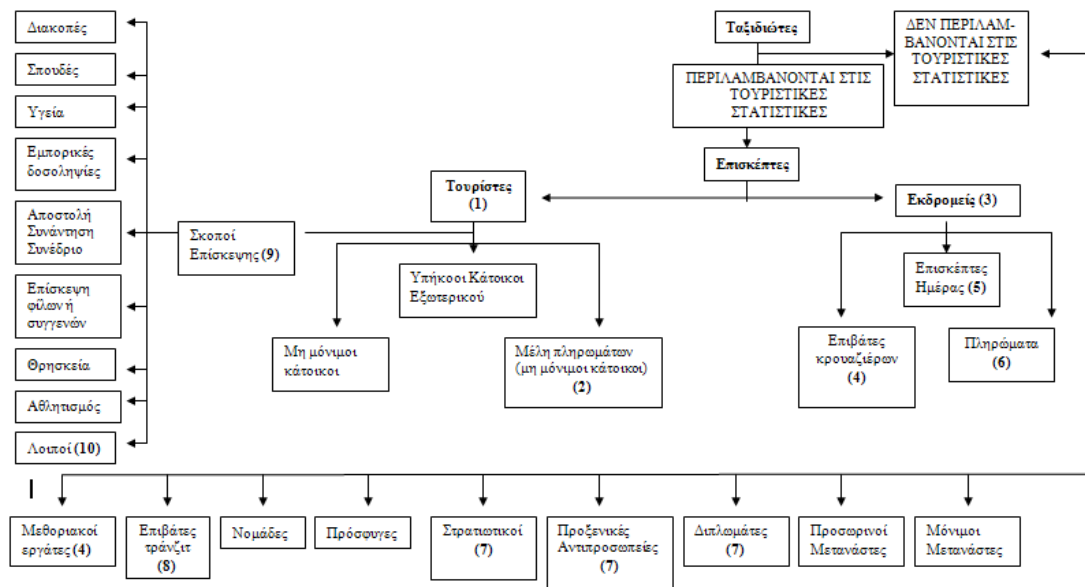
Οι άνθρωποι που κάνουν τουρισμό αποκαλούνται τουρίστες. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, δεν είναι όλα τα άτομα που ταξιδεύουν τουρίστες. Για να χαρακτηρίσουμε ένα άτομο ως τουρίστα πρέπει να λάβουμε υπόψη και τα λοιπά χαρακτηριστικά του

τουρισμού. Οι ιδιότητες του τουρίστα, που τον διακρίνουν από τα άλλα άτομα που μετακινούνται έχουν λοιπόν σχέση με:

- α) την απόσταση που διανύεται από τον τόπο αναχώρησης μέχρι τον τόπο προορισμού.
- β) την χρονική διάρκεια της κυκλικής μετακίνησης που χαρακτηρίζει τον τουρισμό.
- γ) το σκοπό.

Οι παραπάνω ιδιότητες χρειάζεται να προσδιοριστούν επακριβώς έτσι ώστε τα στατιστικά στοιχεία, που παρακολουθούν την εξέλιξη του τουριστικού φαινομένου να είναι ακριβή και συγκρίσιμα διεθνώς. Η συλλογή και παρακολούθηση των τουριστικών στατιστικών μεγεθών είναι απαραίτητη για επιστημονικούς σκοπούς καθώς και για την εκτίμηση της κατάστασης και των τάσεων της τουριστικής οικονομίας, ώστε να λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα τουριστικής πολιτικής από τη δημόσια διοίκηση. Γι' αυτόν το λόγο η έννοια του τουρίστα έχει προσδιοριστεί από διεθνείς οργανισμούς, όπως είναι λ.χ. ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού.

Παραστατικό είναι το ακόλουθο διάγραμμα για τις διάφορες κατηγορίες ταξιδιωτών.

Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (Π.Ο.Τ.), Μεθοδολογικό Παράρτημα της Στατιστικής του Παγκοσμίου Εμπορίου, 1978.

Σχεδιάγραμμα 1: Οι κατηγορίες των Τουριστών

Στο παραπάνω διάγραμμα μπορούμε να δούμε τα παρακάτω:

1. Επισκέπτες που περνούν τουλάχιστον μια νύχτα στη χώρα ή τον τόπο που επισκέπτονται.
2. Αλλοδαπά πληρώματα αεροπλάνων ή πλοίων ελλιμενισμένων ή σε «lay over» που κάνουν χρήση καταλυμάτων της χώρας που επισκέπτονται.

3. Επισκέπτες που δεν περνούν τουλάχιστον μια νύχτα στη χώρα που επισκέπτονται κατά τη διάρκεια μιας μέρας ή και περισσότερων ακόμα αλλά επιστρέφουν στο πλοίο ή το τρένο με το οποίο ταξιδεύουν για να κοιμηθούν.

4. Συνήθως περιλαμβάνονται στους εκδρομείς. Παρόλα αυτά προτιμάται η χωριστή κατάταξη των επισκεπτών αυτών.

5. Επισκέπτες που έρχονται και φεύγουν την ίδια μέρα, δηλαδή που δεν διανυκτερεύουν (same-day visitors).

6. Πληρώματα που δεν είναι κάτοικοι της χώρας που επισκέπτονται και μένουν σε αυτήν ολόκληρη την ημέρα χωρίς να διανυκτερεύσουν.

7. Όταν ταξιδεύουν από τη χώρα προέλευσής τους στη χώρα που σταθμεύει η υπηρεσία τους και αντίστροφα.

8. Οι οποίοι δεν εγκαταλείπουν την περιοχή τράνζιτ του αερολιμένα ή του λιμανιού σε ορισμένες χώρες. Η ιδιότητα ενός ταξιδιώτη ως τράνζιτ μπορεί να συνεπάγεται παραμονή σε μια χώρα μιας ή και περισσότερων ημερών. Σε αυτές τις περιπτώσεις θα πρέπει αυτοί να συμπεριλαμβάνονται στις στατιστικές των επισκεπτών και συγκεκριμένα των τουριστών.

9. Κύριοι σκοποί επίσκεψης όπως καθορίστηκαν στη Διάσκεψη της Ρώμης το 1963.

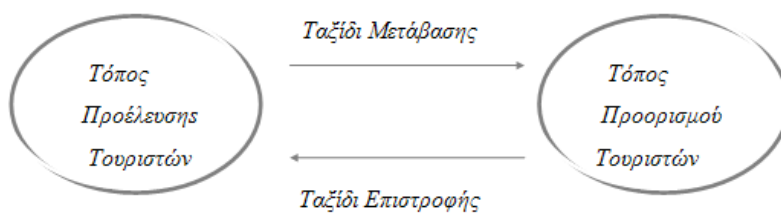
10. Λοιποί λόγοι επίσκεψης είναι για παράδειγμα πολιτιστικοί, ειδικά ενδιαφέροντα κλπ.

Από το προηγούμενο διάγραμμα συνάγονται τα ακόλουθα:

α. Για να χαρακτηριστεί κάποιος τουρίστας πρέπει το ταξίδι του να έχει ορισμένη διάρκεια (πλέον της μιας μέρας) και να καλύπτει ορισμένη απόσταση (πλέον των 50 μιλίων), έτσι, διακρίνουμε τους τουρίστες από τους εκδρομείς.

β. Η διάκριση από τους μη τουρίστες γίνεται με βάση τη χρονική διάρκεια απουσίας και το σκοπό. Ένας μετανάστης λ.χ. δεν είναι τουρίστας γιατί δεν σκοπεύει να επιστρέψει σύντομα στο τόπο του. Συνήθως είναι οικονομικοί, πολιτικοί οι λόγοι για τους οποίους μετακινούνται οι μη τουρίστες (μετανάστες, πρόσφυγες, στρατιώτες σε εκστρατεία κλπ.).

γ. Τον τουρισμό χαρακτηρίζει η προσωρινότητα της μετακίνησης, δηλαδή η επιστροφή είναι σίγουρη και πραγματοποιείται σε σύντομο χρονικό διάστημα (όχι μεγαλύτερη του έτους). Η λέξη 'τουρισμός' δηλώνει κυκλική κίνηση και προέρχεται από την ελληνική λέξη τóρνος < *τορ-* (θέμα του *τείρω*) + *-νος* (= εργαλείο για την κατεργασία σκληρών υλών όπως μέταλλο, ξύλο κτλ) (Τεγόπουλος και Φυτράκης, 1993), η οποία στη πορεία μετετράπη σε 'tour' στη γαλλική γλώσσα. Αυτή η κυκλική κίνηση μπορεί να παρασταθεί με το ακόλουθο διάγραμμα.

Σχεδιάγραμμα 2: Απεικόνιση Τουριστικού Ταξιδιού

Υπάρχει η αντίληψη ότι ο σκοπός του τουριστικού ταξιδιού είναι η αναψυχή, δηλαδή η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου για σκοπούς που δεν έχουν σχέση με τη καθημερινότητα αλλά κυρίως τη διασκέδαση, μόρφωση και άλλες ασχολίες. Η αντίληψη αυτή δεν είναι ορθή. Ενώ ο σκοπός της αναψυχής είναι από τους σπουδαιότερους, εντούτοις, τουρίστες χαρακτηρίζονται και άτομα που ταξιδεύουν σε άλλο τόπο από αυτόν που κατοικούν για επαγγελματικούς, θεραπευτικούς και άλλους λόγους.

Μπορούν να γίνουν πολλές διακρίσεις του τουρισμού ανάλογα με τα κριτήρια που θα θέσουμε.

α. Στην αρχή του κεφαλαίου αναφέρθηκε ο διαχωρισμός των Middleton και Hawkins (1998), όπου με βάση το κριτήριο της προέλευσης των τουριστών έχουμε διάκριση σε **εγχώριο** και **διεθνή** τουρισμό. Ο διεθνής τουρισμός, ανάλογα με την κατεύθυνση των τουριστικών ροών διακρίνεται σε εισερχόμενο και σε εξερχόμενο τουρισμό. Παρόλο ότι συνήθως όταν μιλάμε για τουρισμό εννοούμε τον εξωτερικό (ή διεθνή), εν τούτοις δεν πρέπει να παραγνωριστεί η σημασία του εγχώριου τουρισμού. Αυτό ισχύει, ιδίως, για μη γνωστούς τουριστικούς προορισμούς, συνήθως, στην περίπτωση της χώρας μας, τόπους στην ενδοχώρα. Οι επισκέπτες του εξωτερικού κατευθύνονται συνήθως σε συγκεκριμένους τουριστικούς τόπους που έχουν επιλέξει οι tour operators πριν από αυτούς γι' αυτούς. Έτσι, στην περίπτωση λ.χ. της τουριστικής ανάπτυξης του νομού μιας περιοχής που δεν έχει άμεση επαφή με τη θάλασσα, σημασία έχει η προσέλευση του εγχώριου τουρισμού.

Όσο μεγαλύτερη είναι η χώρα τόσο μεγαλύτερη είναι η σημασία του εγχώριου τουρισμού. Σε μεγάλες χώρες όπως είναι οι Η.Π.Α ή η Ρωσία, ο εγχώριος τουρισμός έχει μεγαλύτερη σημασία απ' ό,τι ο εξωτερικός. Πιο συγκεκριμένα, για αυτές τις μεγάλες χώρες υπολογίζεται ότι για κάθε διεθνή μετακίνηση τουριστών αντιστοιχεί περίπου πενταπλάσιος αριθμός εγχωρίων τουριστών. Ακόμη και για τη χώρα μας, όπου έχει δοθεί έμφαση στον εξωτερικό, κυρίως στον **εισερχόμενο τουρισμό** (σε περίπου 15 εκατομμύρια υπολογίστηκαν, για το 2006, οι επισκέπτες από το εξωτερικό), ο εγχώριος τουρισμός δεν είναι αμελητέος. Ορισμένες περιοχές (λ.χ. Έδεσσα, Μέτσοβο) και είδη τουρισμού (λ.χ. χειμερινός, θεραπευτικός κ.α.) βασίζονται σχεδόν αποκλειστικά στη ζήτηση που αναπτύσσουν εγχώριοι τουρίστες. Στόχος της πολιτικής των διάφορων φορέων (εθνικών και τοπικών, όπως είναι λ.χ. οι επιτροπές τουρισμού διάφορων νομών, δήμων κλπ.) είναι, ή θα πρέπει να είναι, η διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς και η ποιοτική αναβάθμιση ώστε να προσελκύονται και ημεδαποί και αλλοδαποί τουρίστες.

β. Με βάση το κριτήριο της χρονικής διάρκειας των τουριστικών δραστηριοτήτων έχουμε τον **συνεχή** και τον **εποχικό** τουρισμό.

Γενικά ο τουρισμός είναι μια εποχική δραστηριότητα. Συνήθως, για τα περισσότερα είδη του τουρισμού, το καλοκαίρι υπάρχει μεγάλη ζήτηση τουριστικών υπηρεσιών ενώ το χειμώνα σχεδόν καθόλου. Αυτό παρατηρείται ιδιαίτερα στα νησιά και στις λοιπές παραθαλάσσιες περιοχές της χώρας μας. Προσπάθεια των τουριστικών φορέων είναι η χρονική διασπορά της τουριστικής ζήτησης ώστε να υπάρχει ζήτηση και εκτός της περιόδου της αιχμής. Αυτό είναι εξαιρετικά δύσκολο να επιτευχθεί. Μπορεί όμως κάτι να γίνει μέσα από κατάλληλους χειρισμούς από κεντρικούς ή τοπικούς φορείς. Αυτοί οι χειρισμοί μπορούν να περιλαμβάνουν διαφορισμό των τιμών των τουριστικών προϊόντων (λ.χ. φθηνά δωμάτια για διαμονή εκτός περιόδου αιχμής), διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς λ.χ. εκμετάλλευση και προβολή νέων μορφών τουρισμού, όπως είναι η δημιουργία ενός χιονοδρομικού κέντρου, ενός συνεδριακού κέντρου, ειδικών εκδηλώσεων, όπως φεστιβάλ, «δρόμοι κρασιού» κ.ο.κ.

γ. Με βάση την κινητικότητα κατά την παραμονή του τουρίστα στον τόπο προορισμού έχουμε τον **στατικό**, όπου ο τουρίστας συνήθως πηγαίνει σε ένα ξενοδοχείο παραθέρισης και παραμένει σχεδόν σε όλη τη διάρκεια σ' αυτό και τον **κινητικό** όπου ο τουρίστας είναι σχεδόν διαρκώς σε κίνηση. Αυτός άλλωστε είναι και ο σκοπός του ταξιδιού (λ.χ. θαλάσσιος, πεζοπορικός, οδικός κλπ.)

δ. Με βάση το μέγεθος του τουριστικού πλήθους μπορούμε να διακρίνουμε τον τουρισμό σε **ατομικό** και **ομαδικό ή μαζικό** τουρισμό.

Ο ατομικός τουρισμός αφορά ένα άτομο ή το πολύ μία οικογένεια, οπότε μιλούμε για οικογενειακό τουρισμό, μια ειδική μορφή τουρισμού, που δεν αποκλείει όμως τη συμμετοχή του σε προγράμματα μαζικού τουρισμού. Η οικογένεια αυτή αποτελεί ένα νοικοκυριό, δηλαδή μια ενιαία οικονομική μονάδα. Παρόλο ότι διεθνώς οι περισσότεροι τουρίστες ταξιδεύουν ως ομάδα (group), συνήθως μέσω των τουριστικών πρακτορείων, η σημασία του ατομικού ή έστω οικογενειακού τουρισμού είναι πολύ μεγάλη, ιδίως για χώρες των οποίων οι κάτοικοι έχουν έντονα ατομιστικά στοιχεία και θέλουν να δρουν αυτοβούλως και ανεξάρτητα, χωρίς την οργάνωση και τους περιορισμούς, που συνεπάγονται τα ομαδικά ταξίδια (λ.χ. Έλληνες, Γάλλοι σε αντίθεση με τους Άγγλους και τους Γερμανούς).

Τα ομαδικά ταξίδια οργανώνονται και εκτελούνται κυρίως από τα πρακτορεία ταξιδιών και τους μεγάλους ταξιδιωτικούς οργανισμούς. Σε αυτή τη κατηγορία εμπίπτουν και οι λεγόμενες σχολικές εκδρομές και ο λεγόμενος κοινωνικός τουρισμός. Για περιοχές όπως λ.χ. ο Νομός Πέλλας, η εγγύτητα με ένα μεγάλο αστικό κέντρο όπως η Θεσσαλονίκη, τους δίνουν αρκετά πλεονεκτήματα για επισκέψεις αυτών των κατηγοριών τουριστών.

ε. Με κριτήριο την ηλικιακή διάρθρωση των τουριστών μπορούμε να μιλήσουμε για τουρισμό των **νέων** και για τουρισμό της **τρίτης ηλικίας**. Ο τουρισμός και των δύο αυτών κατηγοριών έχει πολύ μεγάλη σημασία τη σύγχρονη εποχή. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι νέοι εμφανίζουν μεγαλύτερη κινητικότητα από τους ηλικιωμένους που επιτείνεται με την άνοδο των εισοδημάτων, την τάση ανεξαρτητοποίησης από τους δεσμούς της οικογένειας, την αυτονομία που τους δίνει η κατοχή ιδιωτικών μέσων μεταφοράς και την έμφυτη περιέργεια να ανακαλύψουν άλλους τόπους, λαούς και συνήθειες. Η κατηγορία αυτή προτιμάει ειδικές μορφές τουρισμού (περιπέτειας, χειμερινών σπορ, συμμετοχή σε εκδηλώσεις φεστιβάλ κλπ.). Προτιμά να ταξιδεύει

ατομικά (ή κατά ζεύγη) ή σε μικρές ομάδες, αλλά στους τουριστικούς προορισμούς προτιμά το πλήθος (βαβούρα). Για παράδειγμα, οι νέοι αισθάνονται καλά στη Μύκονο ή στη Σαντορίνη αλλά άσχημα στη Σαμοθράκη ή σε μέρη όπου επικρατεί ησυχία.

Αντίθετες προτιμήσεις έχουν οι ηλικιωμένοι. Ο τουρισμός της τρίτης ηλικίας (senior ή grey market) αποκτά πολύ μεγάλη σημασία στην εποχή μας. Αυτό οφείλεται στο ότι λόγω της αύξησης του μέσου όρου ζωής ένα πολύ σημαντικό μέρος του πληθυσμού αποτελείται τώρα από άτομα της τρίτης ηλικίας. Εύλογο είναι ότι προτιμούν την άνεση. Δε θα ταξιδεύουν λ.χ. με μοτοσικλέτα ή πεζοπορώντας, ούτε θα κατασκηνώσουν στις όχθες ενός ποταμού ή σε κάμπινγκ. Απαιτούν επίσης ειδικές εγκαταστάσεις και λοιπές ευκολίες, μια και αρκετοί απ' αυτούς έχουν κινητικά ή άλλα προβλήματα. Προτιμούν επίσης τα οργανωμένα ταξίδια με συμμετοχή σε μεγάλες ομάδες. Ως προς τις κατηγορίες τουρισμού για τις οποίες αναπτύσσουν ιδιαίτερα μεγάλη ζήτηση, εκτός από το γενικό, προτιμούν τον ιαματικό, τον πολιτιστικό και το θρησκευτικό τουρισμό.

Η ηλικιακή αυτή ομάδα έχει επίσης το πλεονέκτημα για τον τουρισμό ότι μπορεί να τονώσει την τουριστική ζήτηση σε περιόδους εκτός της τουριστικής αιχμής, μια και διαθέτει άφθονο ελεύθερο χρόνο για αξιοποίηση.

στ. Με κριτήριο τον κύριο σκοπό του τουριστικού ταξιδιού προκύπτουν πάρα πολλές κατηγορίες τουρισμού. Θα μπορούσαμε να διαχωρίσουμε δύο βασικές κατηγορίες. Το **γενικό τουρισμό** και τον **τουρισμό ειδικών ενδιαφερόντων** ή **εναλλακτικό**, όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα:

Είδη Τουρισμού	
Γενικός Τουρισμός	Ειδικές μορφές τουρισμού
	Επαγγελματικός Συνεδριακός Θρησκευτικός Αγροτουρισμός Πεζοπορικός Θαλάσσιος Ορεινός Οικοτουρισμός Πολιτιστικός Θεραπευτικός Χειμερινός Κινήτρων Περιπέτειας Πόλης

Σχεδιάγραμμα 3: Είδη Τουρισμού

Σχετικά με αυτή τη διάκριση μπορούμε να παρατηρήσουμε τα ακόλουθα:

α. Δεν υπάρχουν αποκλειστικές μορφές τουρισμού. Ένας τουρίστας λ.χ. που θα πάει ένα ταξίδι αναψυχής στο Παρίσι, θα επισκεφτεί το Λούβρο (Πολιτιστικός τουρισμός), την Παναγία των Παρισίων (Θρησκευτικός τουρισμός) και θα πραγματοποιήσει αγορές από την Gallerie Lafayette (Πόλης). Η κατηγοριοποίηση αυτή έχει τη σημασία της με την έννοια του κύριου σκοπού του τουριστικού ταξιδιού.

β. Παρ'όλο ότι η κατηγορία του γενικού τουρισμού, ή τουρισμού αναψυχής, είναι αυτή που επικράτησε τις τελευταίες δεκαετίες της άνθησης του τουριστικού φαινομένου, εν τούτοις οι αρνητικές συνέπειες από την επικράτησή του, λόγω της μαζικότητας, οδήγησαν τους τουριστικούς φορείς να προωθήσουν άλλες, εναλλακτικές, μορφές τουρισμού. Αυτές έχουν, συνήθως, λιγότερο δυσμενείς επιδράσεις στο περιβάλλον από τον κλασικό (μαζικό – γενικό) τουρισμό.

γ. Το τι μορφές τουρισμού θα επιλεγούν να προωθηθούν σε κάθε περιοχή εξαρτάται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, τα λεγόμενα *τουριστικά θέλγητρα*, ιδίως αυτά που τη διαφοροποιούν από τις άλλες περιοχές. Επίσης, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη η ανάγκη διατήρησης, προώθησης και βελτίωσης των πολιτιστικών και περιβαλλοντικών στοιχείων της περιοχής.

1.2 Ο τουρισμός στην Ελλάδα

Η ραγδαία ανάπτυξη του τουρισμού, σε παγκόσμιο επίπεδο, καταγράφεται ως ένα από τα σπουδαιότερα κοινωνικά φαινόμενα της μεταπολεμικής περιόδου. Οι σημαντικότεροι παράγοντες που επηρέασαν θετικά την εξέλιξη αυτή ήταν:

- Η σταθερή οικονομική ανάπτυξη των περισσότερων χωρών
- Η αύξηση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων τους.
- Η δημιουργία κοινωνικού κράτους (άδειες, συντάξεις κλπ), που έδινε την οικονομική και χρονική δυνατότητα σε περισσότερες ομάδες να ταξιδεύουν για τουρισμό.
- Οι τεχνολογικές εξελίξεις, ιδιαίτερα στους τομείς των μεταφορών και επικοινωνιών, που επέτρεπαν την πραγματοποίηση άνετων, ασφαλών και φθηνών ταξιδιών καθώς και εύκολη επικοινωνία και πληροφόρηση.
- Η ανάπτυξη και εξειδίκευση του τουριστικού κλάδου και η συνεχής οργανωτική βελτίωσή του.
- Η δημιουργία, συμπληρωματικών του τουρισμού, γενικών και ειδικών υποδομών και διευκολύνσεων.

Στη χώρα μας ο τουρισμός αποτελεί μία από τις σημαντικότερες οικονομικές δραστηριότητες και κατέχει κυρίαρχη θέση στον τριτογενή τομέα. Η Ελλάδα, από την πρώτη στιγμή που εμφανίστηκε στην οργανωμένη τουριστική αγορά, καθιερώθηκε ως μία από τις περισσότερο αξιόλογες περιοχές υποδοχής του τουριστικού ρεύματος και ως παραδοσιακός προορισμός του οργανωμένου μαζικού τουρισμού. Παρά το γεγονός ότι ο τουριστικός τομέας είναι ιδιαίτερα ευαίσθητος και επηρεάζεται άμεσα από τις διεθνείς πολιτικές και οικονομικές συνθήκες, τις διακρατικές σχέσεις, τον ανταγωνισμό κ.λπ. διεκδικεί μια από τις πρώτες θέσεις στις συναλλαγματικές πηγές

της χώρας αλλά και σύνολο των οικονομικών μεγεθών του ΑΕΠ, των τουριστικών εισπράξεων σε συνάλλαγμα αλλά και στην απασχόληση επί του ενεργού πληθυσμού.

Η Ευρωπαϊκή τουριστική βιομηχανία αντιμετωπίζει τα τελευταία χρόνια οξύ ανταγωνισμό και προσπαθεί να ανακόψει τη μείωση του μεριδίου της στην αγορά, ανακηρύσσοντας τον τουρισμό σε στρατηγική προτεραιότητα οικονομικής ανάπτυξης και απασχόλησης. Το έτος 1990 είχε ανακηρυχθεί «έτος τουρισμού» και το γεγονός αυτό έγινε αφορμή να προβληθούν τόσο τα οφέλη όσο και τα προβλήματα του τουριστικού τομέα.

Επιπλέον, τα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης θεσμοθέτησαν σειρά μέτρων και δράσεων με σκοπό την άμεση και αποτελεσματική ενίσχυση του τουρισμού γενικότερα αλλά και ειδικότερα του αγροτουρισμού και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού με σκοπό τη συγκράτηση και την οικονομική ενίσχυση του πληθυσμού των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών των χωρών – μελών.

Στον ελληνικό χώρο, ο τουρισμός αντιμετωπίζει ορισμένα προβλήματα, όπως:

- Τον έντονα εποχικό χαρακτήρα της δραστηριότητας αυτής, κυρίως την περίοδο Ιουνίου – Σεπτεμβρίου.
- Την άνιση γεωγραφική κατανομή των τουριστικών δραστηριοτήτων, με μεγάλη συγκέντρωση σε ορισμένες περιοχές πχ. Ρόδος, Μύκονος, Πάρος, στις οποίες υπάρχει υπερβολικά μεγάλος αριθμός κλινών.
- Τη χαμηλή ποιότητα του τουριστικού προϊόντος και ιδίως της στέγασης.

Με βάση τις διαπιστώσεις αυτές, οι οποίες θεωρούνται και οι πιο βασικές, η τουριστική πολιτική έχει ως βασικό στόχο τη συνεχή βελτίωση της ποιότητας του προϊόντος, ώστε να αυξηθεί η διεθνής ζήτηση και η ποιοτική αναβάθμιση του τομέα. Οι παράγοντες που θα συμβάλλουν στη βελτίωση του τουριστικού προϊόντος, συνοπτικά μπορεί να είναι:

- Εκσυγχρονισμός των υφιστάμενων τουριστικών επιχειρήσεων.
- Ισόρροπη ανάπτυξη ενός αριθμού νέων τουριστικών πόλων, σύμφωνα με μια ολοκληρωμένη προσέγγιση.
- Αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του φυσικού περιβάλλοντος.
- Ανάπτυξη εθνικού δικτύου πληροφορικής για τη καταγραφή των τουριστικών πόρων.
- Ενέργειες επαγγελματικής κατάρτισης και ενημέρωσης των ατόμων που ασχολούνται με τον τουρισμό.
- Προβολή – προώθηση και ενημέρωση του τουριστικού προϊόντος μέσω των ΜΜΕ, εκθέσεων, εντύπων κτλ.
- Εκσυγχρονισμός των μεταφορικών μέσων και των οδικών δικτύων.

Η ελληνική πολιτεία, αναγνωρίζοντας την σημαντικότητα του τουριστικού τομέα για την εθνική οικονομία και ευρύτερα για την ελληνική κοινωνία και τη συμβολή του στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των ατόμων, στην αύξηση εισοδήματος και στην επαφή με άλλους πολιτισμούς, τον ενίσχυσε με τη διοχέτευση στον τομέα αυτό μεγάλου μέρους των ευρωπαϊκών επιχορηγήσεων.

Υπάρχει, όμως, άρρηκτη σχέση μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος. Η ανάπτυξη του τουρισμού καθορίζεται από το περιβάλλον (φυσικό, πολιτιστικό) αλλά ταυτόχρονα, ο τουρισμός όπως όλες οι οικονομικές δραστηριότητες ασκεί σημαντική επίδραση στο περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιείται και όχι μόνο. Οι επιπτώσεις

αυτές αφορούν στο φυσικό περιβάλλον (φυσικά οικοσυστήματα και φυσικούς πόρους, δηλαδή το έδαφος, χλωρίδα, πανίδα, τοπίο, αέρας, θάλασσα, νερό), στο δομημένο περιβάλλον (αρχιτεκτονική κληρονομιά αλλά και στη δομή, λειτουργία και δυναμική των ανθρώπινων οικισμών), στο κοινωνικό περιβάλλον (θεσμοί, ήθη και έθιμα) και στο οικονομικό περιβάλλον (τοπική, περιφερειακή και εθνική κλίμακα). Στη συνέχεια της εργασίας δίνεται μια αναφορά στις επιπτώσεις αυτές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Π

ΑΝΑΛΥΣΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ

2.1 Τα Τουριστικά Καταλύματα

Σύμφωνα με το Σύνδεσμο Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) θα αναλυθούν σε αυτή την ενότητα οι μορφές των τουριστικών καταλυμάτων που βρίσκονται στην Ελλάδα.

Τουριστικό κατάλυμα θεωρείται κάθε εγκατάσταση η οποία διατίθεται τακτικά ή περιστασιακά για τη διανυκτέρευση τουριστών.

Τα είδη τουριστικών καταλυμάτων είναι τα ακόλουθα:

i. **Συλλογικά** τουριστικά καταλύματα

Ξενοδοχεία και παρόμοια καταλύματα

§ Ξενοδοχεία

§ Παρόμοια καταλύματα

Άλλα συλλογικά καταλύματα

§ Παραθεριστικές κατοικίες

§ Τουριστικοί χώροι κατασκήνωσης

§ Μαρίνες

§ Άλλα συλλογικά καταλύματα

Ειδικευμένα καταλύματα

§ Κέντρα υγείας

§ Κάμπινγκ εργασίας και διακοπών

§ Δημόσια μέσα μεταφοράς

§ Συνεδριακά κέντρα

ii. **Ιδιωτικά** τουριστικά καταλύματα

§ Ενοικιαζόμενα καταλύματα

§ Ενοικιαζόμενα δωμάτια σε σπίτια οικογενειών

§ Κατοικίες ενοικιαζόμενες από ιδιώτες ή μεσιτικά γραφεία

Άλλα ιδιωτικά καταλύματα

§ Ιδιόκτητες κατοικίες

§ Καταλύματα που παρέχονται δωρεάν από συγγενείς ή φίλους

§ Άλλα ιδιωτικά καταλύματα

Ακολουθούν οι ορισμοί των καταλυμάτων αυτών:

ΣΥΛΛΟΓΙΚΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ

Κατάλυμα που παρέχει στον ταξιδιώτη διανυκτέρευση σε δωμάτιο ή κάποια άλλη μονάδα αλλά ο αριθμός των θέσεων που προσφέρει πρέπει να είναι μεγαλύτερος από ένα ορισμένο ελάχιστο όριο για τις ομάδες ατόμων που υπερβαίνουν μια απλή οικογενειακή μονάδα και όλα τα μέρη του καταλύματος πρέπει να αποτελούν αντικείμενο κοινής εμπορικής διαχείρισης ακόμη και αν δεν υπάρχει κερδοσκοπικός χαρακτήρας.

Ξενοδοχεία και παρόμοια καταλύματα

Τα ξενοδοχεία και παρόμοια καταλύματα τυποποιούνται με βάση τη διαμόρφωση σε δωμάτια, ο αριθμός των οποίων υπερβαίνει ένα ορισμένο ελάχιστο όριο με την υπαγωγή σε κοινή διαχείριση, με την παροχή ορισμένων υπηρεσιών που περιλαμβάνουν την παροχή υπηρεσιών στα δωμάτια, την καθημερινή τακτοποίηση των κρεβατιών και τον καθαρισμό των εγκαταστάσεων υγιεινής, την ομαδοποίηση σε κλάσεις και κατηγορίες σύμφωνα με τις εγκαταστάσεις και υπηρεσίες που παρέχονται και το γεγονός ότι δεν εμπίπτουν στην κατηγορία των ειδικευμένων καταλυμάτων.

Ξενοδοχεία

Περιλαμβάνονται ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα διαμερίσματα, μοτέλ, ξενοδοχεία στους αυτοκινητοδρόμους, παραθαλάσσια ξενοδοχεία, λέσχες διαμονής και παρόμοια καταλύματα που παρέχουν ξενοδοχειακές υπηρεσίες συμπεριλαμβανομένης της καθημερινής τακτοποίησης των κρεβατιών και του καθαρισμού των δωματίων και των εγκαταστάσεων υγιεινής.

Παρόμοια καταλύματα

Περιλαμβάνονται τα ενοικιαζόμενα δωμάτια και οι πανσιόν, οι τουριστικές κατοικίες και παρόμοια καταλύματα που είναι διαμορφωμένα σε δωμάτια και παρέχουν περιορισμένες ξενοδοχειακές υπηρεσίες συμπεριλαμβανομένης της ημερήσιας τακτοποίησης των κρεβατιών και του καθαρισμού των δωματίων και των εγκαταστάσεων υγιεινής. Η ομάδα αυτή περιλαμβάνει επίσης τα πανδοχεία, τα καταλύματα που παρέχουν διανυκτέρευση και πρωινό, καθώς και τα καταλύματα σε αγροικίες.

Άλλα συλλογικά καταλύματα και ειδικευμένα καταλύματα

Οποιοδήποτε κατάλυμα που προορίζεται για τουρίστες, το οποίο μπορεί και να μην έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα, που υπόκειται σε κοινή διαχείριση, που παρέχει τις ελάχιστες κοινές υπηρεσίες (μη συμπεριλαμβανομένης της καθημερινής τακτοποίησης των κρεβατιών) που δεν είναι απαραίτητα διαμορφωμένο σε δωμάτια αλλά, ίσως, σε μονάδες τύπου διαμερίσματος, κάμπινγκ ή συλλογικούς ξενώνες και συχνά επιδίδεται σε ορισμένες δραστηριότητες εκτός από την παροχή καταλύματος, όπως η υγειονομική περίθαλψη, η κοινωνική πρόνοια ή οι μεταφορές.

Παραθεριστικές κατοικίες

Περιλαμβάνονται οι συλλογικές εγκαταστάσεις με κοινή διαχείριση, όπως συγκροτήματα σπιτιών ή μπανγκαλόους που είναι διαμορφωμένα ως κατοικίες και παρέχουν περιορισμένες ξενοδοχειακές υπηρεσίες (όπου δεν περιλαμβάνεται η καθημερινή τακτοποίηση των κρεβατιών και ο καθαρισμός).

Τα χωριά διακοπών που παρέχουν ξενοδοχειακές υπηρεσίες θα πρέπει, σύμφωνα με τους ορισμούς, να συμπεριλαμβάνονται στα ξενοδοχεία ακόμη και αν δεν είναι συνήθως διαμορφωμένα σε δωμάτια. Μόνο οι εγκαταστάσεις που δεν παρέχουν ξενοδοχειακές υπηρεσίες θα πρέπει να περιλαμβάνονται στην ομάδα αυτή.

Τουριστικοί χώροι κατασκήνωσης

Περιλαμβάνονται συλλογικές εγκαταστάσεις σε περιορισμένους χώρους για αντίσκηνα, ρυμουλκούμενα τροχόσπιτα, ρυμούλκες και αυτοκινούμενα τροχόσπιτα. Όλα έχουν κοινή διαχείριση και παρέχουν ορισμένες τουριστικές υπηρεσίες (καταστήματα, πληροφορίες, ψυχαγωγικές δραστηριότητες).

Οι χώροι κατασκήνωσης ενοικιάζουν θέσεις για αντίσκηνα, ρυμουλκούμενα τροχόσπιτα, αυτοκινούμενα τροχόσπιτα και παρόμοια μέσα για τη διανυκτέρευση επισκεπτών που επιθυμούν να μείνουν σε μια «οποιαδήποτε» θέση για μία νύκτα, λίγες ημέρες ή εβδομάδες, καθώς και σε άτομα που επιθυμούν να ενοικιάσουν μια «σταθερή» θέση για μια τουριστική περίοδο ή ένα έτος. Οι μισθωμένες σταθερές θέσεις για μακροχρόνια ενοικίαση (διάστημα περισσότερο του έτους) μπορούν να θεωρηθούν ως ιδιωτικά καταλύματα.

Μαρίνες

Πρόκειται για λιμάνια όπου οι ιδιοκτήτες σκαφών μπορούν να ενοικιάσουν μια θέση αγκυροβόλησης στο νερό ή μια θέση στην ξηρά για μια τουριστική περίοδο ή για ένα έτος και για λιμάνια για διερχόμενα σκάφη, όπου οι ναυτικοί πληρώνουν τέλη αγκυροβολίου ανά διανυκτέρευση. Αυτοί οι δύο τύποι μπορούν να συνδυάζονται. Παρέχονται τουλάχιστον ορισμένες εγκαταστάσεις υγιεινής. Τις μαρίνες μπορούν να τις εκμεταλλεύονται ναυταθλητικές λέσχες, επιχειρήσεις ή δημόσιες αρχές.

Άλλα συλλογικά καταλύματα

Περιλαμβάνονται οι ξενώνες νεότητας, οι τουριστικοί κοιτώνες, οι εξοχικές κατοικίες για ηλικιωμένους, τα καταλύματα διακοπών για υπαλλήλους και εργάτες, οι φοιτητικές εστίες και οι σχολικοί κοιτώνες και άλλες παρόμοιες εγκαταστάσεις που έχουν κοινή διαχείριση, παρουσιάζουν κοινωνικό ενδιαφέρον και συχνά επιδοτούνται.

Κέντρα υγείας

Περιλαμβάνουν ιδρύματα που ασχολούνται με θεραπείες και με τη μέριμνα της υγείας και παρέχουν κατάλυμα, όπως τα κέντρα ιαματικών λουτρών, τα σανατόρια, τα ορεινά σανατόρια, τα αναρρωτήρια, τα εξοχικά κέντρα υγείας και άλλα παρόμοια κέντρα.

Τα κέντρα υγείας που παρέχουν ξενοδοχειακές υπηρεσίες θα πρέπει, σύμφωνα με τους ορισμούς, να συμπεριλαμβάνονται στα ξενοδοχεία. Μόνο οι εγκαταστάσεις που δεν παρέχουν ξενοδοχειακές υπηρεσίες θα πρέπει να περιλαμβάνονται την ομάδα αυτή.

Κάμπινγκ εργασίας και διακοπών

Περιλαμβάνονται τα κάμπινγκ που παρέχουν κατάλυμα για δραστηριότητες διακοπών, όπως τα κάμπινγκ για γεωργική, αρχαιολογική και οικολογική εργασία, τα κάμπινγκ διακοπών, οι κατασκηνώσεις προσκόπων, τα ορεινά καταφύγια, τα εξοχικά περίπτερα και άλλες παρόμοιες εγκαταστάσεις.

Στην ομάδα αυτή μπορούν να περιλαμβάνονται επίσης οι παιδικές κατασκηνώσεις, τα καταλύματα σε σχολές ιστιοπλοΐας και ιππασίας και άλλα αθλητικά κέντρα (που δεν παρέχουν ξενοδοχειακές υπηρεσίες).

Δημόσια μέσα μεταφοράς

Περιλαμβάνονται τα καταλύματα, με εγκαταστάσεις διανυκτέρευσης, που συνδυάζονται με δημόσια μέσα μεταφοράς και που δεν διαχωρίζονται από αυτά όσον αφορά το εισιτήριο. Αφορά κυρίως τρένα, πλοία και σκάφη.

Τα δημόσια μέσα μεταφοράς είναι μια αρκετά μοναδική ομάδα όσον αφορά τα καταλύματα, γιατί δεν συνδέονται άμεσα με μια τοποθεσία (το ξενοδοχείο σε ένα πλοίο που παραμένει στο ίδιο μέρος χωρίς να ταξιδεύει ταξινομείται ως ξενοδοχείο). Τα άτομα που διανυκτερεύουν σε κρουαζιερόπλοια είναι ημερήσιοι επισκέπτες στη χώρα υποδοχής αλλά τουρίστες εξερχόμενοι από τη χώρα προέλευσης.

Συνεδριακά κέντρα

Περιλαμβάνονται επιχειρήσεις που παρέχουν κατάλυμα και ειδικεύονται στις εγκαταστάσεις για συνέδρια, διασκέψεις, διδασκαλία μαθημάτων, επαγγελματική εκπαίδευση, διαλογισμό, θρησκευτικές δραστηριότητες ή σχολές για νέους. Το κατάλυμα με διανυκτέρευση διατίθεται, γενικά, μόνο στους συμμετέχοντες στις ειδικές δραστηριότητες που διοργανώνονται στην, ή από, την επιχείρηση.

Τα συνεδριακά κέντρα που παρέχουν ξενοδοχειακές υπηρεσίες θα πρέπει, σύμφωνα με τους ορισμούς, να συμπεριλαμβάνονται στα ξενοδοχεία. Μόνο οι εγκαταστάσεις που δεν παρέχουν ξενοδοχειακές υπηρεσίες θα πρέπει να περιλαμβάνονται στην ομάδα αυτή. Οι σπουδαστές στην εκπαίδευση πλήρους απασχόλησης δεν θα πρέπει να περιλαμβάνονται στους ενοίκους των συνεδριακών κέντρων.

Αντιμετώπιση των συνδυασμών τύπων καταλυμάτων σε μια εγκατάσταση

Στην πραγματικότητα συναντάμε συχνά περισσότερους από έναν τύπο καταλύματος σε μια εγκατάσταση. Πιθανές λύσεις του προβλήματος αυτού είναι:

i) να διαχωριστεί η εγκατάσταση σε δύο (ή περισσότερες εγκαταστάσεις). Αυτή είναι η καλύτερη λύση αν η εγκατάσταση έχει τη δυνατότητα (και είναι πρόθυμη) να το κάνει

ii) να αγνοηθεί ο δεύτερος τύπος καταλύματος αν η δυναμικότητα είναι μικρότερη από το καθορισμένο κατώτατο όριο της χώρας

iii) να γίνει ταξινόμηση ανάλογα με τον κύριο τύπο. Ο κύριος τύπος μπορεί να καθοριστεί από τη δυναμικότητα (το πιο συνηθισμένο) ή από τη χρήση της δυναμικότητας (ή άλλο κριτήριο).

ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ

Είναι οι υπόλοιπες μορφές τουριστικών καταλυμάτων που δεν εντάσσονται στον ορισμό της «επιχείρησης». Τα ιδιωτικά τουριστικά καταλύματα παρέχουν, έναντι ενοικίου ή δωρεάν, περιορισμένο αριθμό θέσεων. Κάθε μονάδα καταλύματος (δωμάτιο, κατοικία) είναι ανεξάρτητη και σ' αυτή διαμένουν τουρίστες συνήθως με την εβδομάδα ή το Σαββατοκύριακο, το δεκαπενθήμερο ή το μήνα, ή οι ιδιοκτήτες της ως δεύτερη κατοικία ή κατοικία διακοπών.

Ενοικιαζόμενα καταλύματα

Ενοικιαζόμενα δωμάτια σε σπίτια οικογενειών

Τα καταλύματα που καλύπτονται από την υποομάδα αυτή διαφέρουν από τις πανσιόν κατά το ότι ο τουρίστας διαμένει με την οικογένεια η οποία συνήθως κατοικεί στο σπίτι και πληρώνει ενοίκιο.

Τα μόνιμα (για περισσότερο από ένα έτος) ενοικιασμένα δωμάτια δεν ανήκουν στην ομάδα αυτή.

Κατοικίες που νοικιάζονται από ιδιώτες ή μεσιτικά γραφεία

Περιλαμβάνονται διαμερίσματα, σπίτια, σαλέ και άλλες κατοικίες που ενοικιάζονται ή διατίθενται έναντι χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing) ως πλήρεις μονάδες μεταξύ νοικοκυριών, σε προσωρινή βάση, ως τουριστικά καταλύματα.

Άλλα ιδιωτικά καταλύματα

Ιδιόκτητες κατοικίες

Περιλαμβάνουν δεύτερες κατοικίες - διαμερίσματα, βίλες, σπίτια, σαλέ κ.λπ. - που χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια του τουριστικού ταξιδιού από επισκέπτες που είναι μέλη του νοικοκυριού του ιδιοκτήτη. Η ομάδα αυτή περιλαμβάνει επίσης τις κατοικίες που αποτελούν αντικείμενο σύμβασης χρονομεριστικής μίσθωσης (time-sharing).

Οι μόνιμα ενοικιασμένες δεύτερες κατοικίες, σπίτια, βίλες περίπτερα, θέσεις σε χώρους κατασκήνωσης και θέσεις αγκυροβολίας σε λιμένες σκαφών αναψυχής μπορούν να θεωρηθούν παρόμοια με τις ιδιόκτητες κατοικίες και ταξινομούνται στην ομάδα αυτή.

Καταλύματα που διατίθενται δωρεάν από συγγενείς ή φίλους

Τα καταλύματα της ομάδας αυτής αφορούν τουρίστες στους οποίους οι συγγενείς ή φίλοι επιτρέπουν να χρησιμοποιούν το σύνολο ή μέρος της κατοικίας τους δωρεάν.

Άλλα ιδιωτικά καταλύματα

Η ομάδα αυτή που δεν εντάσσεται πλήρως στην κύρια ομάδα των ιδιωτικών τουριστικών καταλυμάτων, περιλαμβάνει άλλους τύπους καταλυμάτων όπως αντίσκηνα σε μη οργανωμένους χώρους κατασκήνωσης και σκάφη σε μη επίσημες θέσεις αγκυροβολίας.

Η ομάδα αυτή περιλαμβάνει όλα τα ιδιωτικά καταλύματα που δεν εντάσσονται στις προηγούμενες ομάδες. Η μόνη απαίτηση είναι να κοιμάται πραγματικά, ή να προσπαθεί να κοιμηθεί, ένα άτομο κατά τη διάρκεια της νύχτας σε κάποιο μέρος. Περιλαμβάνεται ακόμη και ο ύπνος σε ένα αυτοκίνητο, κατά τη διάρκεια της νύκτας, ή σε υπνόσακο στο ύπαιθρο ή σε σιδηροδρομικό σταθμό.

2.2 Κλασσικές και Σύγχρονες Μορφές Καταλυμάτων

Τα τουριστικά καταλύματα, δηλαδή τα μέσα φιλοξενίας των τουριστών που, όπως είναι γνωστό, εκφράζουν τη διαμονή στον τόπο ικανοποίησης των τουριστικών τους αναγκών ή επιθυμιών όχι μόνο γιατί αντιπροσωπεύουν για τον τουρίστα το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων που δαπανά για την αγορά τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών, αλλά και γιατί απορροφούν αυτά το μεγαλύτερο μέρος των δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων που πραγματοποιούνται γενικά στην τουριστική οικονομία. Αυτή η τόσο σημαντική στην κυριολεξία θέση των τουριστικών καταλυμάτων στην τουριστική οικονομία δημιουργεί και για τον τουρίστα αλλά και για τον παραγωγό/

προμηθευτή του τουριστικού πακέτου ένα σοβαρό πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά από τους φορείς της τουριστικής πολιτικής και εντελώς ιδιαίτερα από τις πολιτικές εξουσίες των χωρών υποδοχής τουριστών. Το πρόβλημα αυτό συνιστάται στη διαπίστωση των τύπων τουριστικών καταλυμάτων που πρέπει να κατασκευαστούν σε ένα τουριστικό προορισμό, ώστε και η τουριστική ζήτηση να ικανοποιηθεί, αλλά παράλληλα να εξυπηρετηθούν και οι επενδύσεις του κλάδου της τουριστικής οικονομίας χωρίς βαριές θυσίες για το κοινωνικό σύνολο.

Εκτός από τα κλασικά τουριστικά καταλύματα, δηλαδή τα ξενοδοχεία, ξενώνες και πανδοχεία, υπάρχουν και τα σύγχρονα που διακρίνονται σε κύρια και συμπληρωματικά και που αντιπροσωπεύουν τις σύγχρονες στεγαστικές μορφές της τουριστικής βιομηχανίας και ειδικότερα της βιομηχανίας φιλοξενίας. Στα κύρια τουριστικά καταλύματα συμπεριλαμβάνονται οι εξελιγμένοι τύποι του παραδοσιακού ξενοδοχείου, όπως είναι για παράδειγμα ξενοδοχεία κατά μήκος μεγάλων οδικών αρτηριών, πλωτά ξενοδοχεία, ξενοδοχεία χρονομεριστικής μίσθωσης, μπανγκαλόου, ξενοδοχεία θεραπείας, ξενοδοχεία χωριά, σύνθετα ξενοδοχειακά συγκροτήματα, ξενοδοχεία αναπήρων. Στα συμπληρωματικά τουριστικά καταλύματα συμπεριλαμβάνονται κάμπινγκ αντίσκηνων / τροχόσπιτων, ενοικιαζόμενες βίλες / σαλέ, ενοικιαζόμενα διαμερίσματα, ενοικιαζόμενα δωμάτια.

Οι τέσσερις τελευταίες μορφές σύγχρονων τουριστικών καταλυμάτων υπάγονται στα συμπληρωματικά τουριστικά καταλύματα, τα οποία στις τουριστικά αναπτυγμένες χώρες αποτελούν το 50% περίπου των μέσων φιλοξενίας τουριστών. Αξίζει να σημειωθεί ότι η κατασκευή τους δεν προϋποθέτει συνήθως μεγάλες επενδύσεις, έχουν οικογενειακής μορφής οργανωτική δομή και διαχείριση, γεγονός το οποίο τους επιτρέπει να διατηρούν σε χαμηλά επίπεδα το λειτουργικό τους κόστος, με αποτέλεσμα να μπορούν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε προσιτές τιμές στις μεγάλες μάζες των ομαδικά μετακινούμενων τουριστών, που στην συντριπτική τους πλειοψηφία ανήκουν, όπως είναι γνωστό, στην μεσαία και κατώτερη αστική τάξη, δηλαδή στους εργαζόμενους και γενικότερα στους μη προνομιούχους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Η ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

3.1 Τι είναι η Αειφόρος Ανάπτυξη

Η Αειφόρος ανάπτυξη αναφέρεται σε μοντέλα οικονομικής ανάπτυξης που σχεδιάζονται και υλοποιούνται λαμβάνοντας υπόψη την προστασία του περιβάλλοντος και τη βιωσιμότητα των αγαθών. Η αειφορία στόχο έχει τη μέγιστη δυνατή απολαβή αγαθών από το περιβάλλον, χωρίς όμως να διακόπτεται η φυσική παραγωγή των προϊόντων σε ικανοποιητική ποσότητα στο μέλλον. Η αειφόρος ανάπτυξη προϋποθέτει ανάπτυξη των παραγωγικών δομών της οικονομίας παράλληλα με τη δημιουργία υποδομών για μία ευαίσθητη στάση απέναντι στο φυσικό περιβάλλον και τα οικολογικά προβλήματα. Η βιωσιμότητα υπονοεί ότι οι φυσικοί πόροι υφίστανται εκμετάλλευση με ρυθμό μικρότερο από αυτόν με τον οποίον ανανεώνονται, διαφορετικά λαμβάνει χώρα περιβαλλοντική υποβάθμιση. Θεωρητικά, το μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα της περιβαλλοντικής υποβάθμισης είναι η ανικανότητα του γήινου οικοσυστήματος να υποστηρίξει την ανθρώπινη ζωή και οικονομία με αποτέλεσμα οικονομική και οικολογική κρίση.

Σημείο αναφοράς για τις εξελίξεις στη μελέτη της οικολογικά ευαίσθητης ανάπτυξης αποτελεί το πρωτόκολλο του Κιότο, που υπογράφηκε το 1997 (ως συμπλήρωμα της Σύμβασης - Πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για τις Κλιματικές Μεταβολές του 1992) και τέθηκε μερικώς σε ισχύ από το 2005. Ορισμένες από τις τάσεις και τα ζητήματα που απασχολούν τη βιώσιμη ανάπτυξη στην Ευρώπη από τη δεκαετία του 1990 είναι: η προώθηση χρήσης «ενεργειακά καθαρών» μορφών μετακίνησης (π.χ. ηλεκτρικά αυτοκίνητα), η «βιωσιμότερη» αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, ο οικολογικός χαρακτηρισμός καταναλωτικών προϊόντων, η βιοτεχνολογία, η εξάλειψη φυλετικών και σεξιστικών διακρίσεων στον εργασιακό τομέα κλπ.

Συναφείς όροι, οι οποίοι συνήθως χρησιμοποιούνται με σχεδόν ταυτόσημη έννοια, είναι η πράσινη ανάπτυξη και η πράσινη οικονομία. Ωστόσο πρέπει να τονισθεί πως η πράσινη ανάπτυξη δίνει προτεραιότητα στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα και όχι στην οικονομική ανάπτυξη ενώ σχετίζεται, έως έναν βαθμό τουλάχιστον, με τα πράσινα κόμματα της πολιτικής οικολογίας. Από την άλλη, η πράσινη οικονομία αποτελεί ουσιαστικά εφαρμογή των οικολογικών οικονομικών, μίας ετερόδοξης οικονομολογικής σχολής με παρεμφερείς προβληματισμούς, δίνοντας έμφαση στις ήπιες μορφές ενέργειας. Η αειφόρος ανάπτυξη, η πράσινη ανάπτυξη και η πράσινη οικονομία, ανάμεσα στ' άλλα, μπορούν να αξιοποιούν και τα σύγχρονα τεχνολογικά εργαλεία που παρέχει η επιστήμη των περιβαλλοντολόγων μηχανικών, καθώς και τις αρχές της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής.

Από τη δεκαετία του 1980 τα περιβαλλοντικά προβλήματα άρχισαν με συνεχώς αυξανόμενο ρυθμό να εμφανίζονται σαν κύρια θέματα προς επίλυση σε όλες τις κυβερνήσεις, των επιχειρήσεων αλλά και των πολιτών. Επίσης κορυφώνεται και η έντονη κριτική κατά της βαριάς βιομηχανίας, η οποία θεωρείται και ως ο βασικός υπεύθυνος της περιβαλλοντικής μόλυνσης. Ακόμη και βιομηχανίες με λιγότερο «εμφανή μόλυνση» όπως η τουριστική, πλέον έχει μπει στο στόχαστρο της κριτικής.

Τα βασικά περιβαλλοντικά προβλήματα εμφανίζονται πλέον ολοένα και πιο έντονα και πιέζουν πολύ τις τοπικές αλλά και ευρύτερες κοινωνίες αφού η ευαισθητοποίηση και του κάθε πολίτη είναι μεγαλύτερη. Τα αποτελέσματα της

περιβαλλοντολογικής μόλυνσης συναντιόνται σε παγκόσμια κλίμακα, με την μορφή του φαινομένου του θερμοκηπίου, της όξινης βροχής, την καταστροφή του στρώματος του όζοντος, τη μόλυνση των θαλασσών και την αποψίλωση των δασών όπως και τη μείωση της βιοποικιλότητας στη φύση.

Έτσι γίνεται επιτακτική ανάγκη ενός μοντέλου ανάπτυξης που να είναι ταυτόχρονα βιώσιμο με όρους περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς. Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης εντοπίζεται το 1972, όταν οι Meadows et al. δημοσίευσαν την έκθεση με τίτλο «Limits of Growth». Η έκθεση αυτή προέβλεπε ότι, εάν η παρούσα οικονομική δραστηριότητα συνεχιζόταν με τους ίδιους ρυθμούς, τα όρια της ανάπτυξης θα εξαντλούνταν σε μια εκατονταετία. Οι συζητήσεις που ακολούθησαν τη δημοσίευση αυτής της έκθεσης οδήγησαν στη σύγκλιση μιας σειράς διεθνών συνεδρίων και συναντήσεων, το γνωστότερο, μεταξύ των οποίων ήταν αυτό της Στοκχόλμης το 1972. Η ευρεία χρήση του όρου έγινε μετά την έκδοση του πορίσματος «Το Κοινό μας Μέλλον» (Our common Future) από την Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (World Commission on Environment and Development - WCED) το 1987. Η Παγκόσμια Επιτροπή είχε δημιουργηθεί από τη Γενική συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών της οποίας προέδρευε ο Πρωθυπουργός της Νορβηγίας Gro Harlem Brundtland. Ακόμη και στις μέρες μας, ο ορισμός του Brundtland για την αειφόρο ανάπτυξη παραμένει ο πιο γνωστός.

Το Πόρισμα της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη γνωστότερο και σαν Πόρισμα Brundtland, αποτελεί την πεμπτουσία της αρχής της αειφόρου ανάπτυξης. Τα βασικά συστατικά στοιχεία της αειφορίας όπως αποδίδονται στο πόρισμα Brundtland είναι:

- Αναζωογόνηση της Ανάπτυξης
- Αλλαγή στην Ποιότητα της Ανάπτυξης
- Ικανοποίηση Βασικών Αναγκών
- Σταθεροποίηση Πληθυσμού
- Διατήρηση και Εμπλουτισμός των Πόρων
- Επαναπροσανατολισμός της Τεχνολογίας και τον έλεγχο των κινδύνων που αυτή ελλοχεύει
- Διασύνδεση Περιβάλλοντος με την Οικονομία

Στο Πόρισμα Brundtland καθώς και στα πιεστικά περιβαλλοντικά προβλήματα βασίστηκε η Σύνοδος των Ηνωμένων Εθνών του Ρίο και δρομολόγησε μεταξύ άλλων και την Agenda 21.

Αυτή ομαδοποιεί τέσσερις κατηγορίες θεμάτων:

1. Κοινωνική και Οικονομική Ανάπτυξη συμπεριλαμβανομένης της διεθνούς συνεργασίας κατά της φτώχειας, την αειφόρο κατανάλωση, πληθυσμός, υγεία, εγκαταστάσεις και διασύνδεση του περιβάλλοντος με την ανάπτυξη.
2. Διαχείριση των Πόρων συμπεριλαμβανομένων της ατμόσφαιρας, του σχεδιασμού της γης, αποψίλωση των δασών, ευαίσθητα οικοσυστήματα, βουνά, αγροτική ανάπτυξη, βιοποικιλία, βιοτεχνολογία, θάλασσες, νερά, τοξικά απόβλητα, επικίνδυνα απορρίμματα, στερεά απόβλητα και αποχετεύσεις, και ραδιενεργά απόβλητα.
3. Ενδυνάμωση της συμμετοχής ευρύτερων ομάδων: γυναίκες, παιδιά, ιθαγενείς πληθυσμοί, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

4. Μέσα Επίτευξης: Περιλαμβάνουν τους εκπαιδευτικούς οργανισμούς και παρεμφερείς φορείς, τεχνολογία, μεταφορά τεχνογνωσίας, νομοθεσία και πληροφόρηση για λήψη των αποφάσεων.

Η αειφόρα ανάπτυξη γενικά, προϋποθέτει την ύπαρξη κάποιων οικολογικών παραγόντων, ικανών να υποστηρίξουν την ανθρώπινη ζωή σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο και αέναα για τις μελλοντικές γενεές. Αυτό προϋποθέτει:

- Τη μη χρήση μη ανανεώσιμων πόρων με ρυθμούς ταχύτερους από αυτούς που μπορούν να ανανεωθούν μέσω υποκατάστατων.
- Τη μη χρήση ανανεώσιμων πόρων με ρυθμούς ταχύτερους από αυτούς που κρίνονται απαραίτητοι για την ανανέωσή τους.
- Τον έλεγχο της διαφυγής ρυπαντικών υλικών και ουσιών στην ατμόσφαιρα, και γενικότερα στο περιβάλλον, γρηγορότερα απ' ό,τι αυτό μπορεί να τα επεξεργασθεί και να τα αφομοιώσει ώστε να καταστούν αυτές ακίνδυνες.

Σ' αυτούς τους οικολογικούς παράγοντες και προϋποθέσεις, θα πρέπει επίσης να προστεθούν και οι κοινωνικοί παράγοντες οι οποίοι αλληλεπιδρούν μεταξύ τόσο της τοπικής κοινωνίας, όσο και του φυσικού περιβάλλοντος που την περιβάλλει. Είναι γεγονός ότι μέχρι και σήμερα έχουν εντοπισθεί στη διεθνή βιβλιογραφία πάνω από 20 διαφορετικοί ορισμοί της αειφόρου ανάπτυξης.

Σχεδόν όλοι τους θεωρούν την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης διφορούμενη. Η θέση αυτή βασίζεται στο γεγονός ότι η έννοια της ανάπτυξης συχνά εξομοιώνεται με την οικονομική μεγέθυνση, η οποία με τη σειρά της, προϋποθέτει διαρκώς αυξανόμενη κατανάλωση πόρων. Η αντίφαση κατά συνέπεια που υπάρχει, έγκειται στο γεγονός, ότι οποιαδήποτε οικονομική μεγέθυνση, θα χρειασθεί να βασισθεί σε ένα πεπερασμένο αριθμό ή επίπεδο πόρων.

Ο Jacobs (1991) θεωρεί τον ορισμό της αειφόρου ανάπτυξης «ελαστικό» γεγονός που επιτρέπει και διαφορετικές ερμηνείες. Αυτό ίσως αποτελεί μειονέκτημα, άλλοι όμως το θεωρούν και πλεονέκτημα. Έτσι, οι διάφορες ασάφειες και αβεβαιότητες που περιβάλλουν την έννοια, την τοποθετούν στο κέντρο των συζητήσεων, όχι μόνο μεταξύ ακαδημαϊκών, αλλά και πολιτικών, περιβαλλοντολόγων, μη κυβερνητικών οργανώσεων κλπ.

Ορισμένοι συγγραφείς καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η αειφόρος ανάπτυξη είναι μη συμβατή με την τρέχουσα, προσανατολισμένη στην αγορά, οικονομική δραστηριότητα

Το τουριστικό πεδίο υπήρξε ένα από τα βασικά πεδία διαμάχης. Οι Pearce, Markandya και Barbier (1993) διακρίνουν ένα ευρύ φάσμα εναλλακτικών χρήσεων και ερμηνειών του όρου αειφόρος ανάπτυξη από πολύ ήπιες έως εντελώς ακραίες.

Μια ήπια προσέγγιση υποστηρίζει ότι, τα περιβαλλοντικά δεδομένα θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στη διαδικασία διαμόρφωσης και υλοποίησης μιας οικονομικής πολιτικής. Επιτρέποντας όμως παράλληλα τη «συναλλαγή» ή «συνδιαλλαγή» των περιβαλλοντικών δεδομένων, σε ένα βαθμό, με αυτή των ανθρωπίνων αναγκών (ανθρωποκεντρική προσέγγιση).

Η άλλη προσέγγιση ορίζει ότι τα περιβαλλοντικά δεδομένα θα πρέπει να λειτουργούν σαν περιορισμοί σε σχέση με οποιουδήποτε άλλους στόχους (οικοκεντρική προσέγγιση). Ενώ το πόρισμα Brundtland (1987) εξομοιώνει την

αιεφόρο ανάπτυξη με τη διαρκή οικονομική μεγέθυνση, άλλοι θεωρούν ότι αυτή είναι μια εντελώς διαφορετική έννοια. Ο Blowers (1992, σελ. 5), ισχυρίζεται ότι: «... η αιεφόρος ανάπτυξη σαν ποιοτική αρχή εμπεριέχει στοιχεία βελτίωσης και προόδου, ενώ συμπεριλαμβάνονται ταυτόχρονα πολιτιστικά, κοινωνικά καθώς και περιβαλλοντικά στοιχεία».

Ο ίδιος προχωρά πιο πέρα λέγοντας ότι η συγκεκριμένη αρχή θα πρέπει να προσαρμοσθεί κατά τρόπο που να καθίσταται λειτουργική, ώστε πλήρως να μπορεί να ενσωματώνεται στη διαμόρφωση και υλοποίηση μιας πολιτικής ανάπτυξης.

Για να μπορέσει να καταστεί λειτουργική προτείνει μια σειρά στόχων για την αιεφόρο ανάπτυξη:

- Διασφάλιση της προσφοράς των φυσικών πόρων για τις παρούσες και μελλοντικές γενεές μέσω της αποτελεσματικής χρήσης της γης, την αποφυγή σπατάλης των μη αναγνώσιμων πηγών ενέργειας, την υποκατάστασή τους με ανανεώσιμες πηγές, οπουδήποτε αυτό είναι εφικτό, καθώς και τη διατήρηση της βιοποικιλίας.
- Την αποφυγή και απαγόρευση διαδικασιών που υποβαθμίζουν ή μολύνουν το περιβάλλον καθώς και την απαγόρευση οποιασδήποτε αναπτυξιακής δραστηριότητας που μειώνει και αποβαίνει επικίνδυνη για την ανθρώπινη ζωή.
- Την απαγόρευση κάθε αναπτυξιακής προσπάθειας που μεγαλώνει το χάσμα πλούσιων και φτωχών και την ενθάρρυνση ανάπτυξης που μειώνει την κοινωνική ανισότητα.
- Την αλλαγή αξιών, στάσεων και συμπεριφορών μέσω της ενθάρρυνσης της αυξημένης συμμετοχής στην λήψη των πολιτικών αποφάσεων και την ανάληψη πρωτοβουλιών περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης σε όλα τα επίπεδα, ξεκινώντας από την τοπική κοινωνία.

Έτσι, σκοπός της αιεφόρου ανάπτυξης είναι να προωθήσει την ανάπτυξη η οποία βελτιώνει τόσο το φυσικό όσο και ανθρωπογενές περιβάλλον με τρόπο που να είναι συμβατή:

- Με την απαίτηση να διατηρηθεί το απόθεμα των φυσικών πόρων.
- Με την ανάγκη να αποφευχθεί η καταστροφή της ικανότητας αναπαραγωγής των παγκοσμίων φυσικών οικοσυστημάτων.
- Με την προσπάθεια να επιτευχθεί μεγαλύτερη κοινωνική ισότητα.
- Με την προσπάθεια της αποφυγής επιβολής επιπλέον κόστους και κινδύνων που θα κληρονομήσουν οι επερχόμενες γενεές.

3.2 Αιεφόρος ή Υπεύθυνη Τουριστική Ανάπτυξη

Αιεφόρος ή υπεύθυνη τουριστική ανάπτυξη χαρακτηρίζεται η ανάπτυξη του τουρισμού που ενισχύει την απασχόληση και τη δημιουργία εισοδήματος στις τοπικές κοινωνίες, μειώνοντας όμως τις αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, στον πολιτισμό, στην αισθητική και στις τοπικές κοινωνικές δομές. **Είναι όμως εφικτή και κατά πόσο αυτή η μορφή τουριστικής ανάπτυξης;** Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού απαντά καταφατικά και μάλιστα ο αιεφόρος ή αλλιώς υπεύθυνος τουρισμός μπορεί να υπάρξει και υπάρχει ήδη σε περιοχές που προχωρούν με

επιτυχία σε αυτή την κατεύθυνση. Μάλιστα οι σύγχρονες έρευνες και αναλύσεις συγκλίνουν ότι, όχι μόνο είναι εφικτός, αλλά μάλλον αποτελεί και την πιο βιώσιμη λύση στο τομέα του τουρισμού σε μεγάλο χρονικό ορίζοντα.

Το βασικό στοιχείο είναι να συνεργαστούν όλοι οι κοινωνικοί εταίροι, ο δημόσιος και ο ιδιωτικός τομέας, να δραστηριοποιηθούν οι Τοπικές Αρχές και να αναλάβουν τον πρωταγωνιστικό ρόλο που έχουν στον καθορισμό του αναπτυξιακού μοντέλου της περιοχής τους.

Η τουριστική ανάπτυξη κάθε περιοχής είναι μοναδική και οφείλει η τοπική κοινωνία να έχει τον πρώτο λόγο, έχοντας όμως συνειδητοποιήσει πόσο απαραίτητη είναι η διατήρηση του περιβάλλοντος, της αισθητικής του χώρου, του πολιτισμού και της ιστορίας.

Έτσι αποτελεί άμεση ανάγκη η υιοθέτηση επαρκών συστημάτων διαχείρισης και διατήρησης των φυσικών πόρων, να γίνουν οι σωστές υποδομές που να μπορούν να αντέξουν την πίεση από τον μεγάλο αριθμό επισκεπτών (π.χ. διαχείριση λημμάτων, εξοικονόμηση νερού και ενέργειας κ.α.) και να καθοριστούν κανόνες που να προστατεύουν την ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και τις κοινωνικές δομές κάθε τόπου.

Επίσης πρέπει οι επισκέπτες κάθε τόπου να είναι ενημερωμένοι για τις επιπτώσεις της συμπεριφοράς τους στους τουριστικούς προορισμούς, πρέπει να μπορούν να προσαρμόσουν τις καταναλωτικές τους συνήθειες στην ανάγκη προστασίας των φυσικών πόρων της περιοχής που επισκέπτονται.

3.3 Αειφόρος Τουρισμός

Σύμφωνα με τους Godfrey και Clarke (2000) ο αειφόρος τουρισμός έγινε κατανοητός και μελετήθηκε σε αντιδιαστολή με το μαζικό τουρισμό, ο οποίος χρησίμευσε ως σημείο απέχθειας. Αυτό είχε ως συνέπεια να αποκαλεστούν ως ο «καλός» και ο «κακός» τουρισμός με τις αρνητικές κοινωνικές, πολιτιστικές και περιβαλλοντικές επιδράσεις που βιώνουν οι τουριστικοί προορισμοί να αποδίδονται στο μαζικό τουρισμό. Παρ' όλα αυτά, στην τουριστική βιβλιογραφία, αναφέρεται συχνά ότι ο μαζικός τουρισμός αποτελεί μια από τις βιομηχανίες που μπορεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, να υιοθετήσει τις αρχές της αειφορίας. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο McKercher (1998) αυτό οφείλεται σε λογούς όπως:

- Με εξαίρεση τα μέσα που χρησιμοποιούνται για τη μεταφορά των τουριστών και των πρώτων υλών, ο τουρισμός δεν απαιτεί την κατανάλωση άλλων μη ανανεώσιμων πόρων.
- Οι κοινωνικοί πόροι, ο πολιτισμός, οι παραδόσεις, τα καταστήματα, οι υποδομές κ.λπ. αποτελούν το επίκεντρο των πόρων που καταναλώνονται από τους τουρίστες.
- Η χρήση των φυσικών πόρων από τον τουρισμό πρέπει να μην είναι επιβλαβής, ώστε οι πόροι αυτοί να μπορούν να ανανεωθούν.
- Ο τουρισμός αποτελεί μια από τις λίγες οικονομικές ευκαιρίες που είναι διαθέσιμες στις περιοχές της περιφέρειας.
- Ο τουρισμός παρέχει τη δυνατότητα να μειωθεί η φτώχεια, να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας για κοινωνικά μειονεκτικά άτομα και να επιτευχθεί περιφερειακή ανάπτυξη.
- Ο τουρισμός έχει αποδείξει ότι μπορεί να αναζωογονήσει τον πολιτισμό και τις παραδόσεις σε διάφορες περιοχές.

- Ο τουρισμός έχει τη δυνατότητα να παρέχει οικονομικό κίνητρο για τη διατήρηση των φυσικών και των πολιτιστικών πόρων.
- Ο τουρισμός έχει αποδειχθεί ότι προάγει την κατανόηση και τη συνείδηση μεταξύ των λαών.

Παρ' όλες τις δυνατότητες που παρουσιάζει ο τουρισμός για την υιοθέτηση των αρχών που οδηγούν στην αειφόρο ανάπτυξη, στην κοινή πρακτική τα πράγματα είναι πολύ διαφορετικά. Αυτό έχει οδηγήσει στη διαπίστωση ότι, ο τουρισμός τις περισσότερες φορές είναι μη αειφόρος, γεγονός που οφείλεται στους παρακάτω λόγους:

- Ο τουρισμός ανταγωνίζεται για πόρους, αφού συχνά η παροχή πολιτιστικών και οικοτουριστικών προϊόντων έχει ως αποτέλεσμα την απομάκρυνση του ντόπιου πληθυσμού από αυτούς.
- Οι ανάγκες των τουριστών διαφέρουν από τις ανάγκες του ντόπιου πληθυσμού και κατά συνέπεια η εξυπηρέτηση μπορεί να έρχεται αντιμέτωπη με τις αρχές των ντόπιων.
- Μόνο ένας μικρός αριθμός του πληθυσμού έχει κατανοήσει τι πρέπει να γίνει για την ανάπτυξη αειφόρων τουριστικών προϊόντων, εξαιτίας του γεγονότος ότι πολλές χώρες έχουν κάνει παράλογες τουριστικές επενδύσεις.
- Ο τουρισμός συχνά επιβάλλεται στις τοπικές κοινωνίες, ιδιαίτερα σε αγροτικές και μειονεκτικές περιοχές και σε κλίμακα και ταχύτητα που προκαλεί μεγάλες κοινωνικές διαταραχές.

Με βάση τα παραπάνω ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (WTO) έχει ορίσει τον αειφόρο τουρισμό ως:

Τουρισμό που οδηγεί στη διαχείριση όλων των πόρων με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορούν οι οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες να καλυφθούν διατηρώντας ταυτόχρονα την πολιτιστική ακεραιότητα, τις ουσιώδεις οικολογικές μεθόδους, τη βιοποικιλότητα και τα μέσα διατήρησης της ζωής.

Ο παραπάνω ορισμός έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα με την αειφόρο ανάπτυξη, όπως ότι ο τουρισμός πρέπει να συμβάλλει στην ανάπτυξη και στη συντήρηση των πόρων που διαθέτει ένας προορισμός, ενώ ο τύπος και η κλίμακα που χρησιμοποιούνται θα πρέπει να εξασφαλίζουν μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Butler (2006) ο αειφόρος τουρισμός πρέπει να αναπτύσσεται με τέτοιο τρόπο και σε τέτοια κλίμακα που να μην υποβαθμίζει ή να μη μεταβάλλει το ανθρώπινο και φυσικό περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργεί.

3.4 Αειφόρος Ανάπτυξη και Τουρισμός

Η εκτίμηση της έκτασης της ανάπτυξης μιας περιοχής (π.χ. το επίπεδο κοινωνικό-οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας) έχει γίνει εφικτή με τη διάγνωση και τον προορισμό της με τη βοήθεια ενός αριθμού οικονομικών δεικτών. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται μεταβλητές όπως οι ημερήσιες διανυκτερεύσεις, η κατανάλωση σε πόσιμο νερό, η ποιότητα του αέρα, τα καύσιμα, η φροντίδα της υγείας, η μόρφωση, η εργασία, το ΑΕΠ κ.λπ.. Ο λεγόμενος «ανεπτυγμένος» κόσμος (χώρες όπως η Αυστραλία, οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης) ορίζεται από την ύπαρξη αυτών των κοινωνικό – οικονομικών συνθηκών. Εκείνες όμως που διαθέτουν τους περισσότερους παράγοντες σε υψηλό βαθμό θεωρούνται και περισσότερο ανεπτυγμένες. Επιπλέον, το επίπεδο ανάπτυξης που παρουσιάζει κάθε χώρα, είτε υποκειμενικά είτε αντικειμενικά, συχνά εξισώνεται ή είναι συνώνυμο με το επίπεδο

του «πολιτισμού» που υπάρχει σε αυτή, όπου η πρόοδος (που συνήθως είναι οικονομική) είναι το κλειδί για τη σχέση μεταξύ εκείνης που είναι πολιτισμένη κι εκείνης που δεν είναι.

Το Oxford Dictionary of English ορίζει τον πολιτισμό ως ένα «εξελιγμένο στάδιο κοινωνικής ανάπτυξης» και τον εκπολιτισμό ως την «απομάκρυνση από τη βαρβαρότητα, διαφωτισμό». Το σημείο, που θέλουμε να τονίσουμε, είναι ότι πιθανόν η αντίληψη που έχουμε για το τι είναι ανεπτυγμένο και τι όχι, τι είναι πολιτισμένο και τι όχι, είναι θέμα υποκειμενικό και ότι κάποιες απόψεις που έχουμε για την ανάπτυξη ίσως να χρειάζονται κάποια αναθεώρηση. Για παράδειγμα, έχει παρατηρηθεί ότι το πλέον ανεπτυγμένο 20% του πληθυσμού της γης (αυτοί που μένουν στη «Δύση»), καταναλώνουν το 80% των παγκοσμίων πόρων προκειμένου να έχουν ανάπτυξη. Αν στόχος μας είναι να «αναπτύξουμε» όλον τον κόσμο σύμφωνα με το Δυτικό πρότυπο, τότε ο πλανήτης μας βρίσκεται σε σοβαρό κίνδυνο. Ίσως σε εκατό ή διακόσια χρόνια, ο Homo Sapiens θα θεωρεί τον Δυτικό πολιτισμό και πρότυπο, ως την πιο βάρβαρη χρονική περίοδο της ιστορίας.

Η Alison Deming (1998) συμφωνεί ότι η ανθρωπότητα πρέπει να εξετάσει πολύ προσεκτικά το θέμα του πολιτισμού. Υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι έχουν μια ακόρεστη επιθυμία να βλέπουν ολοένα και περισσότερα από αυτόν τον πλανήτη και να έρθουν ολοένα και σε πιο στενή επαφή με τη φύση. Αυτού του είδους η συμπεριφορά κυριαρχεί διαρκώς στον τουρισμό, καθώς ο τουρίστας επιχειρεί συνεχώς να παραβιάσει τη λεπτή γραμμή που υπάρχει μεταξύ της αποδεκτής και μη – αποδεκτής σχέσης ανθρώπου – φύσης. Για παράδειγμα, στο Point Pelee National Park του Οντάριο στον Καναδά, οι ενοχλήσεις στα ζώα είναι ένα συχνό φαινόμενο καθώς εκατοντάδες παρατηρητές πουλιών συγκεντρώνονται για να παρακολουθήσουν την εαρινή αποδημία των πουλιών στο πάρκο. Παρά τις προειδοποιήσεις και τις πινακίδες, οι τουρίστες εξακολουθούν να ξεφεύγουν από τα μονοπάτια, που έχουν οριστεί, προκειμένου να δουν και να φωτογραφίσουν από κοντά τα πουλιά. Κανείς μπορεί να αναρωτιέται: την ώρα που αντιμετωπίζουμε τους κινδύνους της αύξησης της θερμοκρασίας του πλανήτη, της εξαφάνισης των βιότοπων και της εξαφάνισης σπάνιων ειδών ζώων, τι μπορεί να σημαίνει να είναι κάποιος πολιτισμένος; Η απάντηση διερευνά όρια, τόσο κοινωνικά όσο και οικολογικά, για να αντιμετωπιστεί ο εχθρός.

Όπως είπε ο Pogo [ήρωας κόμικ του Walt Kelly (1953)] κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Βιετνάμ, «Είδαμε τον εχθρό και είμαστε εμείς». Ξαφνικά, είμαστε οι επιτιθέμενοι βάρβαροι και ταυτόχρονα οι μόνοι που υπάρχουν για να προστατεύσουν την πόλη. Κάθε ένας από εμάς στέκεται στο κέντρο του πολιτισμένου κόσμου αλλά ταυτόχρονα και στο χείλος του.

Ο Milbrath (1989) αναφέρεται στις αξίες ως τη βάση για κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα. Υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι έχουν ως κεντρική τους αξία την προσωπική τους επιθυμία να διατηρηθούν στη ζωή. Αυτό, όπως είναι φυσικό, εξελίσσεται σε ενδιαφέρον και αξία και μάλιστα για άλλους ανθρώπους μια κοινωνική αξία. Επίσης, αναφέρει ότι δεν είναι σωστό να επικεντρώνουμε τη διατήρηση της κάθε ανθρώπινης ζωής ως κεντρική αξία, αφού όλοι οι άνθρωποι πεθαίνουν και ο βαθύς πόθος να διατηρηθεί στη ζωή δεν μπορεί ποτέ να πραγματοποιηθεί. Αντίθετα, πιστεύει ότι και στο ζωικό βασίλειο θα πρέπει να εκτιμούμε και να σεβόμαστε τη διατήρηση στη ζωή των οικοσυστημάτων μας. Πέρα από τις κοινωνικού περιεχομένου αξίες της κοινωνίας, ο Milbrath υποστηρίζει ότι

έχουμε δώσει προτεραιότητα στην οικονομική ανάπτυξη, με αποτέλεσμα, μακροπρόθεσμα, η κοινωνία δυστυχώς να μην μπορέσει να αυτοσυντηρηθεί.

Η αειφόρος ανάπτυξη προτάθηκε ως ένα μοντέλο, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη δημιουργία ενός εναύσματος για μια ριζική αλλαγή μέσα στην κοινωνία, μια αλλαγή που δεν θα έχει ως επίκεντρό της, την κοινωνικό – οικονομική ανάπτυξη, αλλά μια ανάπτυξη, που θα «ικανοποιεί τους σημερινούς στόχους, χωρίς να συμβιβάζει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών, να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες» (World Commission on Environment and Development, 1987, σελ. 47). Έτσι, οι αρχές της οικολογίας έχουν ουσιαστική σημασία για την πρόοδο της οικονομικής ανάπτυξης, με στόχο την αύξηση των υλικών προτύπων των ανθρώπων που ζουν στον πλανήτη μας και οι οποίοι είναι φτωχοί. Ακόμα σημαντικότερο, όμως, θα ήταν να ελπίζουμε ότι η αειφόρος ανάπτυξη θα μπορούσε να αυξήσει τα ηθικά πρότυπα των ανθρώπων, γεγονός που θα είχε θετικές επιπτώσεις και στον τομέα της οικονομίας, που όλοι γνωρίζουμε πόσο σημαντικός είναι για την βιωσιμότητά μας. Η διεθνής λοιπόν σημασία του τουρισμού, ως όχημα για οικονομική ανάπτυξη, καθώς και οι δυνατότητες που έχει για ανάπτυξη, τον καθιστούν απόλυτα σχετικό με την έννοια της αειφορίας. Ως αποτέλεσμα, τα τελευταία χρόνια έχει παρουσιαστεί ένας μεγάλος αριθμός μελετών και συγγραμμάτων, που αναφέρονται στη βιωσιμότητα του τουρισμού, όπως και αν αυτός ορίζεται.

Μια από τις πρώτες στρατηγικές για τον τουρισμό και την αειφόρο ανάπτυξη προέκυψε από το συνέδριο «Globe '90» στο Βανκούβερ του Καναδά. Εκεί, εκπρόσωποι της τουριστικής βιομηχανίας, κυβερνητικές και μη οργανώσεις και ακαδημαϊκοί, ανέλυσαν τη σημασία του περιβάλλοντος για τη βιωσιμότητα της τουριστικής βιομηχανίας και το πώς τα κακά προγράμματα τουριστικής ανάπτυξης μπορούν να διαβρώσουν την ποιότητα του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος που υποδέχεται τον τουρισμό. Οι εκπρόσωποι του συνεδρίου εξέφρασαν την άποψη ότι οι στόχοι του αειφόρου τουρισμού είναι:

1. Η ανάπτυξη μιας ευρύτερης γνώσης και κατανόησης για τη συμβολή του τουρισμού στο περιβάλλον και την οικονομία
2. Η προώθηση της ανάπτυξης
3. Η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου στις κοινότητες υποδοχής τουριστών
4. Η προσφορά εμπειριών υψηλής ποιότητας στους επισκέπτες
5. Η διατήρηση της ποιότητας του περιβάλλοντος από το οποίο εξαρτώνται οι παραπάνω στόχοι.

Αν και ο ορισμός που έδωσαν για την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη ήταν μάλλον γενικός (ικανοποίηση των αναγκών των τουριστών και των κοινοτήτων υποδοχής τουριστών, με παράλληλη προστασία και έμφαση των ευκαιριών για το μέλλον), διατυπώθηκαν πολύ καλές προτάσεις για την πολιτική, στους κυβερνητικούς και μη οργανισμούς. Για παράδειγμα, στον τομέα της πολιτικής παρουσιάστηκαν 15 προτάσεις σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο ο τουρισμός θα πρέπει να προωθείται, να αναπτύσσεται, να ορίζεται, ενώ ταυτόχρονα επισημαίνονται και οι επιπτώσεις για την περιφέρεια, τον χώρο και τον χρόνο. Μία από τις προτάσεις αυτές αναφέρει ότι «ο βιώσιμος τουρισμός προϋποθέτει τον καθορισμό κατευθυντήριων γραμμών για τα επίπεδα και τους τύπους της αποδεκτής ανάπτυξης, χωρίς όμως να αποκλείει τις νέες εγκαταστάσεις και εμπειρίες» (Globe '90, 1990, σελ. 6).

Από την άποψη της οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας, υπάρχει μια οικονομική λογική για την έννοια της αειφορίας. Όπως ισχυρίζονται οι McCool και Moisey (2009), «από τη στιγμή που οι κοινότητες θα χάσουν το χαρακτήρα εκείνο, που τις καθιστά ελκυστικές και διαφορετικές στους ξένους, χάνουν την ικανότητά τους να συναγωνιστούν για το τουριστικό εισόδημα, σε μία αυξανόμενη παγκόσμια και ανταγωνιστική αγορά». Επιπλέον, αναφέρουν ότι η έννοια της αειφορίας προσδιορίζει την επίτευξη στόχων και τη μέτρηση της προόδου της επίτευξής τους. Δεν μπορούμε πλέον να μετρούμε την ανάπτυξη με βάση τα ορατά δείγματα ή τα οικονομικά αποτελέσματα. Και αυτά θα πρέπει να αποτελούν τομέα διερεύνησης της κοινωνικής τάξης και δικαιοσύνης. Έτσι, οι συγγραφείς πιστεύουν ότι προκειμένου να έχει επιτυχία ο βιώσιμος τουρισμός, οι άνθρωποι θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους τα εξής:

1. Το πώς οι ίδιοι οι τουρίστες αξιολογούν και χρησιμοποιούν το εκάστοτε φυσικό περιβάλλον.
2. Το πώς ενισχύονται οι τοπικές κοινότητες μέσα από τον τουρισμό.
3. Η αναγνώριση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων του τουρισμού.
4. Η διαχείριση αυτών των επιπτώσεων.

Πάνω σε αυτή τη βάση, πολλοί ερευνητές και οργανώσεις πήραν την πρωτοβουλία και ξεκίνησαν μια διαδικασία καθορισμού και μέτρησης των επιπτώσεων. Όπως όμως τονίστηκε και παραπάνω, το Globe '90 αποτέλεσε μία από τις πρώτες δυνάμεις για τη σύνδεση του τουρισμού με την αειφόρο ανάπτυξη. Ακολούθησε το Globe '92 (Hawkes και Williams, 1993) και η μετακίνηση από τη θεωρία στην πράξη με την υλοποίηση μέτρων για τη βιωσιμότητα του τουρισμού. Ακόμα κι έτσι, όμως, στο συνέδριο αναγνωρίστηκε ότι η εφαρμογή των αρχών της αειφορίας στον τουρισμό είναι μια χρονοβόρα διαδικασία, όπως υποστηρίχθηκε και από τον Roy και τον Tisdell:

«Ο βιώσιμος τουρισμός αποτελεί μία επέκταση της έμφασης, που δίνεται σήμερα στην αειφόρο ανάπτυξη. Και οι δύο εξακολουθούν να είναι θεωρητικές έννοιες. Στην Ινδία δεν κατάφερα να βρω ούτε ένα πρακτικό παράδειγμα των εννοιών αυτών. Η μοναδική κατάσταση, που άγγιζε την έννοια για τον τουρισμό, ήταν στο Μπουτάν, όπου ένας πολύ αυστηρός έλεγχος του αριθμού των επισκεπτών – 2000 ετησίως – συντηρεί το περιβάλλον και τη μοναδική κοινωνικό – πολιτιστική ταυτότητα της περιοχής. Ακόμα κι εκεί, καθώς έκανα ορειβασία σε μεγάλα υψόμετρα, βρήκα τα μονοπάτια μολυσμένα με τα σκουπίδια του πολιτισμού» (1998, σ. 176)

Παρά τα πολυάριθμα παραδείγματα, που βρίσκουμε σήμερα στη βιβλιογραφία για τον τουρισμό και την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης, είναι λίγα τα project για τον βιώσιμο τουρισμό, που κατάφεραν να αντέξουν στη δοκιμασία του χρόνου. Μία πρωτοβουλία, που προβλήθηκε αρκετά μέσα από τη βιβλιογραφία, ήταν το Bali Sustainable Development Project το 1991, με συντονιστές το University of Waterloo του Καναδά και το Gadjah Mada University της Ινδονησίας. Πρόκειται για ένα έργο, που εφαρμόστηκε σε πολυκλαδικό επίπεδο. Ένας από τους πολλούς κλάδους, και μάλλον ο σημαντικότερος, που οδηγεί την οικονομία του Μπαλί, είναι ο τουρισμός. Η Zimmerman αναφέρει ορισμένα από τα κυριότερα συμπεράσματα της έρευνάς του στο project αυτό:

- Όταν αναπτύξουμε μια στρατηγική για την αειφόρο ανάπτυξη, πρέπει να είμαστε όσο το δυνατόν περισσότερο ευαίσθητοι στο θέμα του πολιτισμού και της κουλτούρας.
- Πρέπει να συνεργαζόμαστε με το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο και όχι να επιχειρούμε να δημιουργήσουμε νέο.
- Ο πολυκλαδικός προγραμματισμός αποτελεί σημαντικότερο στοιχείο για μία στρατηγική αειφόρου ανάπτυξης και πρέπει να δημιουργηθούν τα μέσα εκείνα, ώστε όλοι όσοι πρόκειται να επηρεαστούν από τις αλλαγές, να αποτελούν μέρος της ομάδας λήψης αποφάσεων.

Ο Butler (1980) έχει εξετάσει επίσης το θέμα της ενσωμάτωσης του τουρισμού σε άλλους τρόπους εκμετάλλευσης της γης, και θεωρεί ότι η ενσωμάτωση είναι η «εισαγωγή μιας δραστηριότητας σε μια περιοχή σε μια βάση αποδεκτή για τις άλλες δραστηριότητες και για το περιβάλλον, μέσα στον ευρύτερο στόχο της αειφορίας και της μακροπρόθεσμης ανάπτυξης». Ο Butler (1980) προσδιόρισε τη συμπληρωματικότητα, τη συμβατότητα και την ανταγωνιστικότητα ως μεταβλητές, που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως ένα πρώτο βήμα για την οργάνωση των τρόπων χρήσης της γης κατά σειρά προτεραιότητας, όπου η συμπληρωματικότητα οδηγεί στη διάκριση της τουριστικής δραστηριότητας σε σχέση με τους άλλους τρόπους χρήσης της γης.

Κάποια άλλα μοντέλα που χρησιμοποιήθηκαν για την έρευνα της θέσης που κατέχει ο τουρισμός σε μια περιοχή υποδοχής, ήταν μονοκλαδικά. Τα μοντέλα αυτά προσδιορίζουν μια δέσμη δεικτών, που χαρακτηρίζουν μια βιώσιμη ή μη βιώσιμη προσέγγιση στην παροχή τουριστικών υπηρεσιών και εμπειριών. Μεταξύ των πολυάριθμων παραδειγμάτων είναι αυτό του Forsyth (1996) σχετικά με το βιώσιμο τουρισμό και τον αυτοέλεγχο, του Moscardo (2008) σχετικά με τις οικολογικά βιώσιμες μορφές τουριστικών καταλυμάτων, καθώς και ο οδηγός γραφείου Συμβουλών και Ελέγχου του Καναδά για την ανάπτυξη βασικών και γεωγραφικά συγκεκριμένων δεικτών αειφόρου τουρισμού.

Ορισμένες εκδόσεις ανέλυσαν τον τουρισμό και την έννοια της αειφορίας υπό το πρίσμα της ηθικής. Αν και οι δείκτες, που προσδιορίζονται και χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση και τον έλεγχο των επιπτώσεων του τουρισμού είναι μεταβλητοί, οι κώδικες της δεοντολογίας ή της συμπεριφοράς είναι κατάλογοι, που συντάσσονται με στόχο την αλλαγή της συμπεριφοράς συγκεκριμένων ομάδων ατόμων, που δέχονται τις επιπτώσεις του τουρισμού. Η εργασία Beyond the Green Horizon της Elber (1992), που αναφέρεται στη βιωσιμότητα του τουρισμού, αποτελεί ένα άριστο παράδειγμα αυτού του είδους της σπουδής.

Για την ένωση Tourism Consern, βιώσιμος τουρισμός σημαίνει:

Τουριστικά και άλλα έργα υποδομής, τα οποία, τόσο σήμερα όσο και στο μέλλον θα λειτουργούν μέσα στα όρια της δυναμικότητας της φύσης για αναγέννηση και μελλοντική ανανέωση των φυσικών πόρων. Αναγνωρίζει τη συνεισφορά των ανθρώπων και της ντόπιας κοινότητας, τα έθιμα και τον τρόπο ζωής τους, που διαμορφώθηκε μέσα από την τουριστική εμπειρία. Αποδέχονται ότι οι ντόπιοι πρέπει να έχουν ένα ίσο μερίδιο από τα οικονομικά οφέλη του τουρισμού.

Η Ένωση Τουριστικής Βιομηχανίας του Καναδά, ένωσε τις δυνάμεις της με την Εθνική Διάσκεψη Στρογγυλής Τραπέζης για το Περιβάλλον και την Οικονομία για τη δημιουργία ενός συμφώνου, στο οποίο οι δύο πλευρές δεσμεύονται για την προστασία του περιβάλλοντος μέσα από συνεργατικούς δεσμούς με άλλους τομείς

και κυβερνήσεις σε όλα τα επίπεδα. Οι οδηγίες του βιώσιμου τουρισμού που εξέδωσαν αναφέρονται στους τουρίστες, στην τουριστική βιομηχανία, στις βιομηχανικές ενώσεις, στα καταλύματα, στους χώρους εστίασης στους τουριστικούς πράκτορες και στα Υπουργεία Τουρισμού. Καθένας από τους τομείς αυτούς περιλαμβάνει ανάλογες οδηγίες, που σχετίζονται με την πολιτική και τον προγραμματισμό, την τουριστική εμπειρία, την κοινότητα φιλοξενίας, την ανάπτυξη, τους φυσικούς, κοινωνικούς και ιστορικούς πόρους, την προστασία των φυσικών πόρων, την εκπαίδευση, την ενημέρωση του κοινού, τη συνεργασία των βιομηχανικών παραγόντων και τον παγκόσμιο τουρισμό.

Μια τελευταία έκδοση, που αξίζει να αναφερθεί στο σημείο αυτό, είναι αυτή της Ομοσπονδίας για τη Φύση και τα Εθνικά Πάρκα της Ευρώπης. Η ολοκληρωμένη της έρευνα για τον βιώσιμο τουρισμό στα φυσικά και εθνικά πάρκα της Ευρώπης, μας προσφέρει πλούσιες πληροφορίες για την πρόκληση που υπάρχει στην εφαρμογή μιας στρατηγικής αειφορίας στην ήπειρο αυτή. Πολλές από τις προστατευόμενες περιοχές της Ευρώπης, βρίσκονται σε αγροτικές βιομηχανικές κοινότητες (π.χ. Αγγλία, Ουαλία, Λουξεμβούργο) και αντιμετωπίζουν διαφορετικές πιέσεις από ό,τι οι ευρύτερες και λιγότερο κατοικημένες περιοχές, που βρίσκονται γύρω από τα προστατευόμενα πάρκα της Αυστραλίας και της Νέας Ζηλανδίας, του Καναδά και των Ηνωμένων Πολιτειών. Από την άλλη πλευρά, η Ευρώπη διαθέτει επίσης μεγάλα εθνικά πάρκα και βιότοπους, που συντηρούνται και προστατεύονται εξίσου σωστά. Και στις δύο περιπτώσεις (αγροτικά και φυσικά περιβάλλοντα) οι πολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες είναι επιφορτισμένοι με το έργο της εφαρμογής της έννοιας της αειφορίας στον τουρισμό αυτών των περιοχών. Το Σύμφωνο για τα Ευρωπαϊκά εθνικά πάρκα αναγνωρίζει ότι οι άνθρωποι θα πρέπει να είναι σε θέση να βελτιώσουν την οικονομία τους, να απολαύσουν τον πολιτισμό τους και να προωθήσουν την αρμονία μεταξύ των διαφορετικών πολιτισμών. Οι στόχοι αυτοί πρέπει να επιτευχθούν παράλληλα και μέσα από την περιβαλλοντική εκπαίδευση, την υποστήριξη της πολιτείας για το περιβάλλον και την προστασία των πολιτισμικών αξιών μέσα από τα έργα και υλοποιημένες μεθόδους.

3.5 Αρχές Αειφόρου Εκπαίδευσης

Η αειφόρος εκπαίδευση είναι μια νέα εκπαιδευτική διαδικασία, που συνδέει την περιβαλλοντική εκπαίδευση – αγωγή με την αναπτυξιακή εκπαίδευση, στο πλαίσιο της αλληλεγγύης των γενεών, με απώτερο στόχο τον βαθύτερο μετασχηματισμό της σκέψης και της πρακτικής των ανθρώπων και πρέπει να απευθύνεται όχι μόνο στους νέους, αλλά και στους ενήλικες μέσα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που προσδίδονται σε αυτούς από την κοινωνική, επαγγελματική ή και άλλη θέση. Η διαμόρφωση, επομένως, μιας συγκεκριμένης στρατηγικής για την αειφόρο εκπαίδευση συνάμα με τις αρχές που την διέπουν, θα είναι ένα πολύ καλό ξεκίνημα.

1)Χρήση Πόρων με Τρόπο Βιώσιμο

Η συντηρητική και βιώσιμη χρήση των πόρων – φυσικών, κοινωνικών και πολιτιστικών – είναι εξαιρετικής σημασίας και έχει μακροπρόθεσμη επιχειρηματική αξία.

2)Μείωση της Υπερκατανάλωσης και των Απορριμμάτων

Με την μείωση της υπερκατανάλωσης και των απορριμμάτων, αποφεύγουμε το κόστος της αποκατάστασης των μακροπρόθεσμων περιβαλλοντικών ζημιών και συνεισφέρουμε πολλά στον ποιοτικό τουρισμό.

3) Διατήρηση της Κληρονομιάς

Η διατήρηση και η προώθηση της φυσικής, κοινωνικής και πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ουσιαστικό στοιχείο για τον μακροπρόθεσμο βιώσιμο τουρισμό και δημιουργεί μία αυθεντική βάση για την τουριστική βιομηχανία.

4) Ενσωμάτωση του Τουρισμού στον Προγραμματισμό

Η τουριστική ανάπτυξη που ενσωματώνεται σε ένα εθνικό και τοπικό πλαίσιο στρατηγικού σχεδιασμού, αυξάνει τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του τουρισμού.

5) Υποστήριξη των Τοπικών Κοινωνιών

Ο τουρισμός που υποστηρίζει ένα ευρύ φάσμα τοπικών οικονομικών δραστηριοτήτων, και ο οποίος σέβεται τις περιβαλλοντικές δαπάνες / αξίες, προστατεύει τις οικονομίες αυτές ενώ παράλληλα εμποδίζει την καταστροφή του περιβάλλοντος.

6) Συμμετοχή Ντόπιων Κοινοτήτων

Η πλήρης συμμετοχή των ντόπιων κοινοτήτων στον κλάδο του τουρισμού, όχι μόνο λειτουργεί προς όφελός τους και προς όφελος του περιβάλλοντος γενικότερα, αλλά βελτιώνει επίσης την ποιότητα της τουριστικής εμπειρίας.

7) Αποδοχή Συμβουλών των Παραγόντων και του Κοινού

Η συζήτηση μεταξύ τουριστικής βιομηχανίας και τοπικών κοινοτήτων φορέων και θεσμικών παραγόντων, είναι ουσιαστικής σημασίας αν θέλουμε να έχουμε μία αρμονική συνεργασία και επίλυση των πιθανών αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων.

8) Εκπαίδευση Προσωπικού

Η εκπαίδευση του προσωπικού που ενσωματώνει την έννοια του βιώσιμου τουρισμού σε πρακτικές εφαρμογές, μαζί με την πρόσληψη τοπικού εργατικού δυναμικού σε κάθε διοικητικό επίπεδο, βελτιώνει την ποιότητα του τουριστικού προϊόντος.

9) Ευθύνη του Τουριστικού Μάρκετινγκ

Το μάρκετινγκ που προσφέρει στους τουρίστες ολοκληρωμένες και υπεύθυνες πληροφορίες αυξάνει τον σεβασμό απέναντι στο φυσικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον της περιοχής – προορισμού και συμβάλλει στην πλήρη ικανοποίηση του πελάτη.

10) Διεξαγωγή Έρευνας

Η διαρκής έρευνα και ο έλεγχος από την πλευρά της τουριστικής βιομηχανίας με στόχο τη συγκέντρωση δεδομένων και την ανάλυση, αποτελεί σημαντικό σημείο για την επίλυση προβλημάτων και την προσφορά πλεονεκτημάτων στους προορισμούς, την τουριστική βιομηχανία και τους τουρίστες καταναλωτές.

3.6 Σε Ποιούς Απευθύνεται

Η εκπαίδευση για την αειφορία θα είναι διαθέσιμη σε όλες τις κοινωνικές ομάδες. Για παράδειγμα, οι ειδικές ανάγκες των ηλικιωμένων στην κατανόηση και διαχείριση ενός γρήγορα μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος, η σημασία των γυναικών στη διατήρηση της κουλτούρας και της κληρονομιάς και η πρόσβαση των ατόμων με

ειδικές ανάγκες σε περιβαλλοντικά κέντρα που συχνά παραβλέπονται. Η αειφόρος εκπαίδευση στην τοπική κοινωνία θα ενισχύσει αυτό που οι άνθρωποι έχουν αποκομίσει από την επίσημη τυπική εκπαίδευση, και έτσι μέσα από νέα εκπαιδευτικά προγράμματα και έντυπο υλικό, θα δώσει σε αυτούς ευκαιρίες να παρατηρήσουν, να σκεφθούν και να εξασκήσουν ό,τι έχουν μάθει.

Ποιοί παρέχουν την εκπαίδευση για την αειφορία

Οι παρέχοντες εκπαίδευση ιδιωτικοί οργανισμοί, ΟΤΑ, υπηρεσίες του δημοσίου συμπεριλαμβανομένων και των πανεπιστημίων, ΤΕΙ, σχολείων και άλλων οργανισμών, θα πρέπει να αναπτύξουν καινούργια προγράμματα λαμβάνοντας υπόψη την τοπική εμπειρία. Δραστηριότητες των τοπικών κοινωνιών και διαδικασίες που προκαλούν και ενθαρρύνουν την μάθηση για το περιβάλλον μέσα στην κοινότητα περιλαμβάνουν:

- I. Ενημέρωση για περιβαλλοντική εκπαίδευση και δράση,
- II. Βοήθεια να αναγνωρίσουν τοπικά περιβαλλοντικά θέματα καθώς και τις μεθόδους και τις πηγές, ώστε να διαχειρισθούν: δυνατότητα πρόσβασης σε πληροφορίες και συμβουλές για το τοπικό περιβάλλον, δημιουργία ευκαιριών για περιβαλλοντική δράση κ.λπ.

Αρχές για την ανάπτυξη της αειφόρου εκπαίδευσης

- 1) Ενοποίηση της Αναπτυξιακής και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης:

Η παγκόσμια διάσκεψη του Ρίο ντε Τζανέιρο ενίσχυσε την ανάγκη για την ανανέωση της παραδοσιακής δομής της εκπαίδευσης μέσα από την ενοποίηση της Περιβαλλοντικής και Αναπτυξιακής εκπαίδευσης με στόχο την αειφορία σε τοπικό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο. Είναι σημαντικό να υπάρξει ευρεία συζήτηση και ένα μέτρο συμφωνίας ανάμεσα στους κοινωνικούς εταίρους (φορείς της Κεντρικής Διοίκησης, Τοπικής Αυτοδιοίκησης, πολίτες και οργανώσεις) ως προς τις αρχές και την πρακτική της βιώσιμης διαχείρισης.

- 2) Σύνδεση της τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης:

Ο αναπροσανατολισμός της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης από την τυπική εκπαίδευση στην άτυπη είναι κομβικό σημείο για την αποτελεσματικότητά της. Όλοι οι πολίτες χρειάζεται να αλλάξουν τρόπο σκέψης, άρα και συμπεριφορές. Είναι αναγκαίο να υπάρξει ένας κοινός σχεδιασμός για τους σκοπούς, τις μεθόδους και τα μέσα που χρησιμοποιεί κάθε φορέας περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

- 3) Συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων:

Είναι βασικό να εμπλέξουμε τις τοπικές κοινωνίες τόσο στη λήψη αποφάσεων, όσο και στην εκτέλεση αυτών και τη διανομή των οικονομικών πόρων αν πρόκειται η περιβαλλοντική δράση να είναι αποτελεσματική. Θεσμοθετημένοι και ιδιωτικοί οργανισμοί να ενθαρρύνονται να μεταβιβάζουν όσο το δυνατόν περισσότερες από αυτές τις διαδικασίες σε ανθρώπους στην τοπική κοινωνία. Η Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση και η Τοπική αυτοδιοίκηση 1ου βαθμού θα έπρεπε να κάνουν την αρχή, για παράδειγμα να συμπεριλαμβάνουν άτομα στη

λήψη αποφάσεων και να τους βοηθήσουν να πάρουν αποφάσεις σχετικά με συγκρουόμενες προτεραιότητες. Οι αποφάσεις αυτές, όμως, θα πρέπει να βασίζονται σε ακριβείς και σύγχρονες πληροφορίες για όλες τις σχετικές πλευρές του περιβάλλοντος.

4) Αξιοποίηση της εμπειρίας άλλων χωρών σε θέματα πολιτικής:

Οι γνώσεις παράγονται, λιγότερο ή περισσότερο και σε άλλες χώρες. Τα συμπεράσματα των πρωτοβουλιών των άλλων χωρών, που προηγούνται σε ζητήματα πολιτικής και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, αποτελούν ένα καλό εργαλείο να αποφύγουμε λάθη ή επαναλήψεις.

5) Δημιουργία αποτελεσματικού συστήματος πληροφοριών:

Συχνά έχουν ανακύψει δυσκολίες για την εξεύρεση πληροφοριών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν άμεσα για την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Η πρόσφατη έκρηξη της περιβαλλοντικής πληροφόρησης καθώς και ο αριθμός και η ποικιλία των οργανώσεων, που την παρέχουν, δημιουργούν προβλήματα για τους ανθρώπους που αναζητούν πρόσβαση σε αυτή, και ιδιαίτερα αν δεν είναι εξοικειωμένοι με την μορφή και τον τρόπο που παρέχεται. Εκτός από την πληροφόρηση σε εθνικό επίπεδο, πρέπει επίσης να αντιμετωπισθούν και οι ανάγκες σε τοπικό επίπεδο για πιο συγκεκριμένη πληροφόρηση.

6) Δημιουργία δικτύων για την αειφόρο εκπαίδευση:

Οι δεσμοί ανάμεσα σε φορείς και οργανώσεις για θέματα πολιτικής και στρατηγικής είναι απαραίτητοι. Πριν λίγα χρόνια τα θέματα περιβάλλοντος είχαν τοπικό χαρακτήρα. Σήμερα μιλάμε για προβλήματα που ξεπερνούν και τα εθνικά σύνορα. Χρειάζονται εθνικές στρατηγικές ενημέρωσης για τη ρύπανση των υδάτων, για τη διαχείριση των απορριμμάτων, για την διάβρωση των εδαφών, τη χρήση εναλλακτικών μορφών ενέργειας, για τον ρατσισμό, την αποξένωση, την αλλοτρίωση κ.α. Είναι σημαντικό να υπάρχει η ενημέρωση και η ροή πληροφοριών σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Στη σημερινή κατάσταση όλοι θα ωφελούνται από τη συνεργασία και τον συντονισμό των οργανώσεων και των άλλων φορέων ώστε να υπάρχουν αξιόπιστη εκπαίδευση και αγωγή.

7) Αξιοποίηση των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας:

Τα ΜΜΕ διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο στην ευαισθητοποίηση ως προς το περιβάλλον πολλών ανθρώπων και δεδομένου ότι ένα σημαντικό – ίσως το πιο μεγάλο – μέρος του πληθυσμού επηρεάζεται έντονα (μερικοί σχεδόν αποκλειστικά) από αυτά, αναγνωρίζεται ο ζωτικής σημασίας ρόλος τους για τη διαμόρφωση άποψης σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Τα ΜΜΕ είναι ο σημαντικότερος φορέας περιβαλλοντικής εκπαίδευσης – αγωγής των ενηλίκων.

8) Εξασφάλιση των οικονομικών πόρων:

Είναι βέβαιο ότι θα χρειαστούν πόροι για το συντονισμό και τη δημιουργία πιλοτικών προγραμμάτων ώστε να εξασφαλιστεί μακροπρόθεσμη περιβαλλοντική ενημέρωση και αγωγή. Στρατηγικές χρηματοδότησης πρέπει να σχεδιαστούν σε μακροπρόθεσμη βάση. Η αειφορική εκπαίδευση θα έπρεπε να είναι ακέραιο κομμάτι όλων των «πακέτων» χρηματοδότησης από κάθε πηγή. Όλα τα προγράμματα που η πραγματοποίησή των βασίζεται σε χρηματοδότηση είτε από την Ευρωπαϊκή επιτροπή είτε από δημόσιες δαπάνες,

(για το μέρος εκείνο που προβλέπεται για εκπαίδευση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού) είναι ένας σημαντικός πόρος, που θα εξασφαλίσει μακροβιωσιμότητα και αποτελεσματικότητα.

3.7 Σύγκριση της Αειφορίας με το Μαζικό Τουρισμό

Ο αειφόρος τουρισμός παρουσιάζει σημαντικές διαφορές σε σύγκριση με τον μαζικό. Αυτές οι διαφορές αναφέρονται σε τέσσερις βασικές θέσεις που σύμφωνα με τον Clarke (1997) περιλαμβάνουν:

- **Πολικά αντίθετα έννοιες.** Αυτή η θέση αντιμετωπίζει τον αειφόρο τουρισμό ως πολικά αντίθετο του μαζικού τουρισμού, θεωρώντας ότι το πλήθος των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων που βιώνουν πολλοί τουριστικοί προορισμοί οφείλονται στο μαζικό τουρισμό. Επίσης, αναφέρει ως βασικό χαρακτηριστικό για το διαχωρισμό του αειφόρου από το μαζικό τουρισμό την κλίμακα που εμφανίζονται (μικρή στον αειφόρο και μεγάλη στο μαζικό).
- **Έννοιες συνέχειας.** Αυτή η θέση αναφέρεται κυρίως στη σημασία της συνέχειας μεταξύ του αειφόρου και του μαζικού τουρισμού. Αυτή η συνέχεια βασίζεται στο σκεπτικό ότι ο αειφόρος τουρισμός ξεκίνησε χρησιμοποιώντας την υποδομή, τα μέσα μεταφοράς και τα συστήματα κρατήσεων του μαζικού τουρισμού, παράγοντας έτσι μια συνοδευτική τουριστική βιομηχανία. Όμως, πρέπει να προσεχτεί το ενδεχόμενο της μετατροπής του αειφόρου τουρισμού σε μαζικό, εάν δεν υπάρξει σωστή διαχείριση.
- **Θέση κίνησης.** Αυτή η θέση επεξηγεί την προσπάθεια να καταστεί ο μαζικός τουρισμός πιο βιώσιμος ή να ελαχιστοποιηθούν οι μεγάλης κλίμακας τουριστικές επενδύσεις, σε πολλές μικρής κλίμακας, που θεωρούνται ως αειφόρες.
- **Σύγκλιση.** Η τελευταία αυτή θέση στηρίζεται στο γεγονός ότι παρά την πολική αντίθετη φύση των δύο εννοιών, μπορεί να υπάρξει σύγκλιση μεταξύ τους, επειδή όλες οι μορφές τουρισμού, ανεξαρτήτως της κλίμακάς τους, αποσκοπούν στο να γίνουν αειφόρες.

Τρόποι αειφόρου ανάπτυξης

Στον τουρισμό αποδίδονται διάφορες ερμηνείες της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης σε σχέση με το επίπεδο ανησυχίας για το περιβάλλον. Αυτές οι ερμηνείες μπορούν να συνοψιστούν σε τέσσερις σημαντικές θέσεις αειφόρου ανάπτυξης (Hunter, 1997), που σχετίζονται με αυτές που προτάθηκαν από τους Turner et al. (1994). Αυτές είναι:

1. Αειφόρος ανάπτυξη ως μια εξαναγκαστική τουριστική λειτουργία. Πολύ αδύνατη ερμηνεία, που στρέφεται στην ενθάρρυνση και την ανάπτυξη του τουρισμού και ενδιαφέρεται κυρίως για την ικανοποίηση των αναγκών και των επιθυμιών των τουριστών και των τουριστικών επιχειρηματιών. Συνεπώς, σύμφωνα με αυτή την θέση κρίνεται απαραίτητο οι τουριστικοί προορισμοί να δέχονται τις σημαντικές καταστροφές που μπορεί να προκαλέσει ο τουρισμός στο περιβάλλον, αλλά και την πιθανότητα παρακμής της τουριστικής τους βιομηχανίας.

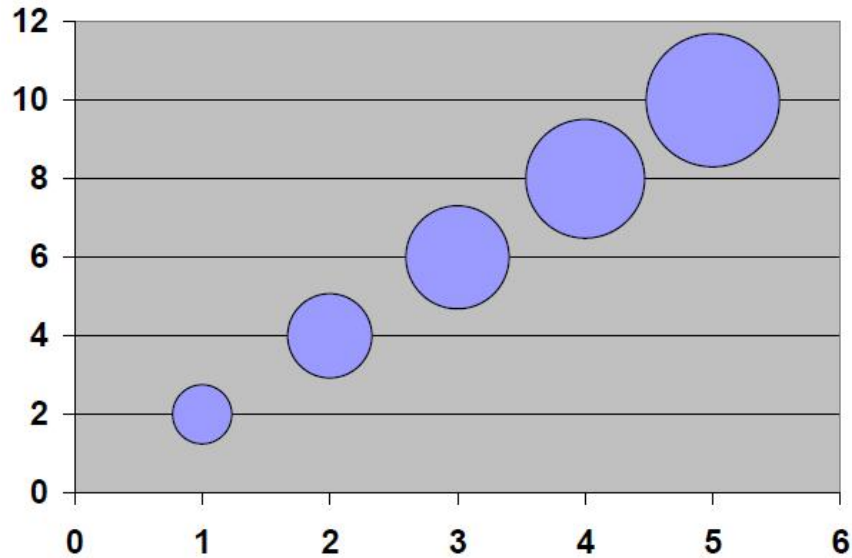
2. Αειφόρος ανάπτυξη κατευθυνόμενη από το τουριστικό προϊόν. Μια αδύνατη ερμηνεία της αειφόρου ανάπτυξης, που η περιβαλλοντική πλευρά του συστήματος τουρισμός – περιβάλλον, εκτιμάται κάπως, αλλά είναι δευτερευούσης σημασίας, σε σύγκριση με την τουριστική ανάγκη να αναπτυχθούν νέα και να διατηρηθούν τα υπάρχοντα τουριστικά προϊόντα.

3. Αειφόρος ανάπτυξη κατευθυνόμενη προς το φυσικό περιβάλλον που λειτουργεί ο τουρισμός. Μια ισχυρή θέση αειφόρου ανάπτυξης, που λαμβάνονται αποφάσεις με σκοπό να οδηγήσουν το σύστημα τουρισμού – περιβάλλοντος, σε μια κυρίαρχη ανησυχία για την κατάσταση του περιβάλλοντος.

4. Αειφόρος ανάπτυξη ως τουρισμός περιορισμένης έκτασης. Μια πολύ ισχυρή θέση που επιβάλλει ότι η τουριστική δραστηριότητα πρέπει να είναι μικρής κλίμακας ή και πολλές φορές να αποθαρρύνεται σε περιπτώσεις που οδηγεί σε οικολογική καταστροφή. Αυτή η θέση υποστηρίζει ότι οι τουριστικές δραστηριότητες πρέπει να περιορίζονται στα εμβρυϊκά στάδια της τουριστικής ανάπτυξης, (εξερεύνηση και εμπλοκή του κύκλου ζωής μιας τουριστικής περιοχής) και κάθε περαιτέρω ανάπτυξη πρέπει να αποφεύγεται, ώστε να εξασφαλιστεί περιβαλλοντική ισορροπία.

Ανεξάρτητα με την προσέγγιση που θα ακολουθήσει, οι Berry και Ladkin (1997) θεωρούν απαραίτητο ότι η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη, πρέπει αρχικά να γίνει κατανοητή από τον ντόπιο πληθυσμό, και έπειτα απαραίτητο είναι να μεταφραστεί σε εφαρμόσιμες πρακτικές, κυρίως από τις μικρές επιχειρήσεις και να θέτει ως πρωταρχικής σπουδαιότητας ζήτημα την εμπιστοσύνη, τη συνεργασία και το συντονισμό μεταξύ του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα.

Ο Prescott-Allen (1997) ενσωμάτωσε τις παραπάνω θέσεις σε ένα μοντέλο, που το ονόμασε «Βαρόμετρο Αειφορίας» (Barometer of Sustainability), σύμφωνα με το οποίο υπάρχουν διαφορετικοί συνδυασμοί του μίγματος της αειφορίας μεταξύ του ανθρώπινου συστήματος και του οικοσυστήματος, προσδιορίζοντας το επίπεδο της αειφορίας, σε κάθε ένα από τα δυο συστήματα. Επίσης, υποστήριξε ότι για να γίνει μια συλλογή στοιχείων, πρέπει να λάβουμε υπόψιν τέσσερις διαστάσεις για κάθε ένα από τα συστήματα. Για το ανθρώπινο σύστημα οι διαστάσεις περιλαμβάνουν πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικό – πολιτιστικά στοιχεία και τη δομή της παραγωγής (ποιότητα παραγωγής και προϊόντος), ενώ για το οικοσύστημα, στοιχεία που σχετίζονται με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, την ποιότητα του νερού, του αέρα και του εδάφους, τη βιοποικιλότητα της χλωρίδας και της πανίδας και την πολιτική για την διαχείριση του περιβάλλοντος.

σημείωση: 0.0 - 2.0 = Ακατάλληλο, 2.1 - 4.0 = Φτωχό, 4.1 - 6.0 = Ενδιάμεσο, 6.1 - 8.0 = Καλό, 8.0 - 10.0 = Άριστο

Πηγή: ΚΟ (2001); Prescott - Allen (1997)

Σχεδιάγραμμα 4: Βαρόμετρο Τουριστικής Δειφορίας

Ο εναλλακτικός τουρισμός εντάσσεται στα τεταρτημόρια από 0.5 και πάνω, τόσο για το ανθρώπινο σύστημα όσο και για το οικοσύστημα και κατά συνέπεια απαραίτητη είναι είτε η περιορισμένη ανάπτυξή του ή η καλύτερη συνύπαρξή του με το ανθρώπινο σύστημα και το οικοσύστημα, αφού για την ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού απαραίτητη είναι η προστασία του περιβάλλοντος και η οριοθέτηση περιορισμών τόσο για το πλήθος και το μέγεθος των τουριστικών επιχειρήσεων, όσο και για τον αριθμό των τουριστών που μπορεί να δεχτεί το τουριστικό σύστημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΕ ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

4.1 Επιπτώσεις του Τουρισμού στους Φυσικούς Πόρους

Οι επιπτώσεις του τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον μπορεί να είναι άμεσες ή έμμεσες, αλλά επίσης μπορούν να έχουν τοπική (ηχορύπανση, πλημμύρες), περιφερειακή (καταστροφή βιοτόπων) ή και παγκόσμια εμβέλεια (ρύπανση μεταφορών, εκτεταμένη καταστροφή δασών).

Ως φυσικό περιβαλλοντικό πόρο στο χώρο του τουρισμού, εννοούμε το σύνολο των γνωρισμάτων του φυσικού υποδοχέα που διαμορφώνουν την εικόνα μιας περιοχής και υποστηρίζουν τις λειτουργίες των ανθρωπίνων κοινωνιών. Ειδικότερα:

Νερό

Η σχέση του τουρισμού με το νερό είναι πολύ στενή, αφού ο τουρισμός έχει ανάγκη μεγάλων ποσοτήτων νερού. Σύμφωνα με έρευνες, αντιστοιχούν κατά μέσο όρο 450 λίτρα νερού ανά τουρίστα σε ξενοδοχεία πολυτελείας και περίπου 280 λίτρα σε ξενοδοχεία άλλων κατηγοριών. Το νερό χρησιμοποιείται για να καλύψει τις ανάγκες για καθαριότητα και πόση, για τη συντήρηση κήπων και άλλες εξυπηρετήσεις, όπως πισίνες και δεξαμενές. Παρατηρείται συχνά το φαινόμενο να φυτεύονται στους κήπους των ξενοδοχείων καλλωπιστικά φυτά που δεν είναι κατάλληλα για το κλίμα της περιοχής, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται μεγάλες ανάγκες για πότισμα τους θερμούς μήνες του καλοκαιριού. Ένα πρώτο λοιπόν πρόβλημα που προκύπτει εξαιτίας του τουρισμού είναι η υπερεξάντληση των υδάτινων πόρων.

Το φαινόμενο αυτό πλήττει κυρίως τα νησιά και τις παραθαλάσσιες περιοχές που στερούνται υδατικών αποθεμάτων και αδυνατούν να καλύψουν τη μεγάλη ζήτηση που εμφανίζεται τους καλοκαιρινούς μήνες. Για το λόγο αυτό καταφεύγουν σε νέες γεωτρήσεις και τελικά δημιουργούνται προβλήματα υφαλμύρωσης και υποβάθμισης της ποιότητας του υδροφόρου ορίζοντα αυτών των περιοχών.

Παράλληλα, η μόλυνση του νερού που προέρχεται από τις τουριστικές εγκαταστάσεις, είναι πολύ μεγάλη και μπορεί να συγκριθεί με τις καταστροφές που προκαλούν τα αστικά και βιομηχανικά απόβλητα. Γενικότερα, πρέπει να τονιστεί ότι οι χρήσεις του νερού από τον τουρισμό έρχονται συχνά σε σύγκρουση με τις ανάγκες για άλλες χρήσεις όπως την γεωργία, την κτηνοτροφία και τους φυσικούς υγροτόπους.

Χαρακτηριστική είναι η μελέτη της WWF με τίτλο «Η Μεσόγειος αφυδατώνεται» (Drought in the Mediterranean, 2006). Από το Γιβραλτάρ έως τη Βηρυτό και το Μαρόκο, οι μεσογειακές ακτές κατακλύζονται από 200.000.000 και πλέον τουρίστες ετησίως. Κορύφωση καταγράφεται φυσικά το καλοκαίρι, οπότε τα υδάτινα αποθέματα βρίσκονται στο χαμηλότερο σημείο. Εφόσον, λοιπόν, υπολογίσει κανείς ότι κάθε τουρίστας καταναλώνει κατά μέσο όρο 350-850 λίτρα νερού ημερησίως, είναι προφανές ότι βρισκόμαστε ενώπιον ενός σοβαρότατου προβλήματος. Εάν συνυπολογίσουμε δε ότι, μέχρι το 2025 ο συνολικός αριθμός τουριστών στη λεκάνη της Μεσογείου αναμένεται να αυξηθεί στα 235-355 εκατομμύρια, τότε το πρόβλημα προσλαμβάνει διαστάσεις εφιάλτη! «Ο τουριστικός τομέας απαιτεί ολοένα και

περισσότερες εγκαταστάσεις, κάτι που συνεπάγεται κατανάλωση τεράστιων ποσοτήτων νερού, όπως υδάτινα πάρκα, πισίνες, γήπεδα γκολφ και κήποι, με αποτέλεσμα να καταστρέφονται οι φυσικοί πόροι, από τους οποίους εξαρτάται η ανάπτυξή του», αναφέρεται στην έκθεση του διεθνούς οργανισμού. Ενδεικτικά, η άρδευση ενός γηπέδου γκολφ απαιτεί περί το 1.000.000 κυβικά μέτρα νερού ανά δέκα στρέμματα ετησίως την ίδια δηλαδή ποσότητα που καταναλώνει ο πληθυσμός μίας πόλης 12.000 κατοίκων μέσα σε ένα χρόνο!

Η τουριστική έκρηξη απειλεί να αποστραγγίσει τους υδάτινους πόρους μας, προειδοποιεί το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (WWF). Μπορεί μιν ο τουρισμός να αποτελεί βασικό άξονα ανάπτυξης των μεσογειακών χωρών, όπως επισημαίνει η μελέτη, όμως η ανεξέλεγκτη δόμηση και η έλλειψη περιβαλλοντικού σχεδιασμού έχουν προκαλέσει σημαντικά προβλήματα, όπως αποψίλωση δασών, ρύπανση θαλασσών και υπερκατανάλωση πόσιμου νερού. Ήδη, η Γαλλία, η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία έχουν απολέσει το ήμισυ των υδροβιοτόπων τους. Συνέπεια δεν είναι μόνο η εξαφάνιση ειδών της τοπικής χλωρίδας και πανίδας, αλλά και η μείωση και υποβάθμιση των διαθέσιμων ποσοτήτων πόσιμου νερού.

Στην Ελλάδα, τα ποτάμια αποξηραίνονται, η επιφάνεια των υπόγειων αποθεμάτων χαμηλώνει, οι υδάτινοι πόροι αποστραγγίζονται. Εκτιμάται ότι μόνον το 2000 κατέφθασαν από το εξωτερικό 12.000.000 τουρίστες. Στην πλειονότητά τους αφίχθησαν την καλοκαιρινή περίοδο και κατέκλυσαν περιοχές όπου υπάρχει λειψυδρία, όπως π.χ. τα νησιά του Αιγαίου. Σήμερα -επισημαίνει το WWF- περίπου το 85% του συνόλου του πόσιμου νερού αντλείται από την επιφάνεια των υδάτινων πόρων της Ελλάδας, την ώρα που το σύστημα ύδρευσης θεωρείται σχετικά πεπαλαιωμένο και όχι επαρκώς συντηρημένο. Το αποτέλεσμα είναι να καταγράφονται διαρροές, που κατά καιρούς φθάνουν έως και το 35% των διαχειριζόμενων υδάτινων ποσοτήτων! Και το χειρότερο, σε αντίβαρο, τα τελευταία 20 χρόνια έχουν διπλασιαστεί η εκμετάλλευση και κατανάλωση των υπόγειων αποθεμάτων, κυρίως στις παράκτιες περιοχές, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η παρείσδυση αλμυρού νερού.

Έδαφος

Σύμφωνα με τους Κοκκώση και Τσάρτα, η κυριότερη βλαβερή συνέπεια του τουρισμού στο έδαφος, είναι η μείωση των στερεοπαροχών στο θαλάσσιο αποδέκτη, ως αποτέλεσμα της παρεμπόδισης του φυσικού υδρογραφικού δικτύου, που μεταφέρει ιζήματα από ανώτερα μέρη της λεκάνης απορροής. Παρατηρείται δηλαδή διάβρωση στις ακτές. Τα διορθωτικά έργα που εφαρμόζονται, προκαλούν με τη σειρά τους νέα προβλήματα.

Ταυτόχρονα, όπως υποστηρίζουν οι συγγραφείς, ο κακός σχεδιασμός και η χωροθέτηση στα λιμενικά και άλλα παρεμβατικά έργα στην παράκτια ζώνη επηρεάζει τις διαδικασίες μορφοποίησης της ακτής. Επιπλέον, επιπτώσεις επιφέρουν οι εκτεταμένες αμμοληψίες καθώς και οι τουριστικές δραστηριότητες ψυχαγωγίας στην άμμο.

Επίσης, μια σοβαρή επίπτωση του τουρισμού στο έδαφος, αποτελεί η ανεξέλεγκτη απόρριψη σκουπιδιών, πράγμα που αποτελεί και αισθητική ρύπανση, αλλά συγχρόνως και εστία μόλυνσης. Σε πολλές τουριστικές περιοχές η διαχείριση στερεών αποβλήτων δεν επαρκεί ούτε για τις ανάγκες του μόνιμου πληθυσμού, πολύ περισσότερο μάλλον, του πολλαπλάσιου πληθυσμού που συγκεντρώνεται εκεί για παραθερισμό.

Αέρας

Μια σημαντική περιβαλλοντική επίπτωση του τουρισμού αποτελεί η επίδραση στον αέρα. Με μια πρώτη ματιά είναι δύσκολο να την αντιληφθούμε, ωστόσο αν λάβουμε υπόψη τις μεταφορές μπορούμε να διαπιστώσουμε την επίδραση αυτή. Είναι αρκετό να αναφερθεί ότι οι μεταφορές που συνδέονται με τον τουρισμό εκτιμάται ότι καταναλώνουν το 3% της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας στην Ευρώπη. Οι μεταφορές (αυτοκίνητα, αεροπλάνα, τρένα, πλοία) συμβάλουν στην αύξηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης (αύξηση εκπομπών CO₂ και οξειδίων του αζώτου) αλλά και στο μικροκλίμα της περιοχής, ενώ επηρεάζουν και το κλίμα γενικότερα.

Η ηχορύπανση επίσης, από τα αεροπλάνα, τα αυτοκίνητα, και τα λεωφορεία, καθώς επίσης και τα ψυχαγωγικά μέσα, όπως τα ταχύπλοα και τα αεριοθούμενα σκι, είναι ένα πρόβλημα της σύγχρονης ζωής στις τουριστικές περιοχές. Εκτός από την πρόκληση της ενόχλησης, της πίεσης, και ακόμη και της απώλειας ακοής για τον άνθρωπο, εκδηλώνεται κίνδυνος στην άγρια φύση, ειδικά στις ευαίσθητες περιοχές. Παραδείγματος χάριν, ο θόρυβος που παράγεται, μπορεί να αναγκάσει τα ζώα να αλλάξουν τα φυσικά σχέδια της δραστηριότητάς τους.

Ενέργεια

Η ενέργεια αυτή καθ' αυτή δεν αποτελεί φυσικό πόρο, ωστόσο η παραγωγή ενέργειας συνήθως απαιτεί την κατανάλωση κάποιου μη ανανεώσιμου φυσικού πόρου όπως οι υδρογονάνθρακες. Η αύξηση του πληθυσμού κατά τους θερινούς μήνες στις τουριστικές περιοχές αυξάνει κατακόρυφα τη ζήτηση για ενέργεια (π.χ. για τη λειτουργία κλιματιστικών εστιατορίων, κέντρων αναψυχής κ.α.). Η ανάγκη για περισσότερη ενέργεια συνεπάγεται τη χρησιμοποίηση μεγαλύτερων ποσοτήτων μη ανανεώσιμων πόρων και ταυτόχρονα η αυξημένη παραγωγή ενέργειας, δημιουργεί ατμοσφαιρική ή άλλη ρύπανση που επιβαρύνει την περιβαλλοντική ποιότητα της περιοχής.

Οικοσυστήματα

Οι άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στα φυσικά οικοσυστήματα διακρίνονται σύμφωνα με τους Χ. Κοκκώση και Π. Τσάρτα, σε τρεις κατηγορίες διαταραχών που αφορούν στη λειτουργία των οικοσυστημάτων, στη δομή των οικοσυστημάτων και βιοκοινοτήτων ή στη μείωση της βιολογικής ποικιλίας και, τέλος αυτές που αφορούν συγκεκριμένους πληθυσμούς σπανίων ειδών.

Πιο συγκεκριμένα, η κατασκευή τουριστικών μονάδων και σχετικών εγκαταστάσεων, αφενός καταλαμβάνει συνήθως χώρο σε εξωαστικές περιοχές όπου αναπτύσσονται τα φυσικά οικοσυστήματα και αφετέρου, παρεμβαίνει στο μικροκλίμα, τον υδρολογικό κύκλο, τη διακίνηση και επικοινωνία των ειδών. Με αυτό τον τρόπο, περιορίζεται ο ζωτικός χώρος τόσο με φυσική διακοπή λόγω της δόμησης, όσο και με λειτουργικές διαταραχές λόγω θορύβου, παρουσία ανθρώπων, διακίνησης οχημάτων κτλ.

Η κατασκευή των ξενοδοχείων, και άλλων εγκαταστάσεων αναψυχής οδηγεί συχνά στην αυξανόμενη ρύπανση λυμάτων. Παραδείγματος χάριν, τα σκάφη κρουαζιέρας στη Καραϊβική Θάλασσα υπολογίζονται ότι παραγάγουν περισσότερους από 70.000 τόνους αποβλήτων κάθε έτος. Τα απόβλητα, έχουν μολύνει τις θάλασσες και τις λίμνες που περιβάλλουν τα τουριστικά αξιοθέατα, και βλάπτουν τη χλωρίδα και την πανίδα. Η απορροή λυμάτων προκαλεί σοβαρή ζημιά στους κοραλλιογενείς

υφάλους επειδή υποκινεί την αύξηση των αλγών, τα οποία καλύπτουν τα κοράλλια. Οι αλλαγές επίσης στην αλμυρότητα της θάλασσας μπορούν να ασκήσουν εκτεταμένες επιδράσεις στα παράκτια περιβάλλοντα. Τελικά, η ρύπανση λυμάτων μπορεί να απειλήσει την υγεία των ανθρώπων και των ζώων. Παράλληλα, στην αύξηση των στερεών αποβλήτων μπορεί να αποδοθεί το φαινόμενο του ευτροφισμού το οποίο συνεπάγεται μείωση της διαφάνειας του θαλασσινού νερού, αποτέλεσμα της υπερβολικής αύξησης του φυτοπλαγκτού και της παρουσίας οργανικών αιωρούμενων.

Στις περιοχές ακτών, καθώς και στις ορεινές περιοχές, οι τουρίστες οδοιπορίας παράγουν πολλά απορρίμματα. Τέτοιες πρακτικές υποβιβάζουν το περιβάλλον, με όλα τα αντικείμενα - χαρακτηριστικά του αναπτυγμένου κόσμου, στις απομακρυσμένες περιοχές που έχουν λίγες εγκαταστάσεις συλλογής ή διάθεσης απορριμμάτων. Έτσι, δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο να βρίσκουμε σε φυσικά τοπία σπασμένα γυαλιά, πλαστικά μπουκάλια αναψυκτικών, χαρτιά υγείας, σακούλες και άλλα σκουπίδια, που δύσκολα αποσυντίθενται στη φύση και επιπλέον μπορούν να προκαλέσουν πυρκαγιές ή ατυχήματα στα ζώα της περιοχής.

Πανίδα

Η αλλαγή των οικοσυστημάτων μπορεί να προκληθεί όπως προαναφέρθηκε από τις δραστηριότητες τουρισμού. Παραδείγματος χάριν, η επίσκεψη στην άγρια φύση μπορεί να επιφέρει πίεση για τα ζώα και να αλλάξει τη φυσική συμπεριφορά τους, όταν πλησιάζουν οι τουρίστες πάρα πολύ κοντά. Τα σαφάρι και οι δραστηριότητες παρατήρησης της άγριας φύσης ασκούν αρνητική επίδραση στο βιότοπο αφού συχνά συνοδεύονται από το θόρυβο και την αναταραχή που δημιουργούνται από τους τουρίστες, καθώς ενοχλούν τα άγρια ζώα με τα φορτηγά και τα αεροσκάφη τους. Αυτό ασκεί την υψηλή πίεση στις ζωικές συνήθειες και τις συμπεριφορές και τείνει να επιφέρει αλλαγές στη συμπεριφορά τους. Σε μερικές περιπτώσεις, όπως στην Κένυα, η κατάσταση αυτή έχει προκαλέσει στα ζώα διαταραχές με αποτέλεσμα κατά περιόδους να παραμελούν τα μικρά τους ή να αποτυγχάνουν να ζευγαρώσουν. Επίσης, τα στερεά απόβλητα και η ρύπανση μπορούν να υποβιβάσουν τη φυσική υπόσταση του ύδατος και της ακτής και να προκαλέσουν το θάνατο των θαλασσιών ζώων.

Παραδείγματα διατάραξης των ζώων στην Ελλάδα αποτελεί η παραθέριση σε παραλίες όπου εναποθέτουν τα αυγά τους οι σπάνιες θαλάσσιες χελώνες *caretta-caretta*, η επίσκεψη τουριστών σε θαλάσσιες σπηλιές που ζουν οι απειλούμενες με εξαφάνιση φώκιες *monachus-monachus*, καθώς και η ανάπτυξη μαζικού τουρισμού σε περιοχές της Μήλου και της Κιμώλου που ενδημεί το μοναδικό στον κόσμο είδος οχιάς *nipera-lebetina*.

Χλωρίδα

Άλλη μια σημαντική επίπτωση που προκαλείται στη φύση από τον τουρισμό αποτελεί η ζημιά στη χλωρίδα ενός τουριστικού προορισμού. Οι βλαβερές συνέπειες είναι κυρίως απόρροια της συμπεριφοράς των τουριστών. Ειδικότερα, δραστηριότητες όπως η συλλογή λουλουδιών, φυτών και μυκήτων, η απρόσεκτη χρήση της φωτιάς, το σκόπιο κλάδεμα των δέντρων, η υπερβολική ρίψη απορριμμάτων, η οδήγηση οχημάτων και η κατασκήνωση, μπορούν να προκαλέσουν μείωση ή ακόμα και εξαφάνιση της τοπικής χλωρίδας.

4.2 Επιδράσεις του Τουρισμού στο Δομημένο Περιβάλλον

Ένα θέμα που συγκεντρώνει όλο και περισσότερο ενδιαφέρον τα τελευταία χρόνια είναι οι επιπτώσεις από την ανάπτυξη του τουρισμού στο δομημένο περιβάλλον, ιδίως στις περιοχές με ιδιαίτερη ιστορική και πολιτισμική αξία, καθώς η προστασία των περιοχών αυτών επιβάλλεται όχι μόνο για εθνικούς, ιστορικούς, κοινωνικούς και άλλους λόγους, αλλά γιατί αποτελεί συχνά τη βάση και προϋπόθεση για τη συνέχιση της τουριστικής ανάπτυξης στις περιοχές αυτές. Στο πλαίσιο παρουσιάζουν ενδιαφέρον οι επιπτώσεις του τουρισμού στην οικιστική δομή, ανάπτυξη και λειτουργία των οικισμών.

Βέβαια, κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα έχει επιπτώσεις στο δομημένο περιβάλλον, απλά όμως ο τουρισμός, σε αντιδιαστολή ίσως με τις υπόλοιπες δραστηριότητες, βασίζεται συχνά στο δομημένο περιβάλλον ως τουριστικό πόρο, που προσελκύει επισκέπτες αλλά και εξυπηρετεί ως τουριστικός πόλος. Με την προοπτική αυτή, ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποκτούν οι επιπτώσεις του τουρισμού στους «πολιτιστικούς πόρους των οικισμών», ιδίως στις περιοχές με ιδιαίτερη ιστορική και πολιτιστική αξία, στην τεχνική υποδομή που αποτελεί τη βάση των εξυπηρετήσεων των κατοίκων και των επισκεπτών και στην οικιστική ανάπτυξη της περιοχής γενικότερα.

Στην αναζήτηση των επιπτώσεων του τουρισμού στο δομημένο περιβάλλον απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή καθώς υπεισέρχονται και άλλοι παράγοντες που προκαλούν επιπτώσεις. Τις περισσότερες φορές, οι διάφορες επιπτώσεις είναι αποτέλεσμα συνεργασίας, δηλαδή της ταυτόχρονης δράσης πολλών παραγόντων (πολιτισμικοί, θεσμικοί, οικονομικοί, κοινωνικοί και άλλοι) οι οποίοι συμβάλλουν στην όποια αλλαγή λαμβάνει χώρα στο δομημένο περιβάλλον. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για την πολιτική του τουρισμού, καθώς οι όποιες σχεδιαζόμενες δράσεις θα πρέπει να αφορούν παρεμβάσεις σε πολλαπλό επίπεδο. Είναι προφανές ότι το φαινόμενο του τουρισμού είναι σύνθετο, δυναμικό, πολυδιάστατο και ως τέτοιο θα πρέπει να αντιμετωπίζεται στο σχεδιασμό και τη διοίκηση του τουρισμού.

Ένα πρώτο πρόβλημα που επιφέρει η τουριστική ανάπτυξη στο δομημένο περιβάλλον, είναι η υπερσυγκέντρωση επισκεπτών σε μικρούς παραδοσιακούς οικισμούς, ιστορικά κτίρια, πολιτιστικά μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους. Αυτή η παρουσία πλήθους τουριστών προκαλεί στα προαναφερθέντα μέρη κυκλοφοριακή συμφόρηση, θόρυβο, φθορά από τη χρήση και ρύπανση από την αυξημένη παραγωγή απορριμμάτων.

Άλλη μια επίπτωση του τουρισμού αφορά στη χρήση της υφιστάμενης υποδομής, όπου λόγω του τουρισμού προκαλείται επιβάρυνση των δικτύων (π.χ. ύδρευση, αποχέτευση, ηλεκτρισμός) αλλά και των αποδεκτών (π.χ. υδάτινοι αποδέκτες), ιδιαίτερα κατά την περίοδο της τουριστικής αιχμής. Έτσι, συνήθως η υφιστάμενη υποδομή που έχει σχεδιαστεί για την κάλυψη των αναγκών του περιορισμένου αριθμού των ντόπιων κατοίκων, αποδεικνύεται ανεπαρκής για την ικανοποίηση των πρόσθετων αναγκών που προκύπτουν. Με αυτό τον τρόπο, προκαλούνται προβλήματα όπως συνεχείς διακοπές ρεύματος από την υπερφόρτωση του δικτύου, δυσάρεστες οσμές, ρύπανση και αισθητική υποβάθμιση.

Σημαντική αρνητική συνέπεια αποτελεί επίσης το γεγονός της αστικοποίησης των τουριστικών προορισμών (π.χ. αγροτικός χώρος, μικρά ψαροχώρια), αλλά και η αυθαίρετη δόμηση τουριστικών καταλυμάτων και παραθεριστικών κατοικιών, που αποτελεί το πιο σημαντικό πρόβλημα για τις περισσότερες παράκτιες αλλά και πολλές ορεινές και αγροτικές περιοχές.

Ταυτόχρονα, η αρχιτεκτονική των ξενοδοχειακών και άλλων τουριστικών κτιρίων και υποδομών αποτελούν σημαντικό παράγοντα αλλοίωσης της εικόνας μιας περιοχής. Αυτό συμβαίνει, γιατί η αρχιτεκτονική αυτή δε συνάδει με τη φυσιογνωμία, την ιδιαιτερότητα και το περιβάλλον του τόπου, με αποτέλεσμα να βλέπουμε π.χ. πολυώροφα ξενοδοχεία αστικού τύπου σε μικρούς παραθαλάσσιους οικισμούς όπου οι παραδοσιακοί οικισμοί, οι οποίοι αποτελούν άλλωστε και έναν σημαντικό παράγοντα έλξης τουριστών, δεν υπερβαίνουν σε καμία περίπτωση τους δύο ορόφους.

Επιπρόσθετα, η τουριστική ανάπτυξη ενός τόπου συνεπάγεται πολλές φορές σύγκρουση των χρήσεων γης στον τόπο αυτό. Σε πολλές τουριστικές περιοχές τα τουριστικά καταλύματα «εισβάλλουν» στη γη η οποία είναι περισσότερο χρήσιμη σε άλλες χρήσεις, ασύμβατες με τον τουρισμό, όπως είναι η γεωργική παραγωγή, η ιχθυοτροφία, η δασική εκμετάλλευση ή άλλη απασχόληση του πρωτογενούς τομέα.

4.3 Οι Επιπτώσεις του Τουρισμού στις Περιοχές με Ιδιαίτερη Πολιτισμική και Ιστορική Αξία

Τα μνημεία όλων των εποχών (προϊστορικά, κλασσικής αρχαιότητας, μεσαιωνικά, βυζαντινά και νεότερα), τα παραδοσιακά κτίσματα και οι οικισμοί αλλά και τα σύγχρονα κτίσματα ή τόποι, θεωρούνται τουριστικοί πόροι. Ο τουρισμός θεωρείται συχνά ως η κύρια αιτία υποβάθμισης του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και κυρίως εκείνου του τμήματος που είναι ταυτόχρονα και φορέας ιστορικής μνήμης (μνημεία, παραδοσιακά κτίρια και οικισμοί, ιστορικοί χώροι). Η αναγνώριση όμως του τουρισμού ως το κύριο αίτιο για τις διάφορες αλλαγές του δομημένου περιβάλλοντος είναι συχνά εσφαλμένη καθώς ανάλογα προβλήματα συμβαίνουν συχνά και εκεί όπου καμία τουριστική δραστηριότητα δεν αναπτύσσεται. Το δομημένο περιβάλλον με ιστορική, πολιτιστική αξία, λόγω του ενδιαφέροντος που παρουσιάζει, δέχεται συχνά σημαντικές πιέσεις από τον τουρισμό. Στις άμεσες επιπτώσεις θα πρέπει να προστεθούν και οι έμμεσες που προκύπτουν από τις ανάγκες εξυπηρέτησης των επισκεπτών όπως π.χ. από έργα πρόσβασης, χώρους στάθμευσης, χώρους και υποδομές υγιεινής κλπ.

Το τοπίο έχει ιδιαίτερη αξία ως αναπόσπαστο τμήμα της ταυτότητας μιας περιοχής, που μαζί με πολλά άλλα στοιχεία, όπως οι αξίες, οι συμπεριφορές, τα ήθη και τα έθιμα, οι ιστορικές αναμνήσεις, η τέχνη και η αρχιτεκτονική, διαμορφώνουν την ταυτότητα μιας περιοχής και προσδιορίζουν τη μοναδικότητά της. Σημαντικό μέρος αυτής της κληρονομιάς αποτελεί γενικά το δομημένο περιβάλλον, αλλά ειδικότερα οι οικισμοί, ιδιαίτερα αυτοί με ιστορικό και παραδοσιακό χαρακτήρα. Αρχικά η έμφαση της προστασίας της πολιτισμικής κληρονομιάς ήταν εντοπισμένη στα μοναδικά μνημεία με ιδιαίτερη ιστορική αξία και αργότερα στην προσπάθεια των οικιστικών συνόλων. Όμως όλο και περισσότερο αποκτά ιδιαίτερη σημασία και η διαφύλαξη του τοπίου από την αυθαίρετη και διάσπαρτη δόμηση, την αστικοποίηση, τη χωροθέτηση και την κατασκευή τουριστικών μονάδων και υποδομών εκτός κλίμακας που δεν λαμβάνουν υπ' όψιν τους τις τοπικές, φυσικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες.

Εκτός από τους ιστορικούς τόπους, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι πιέσεις που δέχονται μικρά και μεγαλύτερα οικιστικά σύνολα και αστικά κέντρα με αξιολογή ιστορική και αρχιτεκτονική κληρονομιά. Είναι γνωστό άλλωστε πως η οικονομία των περισσότερων ευρωπαϊκών πόλεων όπως η Ρώμη, το Παρίσι, η Βενετία και πολλές άλλες στηρίζονται σε ένα σημαντικό βαθμό στον τουρισμό.

Η επίσκεψη στα αστικά αυτά κέντρα δεν περιορίζεται στην ξενάγηση στα ιστορικά μνημεία και στη γνωριμία με τη πολιτισμική γενικότερα κληρονομιά μιας περιοχής, αλλά επιδιώκει και την επαφή με τη σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία (θέατρο, ζωγραφική κ.ά.) και τον πολιτισμό. Η επαφή με την ιστορία ενός τόπου αλλά και με την σύγχρονη δημιουργία βοηθά στην κατανόηση και βαθύτερη γνώση των συνηθειών, τάσεων, τρόπων σκέψης των άλλων ανθρώπων, συμβάλλει στην πνευματική ανάσταση, στη συνειδητοποίηση τελικά ότι ο κόσμος δεν περιορίζεται στον προσωπικό μας χώρο δράσης.

Εξ' αιτίας της ελκυστικότητας αυτών των περιοχών, ο αριθμός των επισκεπτών είναι ιδιαίτερα μεγάλος, με αποτέλεσμα οι πιέσεις που ασκούνται και κατ' επέκταση οι κίνδυνοι για περιβαλλοντική υποβάθμιση, είναι ιδιαίτερα αυξημένοι. Τα περισσότερα από αυτά τα προβλήματα, δεν προκύπτουν κατ' ανάγκη από την έλλειψη περιβαλλοντικής ευαισθησίας των επισκεπτών αλλά κυρίως από τον υπερβολικά μεγάλο αριθμό των επισκεπτών σε έναν δεδομένο χώρο, κάποιες συγκεκριμένες χρονικές στιγμές. Η υπερσυγκέντρωση επισκεπτών συνιστά απειλή για τους πολιτισμικούς πόρους (μνημεία και κτίρια), τόσο λόγω της φθοράς και χρήσης των χώρων αλλά και από τη ρύπανση που προκαλείται. Άλλα σημαντικά προβλήματα που συνήθως αντιμετωπίζουν οι περιοχές με πολιτισμική αξία είναι η κυκλοφοριακή συμφόρηση, ο θόρυβος, τα προβλήματα στάθμευσης, το πρόβλημα της αυξημένης παραγωγής απορριμμάτων κ.ά. Προβλήματα δημιουργούνται όχι μόνο από την ανεπάρκεια των οικοδομών αλλά και από την ανάγκη δημιουργίας νέων για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών, για παράδειγμα χώρων στάθμευσης κοντά σε σημαντικούς ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία κ.ά. Από τα πλέον σύνθετα προβλήματα είναι οι αλλαγές στις χρήσεις και στην αστικοποίηση γύρω από την περιοχή, προκειμένου να ικανοποιηθεί η ζήτηση σε ξενοδοχειακά καταλύματα, χώρους αναψυχής καθώς και σε εστιατόρια.

Εκτός από τους οικισμούς, το αγροτικό περιβάλλον (είτε ως τοπίο, είτε ως περιβάλλον όρος), αποτελεί επίσης τουριστικό πόρο, μέρος της ταυτότητας της κάθε περιοχής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ιδιαίτερου τοπίου συναντά κανείς στα περισσότερα νησιά με τις αναβαθμίδες, τις πέτρινες μάντρες, τα δρομάκια, τα ξωκλήσια, τις αγροικίες, τους ανεμόμυλους, τους περιστερώνες. Το αγροτικό τοπίο αποτελεί τμήμα του δομημένου περιβάλλοντος, καθώς έχει προκύψει ως αποτέλεσμα ανθρώπινων παρεμβάσεων, που αποσκοπούσαν στην καλλιέργεια μιας περιοχής και γενικότερα στην αξιοποίηση φυσικών πόρων, για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Ο τουρισμός δεν έχει μόνο αρνητικές επιπτώσεις, αλλά μπορεί να συμβάλλει και θετικά στην ανάπτυξη και προστασία ορισμένων ιστορικών και αρχαιολογικών χώρων, δημιουργώντας πιέσεις για την ανάληψη δράσεων σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο από δημόσιους φορείς και ιδιώτες.

Πολλές φορές η ανάπτυξη του τουρισμού και το ενδιαφέρον για την ιστορία και την αξία των παραδοσιακών οικισμών ενθάρρυνε τους κατοίκους να προχωρήσουν στην ανακαίνιση κτιρίων, τα οποία στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκαν είτε από τους ίδιους ως κατοικία είτε ως τουριστικοί ξενώνες, καταστήματα κ.ά. Βέβαια, οι επιπτώσεις είναι σύνθετες και μεικτές, με την έννοια ότι αφορούν και κοινωνικές – οικονομικές διαστάσεις αλλά εμπεριέχουν τόσο θετικές όσο και αρνητικές πλευρές. Για παράδειγμα, σε πολλές περιοχές στην Ελλάδα όπως στην Σαντορίνη, το Γαλαξίδι κ.ά., η αναγνώριση της αξίας των περιοχών αυτών συνοδεύτηκε από μία υπέρογκη αύξηση της τιμής των ακινήτων και συνεπακόλουθες εμφανίσεις φαινομένων κερδοσκοπίας.

Αποτέλεσμα αυτού ήταν ότι πολλές ιδιοκτησίες σε παραδοσιακούς οικισμούς αγοράστηκαν είτε από αλλοδαπούς είτε γενικότερα από ανθρώπους που δεν κατάγονταν ή δεν είχαν κάποια προηγούμενη σχέση με τον τόπο (π.χ. Μονεμβασιά). Είναι προφανές ότι η αλλαγή αυτή συνέβαλε μεν στη διατήρηση και κυρίως αναβάθμιση του χώρου μέσω εκτεταμένων ανακαινίσεων, ταυτόχρονα όμως αλλοίωσε ή άλλαξε ριζικά την κοινωνική σύνθεση του οικισμού με ό,τι θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις μπορεί αυτό να σημαίνει στο μέλλον. Μία άλλη διάσταση ως προς τις επιπτώσεις στην τοπική κοινωνία είναι το αυξημένο κόστος διαβίωσης, ως αποτέλεσμα της αυξημένης ελκυστικότητας της περιοχής. Επιπλέον, σε αρκετές περιπτώσεις παρατηρείται ότι διάφορες υπηρεσίες προσανατολίζονται κυρίως στην εξυπηρέτηση επισκεπτών και τουριστών και όχι τόσο των μόνιμων κατοίκων.

Τα τελευταία χρόνια αναγνωρίστηκε ευρύτατα η αναγκαιότητα διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς ως μέρος της ταυτότητας ενός λαού αλλά και των ατόμων μεμονωμένα, που τους εξασφαλίζει το αίσθημα της συνέχειας στο χώρο και το χρόνο.

Αποτέλεσμα αυτού ήταν η ανάπτυξη πρωτοβουλιών για την προστασία των πολιτισμικών πόρων από τις πιέσεις της τουριστικής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό, σε αρκετές περιπτώσεις υιοθετούνται και ακραίοι περιορισμοί: όπως π.χ. η απαγόρευση ή ο περιορισμός εισόδου σε διάφορα μνημεία και ο αποκλεισμός κατ' επέκταση της δυνατότητας ο επισκέπτης να έχει μία αυθεντική βιωματική εμπειρία. Σε αντιπαράθεση αξιοποιούνται οι δυνατότητες που προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία, μέσω των διάφορων οπτικοακουστικών μέσων της εικονικής πραγματικότητας κ.ά., προκειμένου να υποκατασταθεί η αμεσότητα στην επαφή και εμπειρία στους χώρους αυτούς. Ακόμα και όταν επιτρέπεται η είσοδος, η ξενάγηση γίνεται σε ικανή απόσταση από τα μνημεία η οποία συνήθως ανέρχεται σε μερικές δεκάδες μέτρα.

4.4 Θετικές Επιδράσεις του Τουρισμού στο Περιβάλλον

Ο τουρισμός, όταν σχεδιάζεται και διαχειρίζεται σωστά μπορεί να συμβάλει στην διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος με πολλούς τρόπους. Με αυτό τον τρόπο και ο τουρισμός επωφελείται και το περιβάλλον διαφυλάσσεται. Κατά πρώτο λόγο, μπορεί να βοηθήσει στην προστασία σημαντικών φυσικών περιοχών.

Ειδικότερα, μπορεί να αιτιολογήσει και να χρηματοδοτήσει τη δημιουργία φυσικών πάρκων και υπαίθριων κέντρων ψυχαγωγίας, την προστασία περιοχών που αποτελούν «ατραξιόν» και οι οποίες διαφορετικά ενδεχομένως να επιτρεπόταν να υποβαθμιστούν οικολογικά. Ακόμη, ο τουρισμός μπορεί να πρωτοστατήσει στην προστασία αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων. Πιο συγκεκριμένα, δίνει τα κίνητρα και χρηματοδοτεί τη διαφύλαξη και ανάδειξη περιοχών ιδιαίτερης πολιτισμικής αξίας που λειτουργούν ως πόλοι έλξης για τους τουρίστες. Τέτοιοι χώροι είναι πιθανό να μην τύχαιναν αντίστοιχης φροντίδας χωρίς την ύπαρξη τουριστικής δραστηριότητας στην περιοχή.

Η βελτίωση της περιβαλλοντικής ποιότητας επίσης, μπορεί να υποβοηθηθεί από τον τουρισμό. Αναλυτικότερα, η τουριστική ανάπτυξη είναι σε θέση να δώσει ερεθίσματα, για τον «καθαρισμό» του περιβάλλοντος μέσω του ελέγχου της μόλυνσης του αέρα, του νερού, της ηχορύπανσης, του εκσυγχρονισμού διαχείρισης των απορριμμάτων.

Συγχρόνως, μπορεί να ενισχύσει την περιβαλλοντική αισθητική με χωροταξικά προγράμματα, κατάλληλο σχεδιασμό κτιρίων και καλύτερη συντήρηση των ήδη υπαρχόντων καθώς και την υιοθέτηση οικολογικών σημάτων ή συστημάτων

περιβαλλοντικής διαχείρισης στα τουριστικά καταλύματα. Μια σημαντική συμβολή του τουρισμού είναι η εν δυνάμει συνεισφορά του στη βελτίωση του περιβάλλοντος αυτού καθ' αυτού. Παρόλο που αυτό το όφελος μπορεί να είναι υποκειμενικό, εντούτοις η ανάπτυξη καλά σχεδιασμένων τουριστικών υπηρεσιών μπορούν να βελτιώσουν το επίπεδο του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, το οποίο χωρίς κάποιες αναμορφώσεις δε θα ήταν εξίσου ελκυστικό. Τέλος, αναμφίβολα ο τουρισμός αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη βελτίωση των υποδομών μιας περιοχής.

Συγκεκριμένα, οι τοπικές υποδομές σε αεροδρόμια, οδικά δίκτυα, δίκτυα ύδρευσης και αποχέτευσης, τηλεπικοινωνίες κ.ά., συνήθως αναπτύσσονται ικανοποιητικά χάρη στην τουριστική δραστηριότητα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οικονομικά αλλά και περιβαλλοντικά οφέλη για τον τουριστικό προορισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΛΥΣΕΙΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΦΕΡΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

5.1 Περιβαλλοντική Διαχείριση

Η τουριστική ανάπτυξη, που αποβλέπει στην άνοδο του επιπέδου εξυπηρέτησης και γενικότερα της ποιότητας των παρεχομένων υπηρεσιών και της ποιότητας ζωής των επισκεπτών, σίγουρα μπορεί να βρει τους τρόπους και τα μέσα να πραγματοποιηθεί χωρίς να στερήσει ή να υποβαθμίσει το περιβάλλον και τα αγαθά του. Μια τέτοια αντίληψη εντάσσει την τουριστική ανάπτυξη σε ένα περιβαλλοντικό σχεδιασμό που στοχεύει όχι μόνο στην προστασία του περιβάλλοντος αλλά και στην ορθολογική χρήση και διαχείριση των φυσικών πόρων καθώς και στην αξιοποίηση των ήπιων ανανεώσιμων και ανακυκλώσιμων πηγών ενέργειας .

Έχοντας υπόψη τις αρνητικές επιπτώσεις που προκαλεί ο τουρισμός στο περιβάλλον της χώρας, τις μεγάλες μάζες πληθυσμού που επισκέπτονται τη χώρα, καθώς επίσης και το μεγάλο αριθμό ξενοδοχειακών μονάδων που υπάρχουν, αντιλαμβανόμαστε την καταστροφή που μπορεί να προκληθεί στο περιβάλλον αν δεν ληφθούν κάποια απαραίτητα μέτρα προστασίας. Αρμόδιοι για να λάβουν αυτά τα μέτρα προστασίας είναι κατά κύριο λόγο οι τουριστικές βιομηχανίες και η πολιτεία. Ως μέτρα προστασίας εννοούμε λύσεις που περιορίζουν ή εξαλείφουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα που μαστίζουν τις περιοχές στις οποίες δραστηριοποιούνται οι ξενοδοχειακές μονάδες.

Σ' αυτό το σημείο, θα αναφερθούμε στη σύγχρονη περιβαλλοντική διαχείριση όπου αποτελεί μια σύνθετη διαδικασία ανάπτυξης και εφαρμογής μακροχρόνιας πολιτικής, από τη διοίκηση του εκάστοτε ξενοδοχείου έως και την πολιτεία, που δίνει μετρούμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις, έτσι ώστε να δίνεται η δυνατότητα αντιμετώπισης ή και βελτίωσης αυτών, που περιλαμβάνει:

- Ø Τη φάση σχεδιασμού,
- Ø Τη φάση εφαρμογής,
- Ø Τα χαρακτηριστικά της περιβαλλοντικής διαχείρισης και τους σκοπούς.

Επίσης, η περιβαλλοντική διαχείριση των ξενοδοχείων περιλαμβάνει:

- Το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο περιβαλλοντικής αδειοδότησης στην Ελλάδα.
- Δράσεις και ενέργειες της διοίκησης της τουριστικής μονάδας ώστε να ανταποκριθεί στους περιβαλλοντικούς όρους που έχει επιβάλλει η πολιτεία και η Τοπική αυτοδιοίκηση για την προστασία του περιβάλλοντος.
- Περιβαλλοντική επιμόρφωση στελεχών του ξενοδοχείου, που θα ασχολούνται μόνο με θέματα διαχείρισης των περιβαλλοντικών προβλημάτων της μονάδας.
- Περιβαλλοντική εκπαίδευση όλου του προσωπικού του ξενοδοχειακού συγκροτήματος, ώστε όλοι να είναι ευαισθητοποιημένοι σε θέματα περιβάλλοντος και ειδικά στο τομέα τους και την ειδικότητά τους.

- Τακτικούς ελέγχους από τους μηχανικούς του ξενοδοχείου για την σωστή λειτουργία και απόδοση των τεχνικών μονάδων απορρύπανσης.
- Την υποχρεωτική εγκατάσταση που θα καλύπτει τις ενεργειακές ανάγκες του ξενοδοχείου σε περίπτωση διακοπών ρεύματος.
- Την υποχρεωτική εγκατάσταση βιολογικών καθαρισμών για όλα τα ξενοδοχειακά συγκροτήματα.
- Την ανάκτηση νερού για πότισμα από τα επεξεργασμένα λύματα στο βιολογικό καθαρισμό της μονάδας.
- Την απαγόρευση της διάθεσης των επεξεργασμένων λυμάτων με αποδέκτη τη θάλασσα.
- Συστηματική παρακολούθηση της ποιότητας νερού κολύμβησης από εξουσιοδοτημένα χημικά εργαστήρια, ανεξάρτητα από το δεκαπενθήμερο κρατικό έλεγχο στα πλαίσια ελέγχου του Υπουργείου ΠΕΧΩΔΕ.
- Συστηματικός έλεγχος των νερών στις πισίνες, είτε από τις υγειονομικές υπηρεσίες, είτε από εξουσιοδοτημένα χημικά εργαστήρια από το ΥΠΕΧΩΔΕ.
- Καθημερινή απομάκρυνση κάθε είδους απορριμμάτων από την ακτή αλλά και από τις επιμέρους μονάδες του ξενοδοχείου και καθορισμό του χώρου διάθεσης αυτών.
- Εξασφάλιση δρόμου προσπέλασης του κοινού στην παραλία του ξενοδοχείου ανεμπόδιστα.
- Εξασφάλιση του κοινόχρηστου χαρακτήρα της ακτής με την απομάκρυνση κάθε είδους κινητών ή ακίνητων εγκαταστάσεων που θα παρεμποδίζουν την κολύμβηση.
- Απαγόρευση πλωτής εξέδρας στο χώρο κολύμβησης για αθλητικούς σκοπούς και παρενόχληση των κολυμβητών από τέτοιου είδους δραστηριότητες.

Τήρηση και των 25 κριτηρίων που έχει επιβάλλει η Ε.Ε. για την απόκτηση Γαλάζιας Σημαίας, με προτεραιότητα:

- i. Υποχρεωτικά ύπαρξη ναυαγοσώστη ανά 300 μέτρα ακτής κολύμβησης
- ii. Επίσκεψη επισκεπτών στα πλησιέστερα πολιτιστικά μνημεία
- iii. Τουλάχιστον 5 εκδηλώσεις περιβαλλοντικού περιεχομένου
- iv. Την τοποθέτηση σε εμφανές σημείο των αποτελεσμάτων των μετρήσεων των νερών κολύμβησης και φωτογραφιών από τις περιβαλλοντικές εκδηλώσεις
- v. Σχέδιο έκτακτης ανάγκης για την αντιμετώπιση κινδύνου σε συνεργασία με τις συναρμόδιες υπηρεσίες.

5.2 Εξοικονόμηση Ενέργειας

Η όξυνση των περιβαλλοντικών προβλημάτων στο περιβάλλον κάνουν απαραίτητη τη στροφή προς την κατεύθυνση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας για την κάλυψη των αυξανόμενων ενεργειακών αναγκών. Είναι ένας τομέας πολύ ενδιαφέρον για την Ελλάδα αφού υπάρχουν σε αφθονία ανανεώσιμες πηγές ενέργειας όπως η ηλιακή, η στερεά βιομάζα και η αβαθής γεωθερμία όπου μπορούν να έχουν αξιόλογες εφαρμογές στον ξενοδοχειακό τομέα.

Τα ξενοδοχεία (ανάλογα με το αν είναι εποχιακά ή λειτουργούν όλο το έτος) καταναλώνουν ενέργεια για:

- Παραγωγή θερμού νερού
- Θέρμανση χώρου
- Ψύξη χώρου
- Φωτισμό και λειτουργία διαφόρων ηλεκτρικών συσκευών

Συνήθως, χρησιμοποιούν ηλεκτρική ενέργεια, πετρέλαιο ή και ηλιακή ενέργεια, για την κάλυψη των προαναφερθέντων ενεργειακών αναγκών τους. Το κόστος της ενέργειας αποτελεί ένα μάλλον μικρό μέρος του λειτουργικού κόστους του ξενοδοχείου και οι ξενοδοχειακοί επιχειρηματίες συνήθως δεν ενδιαφέρονται για το είδος της ενέργειας που καταναλώνουν για την λειτουργία του ξενοδοχείου τους.

Τα ξενοδοχεία αποτελούν κτίρια με μεγάλη ετήσια κατανάλωση ενέργειας περίπου 273 KWH/m². Σήμερα αρκετά ξενοδοχεία μπορούν εύκολα να καλύψουν τις ενεργειακές τους ανάγκες με ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, αποφεύγοντας με τον τρόπο αυτό τις εκπομπές CO₂ στην ατμόσφαιρα, λόγω της κατανάλωσης ενέργειας. Οι διαθέσιμες τεχνολογίες για το σκοπό αυτό είναι αξιόπιστες, οικονομικά ελκυστικές και το κόστος της εγκατάστασής τους στο ξενοδοχείο μπορεί να χορηγηθεί από την πολιτεία.

Περιλαμβάνουν :

- § Χρήση φωτοβολταϊκών στοιχείων για την παραγωγή ηλεκτρισμού. Χρησιμοποιούνται συνήθως επίπεδα φωτοβολταϊκά πλαίσια για την παραγωγή ηλεκτρισμού τοποθετημένα στην ταράτσα του κτιρίου. Αν και σήμερα αποτελούν μια μάλλον ακριβή τεχνολογία που γνωρίζουν μεγάλη ανάπτυξη στη χώρα μας λόγω των ευνοϊκών κινήτρων που έχει θεσπίσει η πολιτεία.
- § Χρήση ηλιοθερμικών συστημάτων για την παραγωγή θερμού νερού.
- § Χρήση της στερεάς βιομάζας για την θέρμανση χώρου. Για τα ξενοδοχεία που λειτουργούν και το χειμώνα, η χρήση στερεάς βιομάζας για την θέρμανση του χώρου αποτελεί μια καλή και οικονομική εναλλακτική λύση της θέρμανσης με πετρέλαιο.
- § Χρήση γεωθερμικών αντλιών θερμότητας για θέρμανση και ψύξη. Οι γεωθερμικές αντλίες θερμότητας είναι πολύ αποδοτικές μηχανές. Μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες

θέρμανσης και ψύξης του ξενοδοχείου που δεν εκλύουν ρύπους.

- § Χρήση αιολικής ενέργειας για παραγωγή ηλεκτρισμού και αξιοποίηση μικρών υδροηλεκτρικών έργων

5.3 Μέθοδοι Εξοικονόμησης Φυσικών Πόρων

- Συνεχής ενημέρωση και προτροπή του προσωπικού για εξοικονόμηση. Για παράδειγμα στα συνεργεία καθαρισμού επιτρέπεται μόνο μια φορά να τραβάνε το καζανάκι για τον καθαρισμό της τουαλέτας.
- Χρήση ηλεκτρικών συσκευών με υψηλή ενεργειακή απόδοση και πιστοποιημένη χαμηλή ενεργειακή κατανάλωση μειώνοντας έτσι έως και 60% την κατανάλωση ενέργειας.
- Τακτική συντήρηση των κλιματιστικών και των καυστήρων.
- Εγκατάσταση θερμοστατών στα δωμάτια και αυτονομία θέρμανσης ή κλιματισμού.
- Ρύθμιση θερμοσίφωνα στους 50 °C (αντί στους 60 °C) και το κλιματιστικό στους 26 °C το καλοκαίρι και το χειμώνα στους 20 °C.
- Κλείσιμο των συσκευών από τον κεντρικό διακόπτη και όχι από το τηλεχειριστήριο απλώς.
- Χρήση λαμπτήρων με χαμηλή ενεργειακή κατανάλωση (8-15 φορές χαμηλότερη διάρκεια ζωής από τους κοινούς λαμπτήρες καθώς και 4-5 φορές λιγότερη κατανάλωση ενέργειας.)
- Χρήση αισθητήρων φώτων σε όλους τους διαδρόμους και τους κοινόχρηστους χώρους.
- Χρήση καρτών (key card) για τον έλεγχο του φωτισμού και των κλιματιστικών
- Ρήση ροοστατών στα φωτιστικά έτσι ώστε να ρυθμίζεται το επίπεδο φωτεινότητας του χώρου και να αποφεύγεται η σπατάλη.
- Αισθητήρες σε όλες τις βρύσες για αυτόματο κλείσιμο. Μια ανοιχτή βρύση καταναλώνει 9 λίτρα νερό το λεπτό.
- Τοποθέτηση μετρητών κατανάλωσης νερού σε όλο το κτίριο έτσι ώστε να επισκευάζεται αμέσως η παραμικρή διαρροή. Μια σταγόνα το δευτερόλεπτο κοστίζει πάνω από 4 λίτρα ημερησίως και 1500 λίτρα ετησίως.
- Καζανάκια με μηχανισμό διπλής ροής νερού.
- Συσκευές μετατοπίσεως νερού (hippo bags). Η αντικατάσταση όλων των καζανακιών ενός ξενοδοχείου με νέας τεχνολογίας είναι μια ακριβή επιλογή γι' αυτό τον λόγο υπάρχουν ειδικές σακούλες που τοποθετούνται μέσα στο καζανάκι μετατοπίζοντας σημαντικές ποσότητες νερού. Υπολογίζεται ότι εξοικονομείται περίπου ένα 10% νερού.

- ο Χρήση τηλεφώνων ντους και βρυσών ψεκασμού νερού σε όλο το κτίριο ώστε το νερό να τρέχει με ποσοστά αέρα και να μειώνει την κατανάλωση του νερού.
- ο Συλλογή βρόχινου νερού για πότισμα του κήπου.
- ο Ανακύκλωση σε γυαλί, μαγειρικό λάδι, χαρτί, πλαστικά και μπαταρίες. Επίσης, στέλνοντας απόβλητα σε εταιρείες ανακύκλωσης εξοικονομούν χρήματα.
- ο Τέλος, ενημέρωση επισκεπτών για τις μεθόδους εξοικονόμησης και δυνατότητα επιλογής υπηρεσιών καθαρισμού και αλλαγής σεντονιών όχι καθημερινά, έτσι ώστε να εξοικονομείται νερό και ενέργεια ακόμα και από το πλύσιμο πετσετών και σεντονιών.

5.4 Επεξεργασία Λυμάτων και Βιολογικοί Καθαρισμοί

Η επεξεργασία λυμάτων είναι η διαδικασία που διαχωρίζει τις επικίνδυνες ουσίες από το νερό στα λύματα, ώστε το νερό να μπορεί να χρησιμοποιηθεί στο περιβάλλον. Τα λύματα μεταφέρονται στις εγκαταστάσεις καθαρισμού μέσω των υπονόμων, μερικές φορές και με χρήση ειδικών βυτιοφόρων οχημάτων.

Με τον όρο «*λύματα μιας ξενοδοχειακής μονάδας*» αναφερόμαστε στα υγρά απόβλητα τα οποία παράγονται από τις ανάγκες των πελατών που διαμένουν, όπως επίσης και των υπαλλήλων.

ΣΤΑΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΛΥΜΑΤΩΝ

Υπάρχουν τρία βασικά στάδια επεξεργασίας λυμάτων που χρησιμοποιούνται από τα ξενοδοχεία:

Πρωτοβάθμια επεξεργασία

Η πρωτοβάθμια επεξεργασία στοχεύει κυρίως στην αφαίρεση του αιωρούμενου υλικού (οργανικού και ανόργανου). Περιλαμβάνει, συνήθως, την προεπεξεργασία και την πρωτοβάθμια καθίζηση. Η προεπεξεργασία περιλαμβάνει την εσχάρωση, τους πολτοποιητές, τα τριβεία, την εξάμμιση, καθώς και την μέτρηση ή την εξισορρόπηση της παροχής.

Στόχος της είναι η απομάκρυνση σωμάτων που επιπλέουν ή βρίσκονται σε αιώρηση στα λύματα και εγκυμονούν κινδύνους έμφραξης των αγωγών, καταστροφής του μηχανολογικού εξοπλισμού (π.χ. αντλίες) και δυσλειτουργίας των μονάδων επεξεργασίας που ακολουθούν. Η πρωτοβάθμια καθίζηση περιλαμβάνει δεξαμενές καθίζησης (συνήθως κυκλικής διατομής) και έχει ως σκοπό να απομακρύνει τα αιωρούμενα οργανικά και ανόργανα στερεά (10-1 έως 10-2 mm), ώστε να μειωθεί το ρυπαντικό φορτίο που προορίζεται για τα επόμενα στάδια επεξεργασίας. Η πρωτοβάθμια καθίζηση αφαιρεί τα καθιζάνοντα στερεά υπό μορφή πρωτοβάθμιας ίλως (λάσπης) και το υπερκείμενο υγρό αποτελεί την πρωτοβάθμια επεξεργασμένη εκροή, που είναι διαθέσιμη προς περαιτέρω επεξεργασία.

Δευτεροβάθμια επεξεργασία

Η Δευτεροβάθμια επεξεργασία στοχεύει στον βιολογικό καθαρισμό. **Βιολογικό καθαρισμό** λέμε την τεχνητή διαδικασία που ακολουθούμε για να εξομοιώσουμε την λειτουργία της φύσης κατά την αδρανοποίηση των λυμάτων. Με λίγα λόγια δηλαδή θα τροφοδοτήσουμε το σύστημά μας με λύματα και στην έξοδό του θα έχουμε καθαρό διαυγές νερό με ποιοτικά χαρακτηριστικά κατάλληλα για διάθεση στο φυσικό αποδέκτη και όλα αυτά χωρίς μυρωδιές, μόλυνση και μεγάλη κατανάλωση ισχύος. Είναι ένα στάδιο της διαδικασίας καθαρισμού λυμάτων (αστικών και βιομηχανικών), κατά το οποίο οι εύκολα αποικοδομήσιμες οργανικές ενώσεις, που περιέχονται στα λύματα διασπώνται και αδρανοποιούνται, μέσω μικροοργανισμών που τρέφονται από αυτές.

Η βιολογική διεργασία πραγματοποιείται μέσα σε μία δεξαμενή, το βιοαντιδραστήρα, όπου διοχετεύονται τα απόβλητα, αφού σε προηγούμενη βαθμίδα έχει γίνει κατακράτηση των στερεών υλών που περιέχονται σε αυτά. Μέσα στο βιοαντιδραστήρα υπάρχει μεγάλος αριθμός ετεροτροφικών μικροοργανισμών, που αποτελούν τη βιολογική ύλη (λάσπη), ενώ παράλληλα, μέσω ενός συστήματος αερισμού, διοχετεύεται στη μάζα των αποβλήτων αέρας, που είναι απαραίτητος για τη διεργασία, και γίνεται συνεχής ανάδευση του νερού και της βιολογικής μάζας. Συχνά, αντί για αέρας διοχετεύεται στα απόβλητα καθαρό οξυγόνο, που αυξάνει την απόδοση του βιοαντιδραστήρα, δηλαδή την ικανότητα επεξεργασίας αποβλήτων ανά μονάδα όγκου του. Οι μικροοργανισμοί διασπών τους οργανικούς ρύπους και τρέφονται από αυτούς, ενώ ταυτόχρονα πολλαπλασιάζονται. Όταν πλέον οι μικροοργανισμοί καταναλώσουν όλη την ποσότητα των οργανικών ουσιών που έχουν την ικανότητα να διασπάσουν και ολοκληρωθεί η βιολογική διεργασία, αρχίζουν να καταναλώνουν το δικό τους οργανικό υλικό, οπότε μειώνεται η συνολική τους μάζα. Τότε τα απόβλητα διοχετεύονται σε μία δεξαμενή καθίζησης, όπου οι εναπομείναντες ζώντες μικροοργανισμοί διαχωρίζονται και επαναδιοχετεύονται στο βιοαντιδραστήρα, ενώ το καθαρισμένο νερό μπορεί να μεταβιβαστεί σε υδάτινους αποδέκτες στο περιβάλλον ή να περάσει από τρίτη βαθμίδα επεξεργασίας. Μετά το διαχωρισμό των μικροοργανισμών, στη δεξαμενή καθίζησης παραμένει ένα υπόλειμμα (ιλύς) από στερεά υλικά και οργανικές ουσίες που δεν αποικοδομήθηκαν, νεκρούς μικροοργανισμούς κ.λπ.

Η ιλύς αυτή πρέπει να αδρανοποιηθεί πριν απορριφθεί στο περιβάλλον, πρέπει επομένως να υποστεί επεξεργασία-συμπύκνωση (πάχυνση), αερόβια ή αναερόβια ζύμωση για τη διάσπαση των μακρομοριακών οργανικών ενώσεων, αφυδάτωση και τελικά απόθεση στο περιβάλλον ή καύση. Πρόσφατα, άρχισαν να εφαρμόζονται δύο μέθοδοι θερμικής επεξεργασίας της ιλύος: η θέρμανση υπό πίεση και η υγρή οξειδωση.

Η λειτουργία του βιολογικού καθαρισμού στηρίζεται στη γνωστή μέθοδο της αερόβιας επεξεργασίας η οποία με εκτεταμένο αερισμό, δημιουργεί περιβάλλον κατάλληλο για τη δημιουργία μικροοργανισμών που καταναλώνουν την ύλη.

Το σύστημα βιολογικού καθαρισμού αποκτά την πλήρη απόδοσή του σε 20 ημέρες και χρειάζεται έναν οπτικό έλεγχο κάθε 2μήνες. Συντήρηση γίνεται κάθε 6 μήνες και μερική εκκένωση, κάθε 1,5 χρόνια περίπου. Είναι απλό στη χρήση και τη συντήρηση. Λειτουργεί μόνο του στη γραμμή της αποχέτευσης χωρίς να έχει κινητά μέρη, χωρίς θόρυβο, χωρίς κάποια μεγάλη ηλεκτρική κατανάλωση, μιας και ο αερισμός του καταναλώνει περί τα 60W. Όσο δηλαδή και μία απλή λάμπα.

Μπορεί να τοποθετηθεί σε κάθε περίπτωση που έχουμε αστικά λύματα και θέλουμε να τα διαχειριστούμε χωρίς να επιβαρύνουμε το περιβάλλον. Κάποια μέρα και στην Ελλάδα θα κρίνεται απαραίτητη η εγκατάστασή του από την πολιτεία.

Προς το παρόν έχουμε αρκετά οφέλη από την χρήση του. Τοποθετώντας ένα σύστημα βιολογικού καθαρισμού, προσέχουμε το περιβάλλον. Εξασφαλίζουμε ένα υγιές έδαφος και καθαρά υπόγεια ύδατα για τα παιδιά μας. Γλιτώνουμε από τις πολλαπλές εκκενώσεις ενός βόθρου στεγανού, μιας και ο απορροφητικός απαγορεύεται από το 1964!

Η χρήση του θα μας απαλλάξει από την μόλυνση, θα μας προσφέρει την ικανοποίηση της προσφοράς προς το περιβάλλον και μακροπρόθεσμα θα μας πείσει για όλα τα οφέλη του, οικολογικά αλλά και οικονομικά.

Τριτοβάθμια Επεξεργασία

Σκοπός της τριτοβάθμιας επεξεργασίας είναι η αφαίρεση βαρέων μετάλλων και τοξικών ή άλλων συστατικών. Το στάδιο αυτό είναι επιθυμητό όταν η παρουσία βιομηχανικών αποβλήτων στα λύματα είναι σημαντική και ο στόχος είναι η επαναχρησιμοποίηση των λυμάτων (π.χ. στην βιομηχανία, για άρδευση ή για χώρους αναψυχής). Στο στάδιο αυτό περιλαμβάνονται επεξεργασίες όπως η κροκίδωση-ίζηματοποίηση, η διύλιση, η προσρόφηση από ενεργό άνθρακα και διεργασίες με μεμβράνες. Κύριος σκοπός είναι η αφαίρεση του φωσφόρου και του αζώτου. Το άζωτο βρίσκεται στο νερό σε μορφή αμμωνίας, η οποία είναι τοξική για τα ψάρια και οι ενώσεις φωσφόρου μπορούν να προκαλέσουν ευτροφισμό στις λίμνες ή στην θάλασσα.

5.5 Διαχείριση Αποβλήτων

Η διαχείριση αποβλήτων αφορά στους τρόπους διαχείρισης, τη συλλογή και μεταφορά, τη μεταφόρτωση, την επεξεργασία, την αξιοποίηση έως την αποτέφρωση και την τελική ασφαλή διάθεση μέσω της υγειονομικής ταφής όλων των ειδών αποβλήτων στα ξενοδοχεία.

Η σύγχρονη άσκηση περιβαλλοντικής πολιτικής στον τομέα της διαχείρισης των αποβλήτων σε κοινοτικό και διεθνές επίπεδο, καθώς και η ανάγκη αποτελεσματικής προστασίας του περιβάλλοντος και ελέγχου της ρύπανσης από τα απόβλητα, δημιουργούν νέους προσανατολισμούς και επιβάλλουν μία περισσότερο εμπειριστατωμένη αντιμετώπιση και τεκμηριωμένη ανάλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων ρύπανσης από τα απόβλητα. Είναι διαπιστωμένο ότι, τα στερεά απόβλητα αποτελούν σημαντική πηγή ρύπανσης, με συνεχώς αυξανόμενες αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, δημιουργώντας παράλληλα και μία αδικαιολόγητη σπατάλη των πόρων.

Στα ξενοδοχεία της Ελλάδος για την διαχείριση αποβλήτων ακολουθείται η παρακάτω διαδικασία:

1. Χάραξη πολιτικής ολοκληρωμένης διαχείρισης των αποβλήτων η οποία στοχεύει ιεραρχικά:

- ü Στην πρόληψη ή μείωση της παραγωγής αποβλήτων (ποσοτική μείωση) καθώς και στη μείωση της περιεκτικότητας αυτών σε επικίνδυνες ουσίες (ποιοτική μείωση).

- ϋ Στην αξιοποίηση των υλικών που προέρχονται από απόβλητα με τη μεγιστοποίηση της ανακύκλωσης και την ανάκτηση προϊόντων και ενέργειας.
- ϋ Στην μείωση του βιοαποδομήσιμου κλάσματος των αστικών αποβλήτων που οδηγούνται σε υγειονομική ταφή.
- ϋ Στην τελική διάθεση των αποβλήτων, που δεν υπόκεινται σε διεργασίες αξιοποίησης και των υπολειμμάτων της επεξεργασίας των αποβλήτων, κατά τρόπο περιβαλλοντικά αποδεκτό, στοχεύοντας στην βιώσιμη ανάπτυξη.

2. Εξάλειψη των χώρων ανεξέλεγκτης διάθεσης στερεών αποβλήτων, οι οποίοι αποτελούν προσβολή του πολιτισμού μας. Για την επίτευξη του στόχου πραγματοποιούνται παρεμβάσεις που οδηγούν:

- ϋ Στη δραστική μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την ανεξέλεγκτη διάθεση μέσω της παύσης λειτουργίας τους και της περιβαλλοντικής αποκατάστασης
- ϋ Στη δημιουργία προϋποθέσεων για τη φυσική επανένταξη των χώρων στο γειτονικό τους περιβάλλον.

3. Επαναχρησιμοποίηση–ανακύκλωση των στερεών αποβλήτων με την θέσπιση κινήτρων και αντικινήτρων για την επίτευξη της πρόληψης της παραγωγής στερεών αποβλήτων και την παραγωγή προϊόντων κατάλληλων για επαναχρησιμοποίηση και αξιοποίηση.

Θεωρούμε ότι σ' αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθούμε στο κατά πόσο το θεσμικό πλαίσιο συντελεί στην προσπάθεια των ξενοδοχείων για την χρήση όλων των παραπάνω ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Μόλις πρόσφατα λοιπόν, το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα έγινε ευνοϊκό για την προώθηση εφαρμογών των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στα ξενοδοχεία.

Έτσι, για παράδειγμα, ο νόμος 3468/2006 προωθεί τη χρήση φωτοβολταϊκών συστημάτων για παραγωγή ηλεκτρισμού και σύνδεσής τους με το δίκτυο, ενώ ο νόμος 3661/2008 θεσπίζει την ενεργειακή επιθεώρηση των κτηρίων καθώς και τη λήψη μέτρων εξοικονόμησης ενέργειας και εφαρμογών ανανεώσιμων πηγών ενέργειας σ' αυτά. Όμως ακόμη αναμένονται κάποιες κανονιστικές διατάξεις για την εφαρμογή των ανωτέρω νόμων οι οποίοι αναμένεται να δώσουν ώθηση στη μελλοντική εφαρμογή των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στον ξενοδοχειακό τομέα. Εξάλλου, το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο προωθεί και τη χρήση συστημάτων συμπαραγωγής θερμότητας και ηλεκτρισμού υψηλής απόδοσης.

Σ' αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθούμε συνοπτικά στα βήματα που ακολουθούν τα ξενοδοχεία για να δείξουν γενικότερα την ευαισθητοποίησή τους ως προς το περιβάλλον:

- ✓ Με τα εναρμονισμένα, στο φυσικό τοπίο, κτίρια
- ✓ Με την ποικιλία των φυτών του τόπου
- ✓ Με την ελεγχόμενη παροχή ηλεκτρικής ενέργειας
- ✓ Με την εγκατάσταση ηλεκτρικών συσκευών ενεργειακής κλάσης Α ή Β
- ✓ Με την θέρμανση νερού με ηλιόθερμα

- ✓ Με τον μηχανισμό συνεχούς ανακύκλωσης νερού
- ✓ Με την συγκέντρωση και τον διαχωρισμό των ανακυκλώσιμων υλικών
- ✓ Με τα πιστοποιημένα οικολογικά είδη καθαριότητας
- ✓ Με την χρήση 100% βαμβακερών λινών
- ✓ Με την ανακύκλωση λινών μετά από την φθορά τους
- ✓ Με την αποκατάσταση μικρών χωματερών της περιοχής με δεντροφύτευση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΕΡΕΥΝΑ

6.1 Ερωτηματολόγιο

1. Πιστεύετε ότι η ξενοδοχειακή μονάδα συμβάλλει στη διατήρηση των φυσικών πόρων της περιοχής;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

1α. Αν ναι, κατά πόσο πιστεύετε ότι φροντίζει την διαφύλαξη αυτών των πόρων;

ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

ΠΟΛΥ

ΜΕΤΡΙΑ

ΛΙΓΟ

ΠΟΛΥ ΛΙΓΟ

2. Εφαρμόζει το ξενοδοχείο μία πολιτική περιβαλλοντικής συναίσθησης;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

3. Ποια φράση θα συμφωνούσατε περισσότερο ότι ταιριάζει στην περιβαλλοντική διοίκηση του ξενοδοχείου σας;

“Η ξενοδοχειακή μονάδα διέθετε ανέκαθεν περιβαλλοντική διοίκηση”

“Η ξενοδοχειακή μονάδα ανέπτυξε περιβαλλοντική διοίκηση το τελευταίο διάστημα”

“Η ξενοδοχειακή μονάδα δεν ασχολείται με την περιβαλλοντική διοίκηση”

4. Πιστεύετε ότι η επιτυχία της περιβαλλοντικής διαχείρισης κρίνεται βάσει της οικονομικής ή της ηθικής απόδοσης;

- A. Βάσει της Οικονομικής Απόδοσης
- B. Βάσει της Ηθικής Απόδοσης

5. Θέτει η ξενοδοχειακή μονάδα το περιβάλλον πάνω από τα κέρδη, κατά την άποψή σας;

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ

6. Έχει πραγματοποιήσει στο παρελθόν το ξενοδοχείο σας βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα κέρδη από τη λειτουργία ενός 'πιο οικολογικού' ξενοδοχείου;

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ

7. Ποιά από τις παρακάτω βελτιώσεις προέκυψαν από τις πολιτικές περιβαλλοντικής διοίκησης; (απαντήστε με σειρά προτεραιότητας)

- α. Οικονομία στη θέρμανση
- β. Ανακύκλωση μπουκαλιών και κουτιών
- γ. Αγορά οικολογικών απορρυπαντικών
- δ. Αλλαγή πολιτικής σχετικά με τη χορήγηση πετσετών
- ε. Εγκατάσταση χαμηλού φωτισμού

8. Αναλύστε τις περαιτέρω ενέργειες που πρέπει να γίνουν για να φτάσει η μονάδα στο επιθυμητό αποτέλεσμα περιβαλλοντικής συναίσθησης.

9. Ποιά τα αναμενόμενα οφέλη από την περιβαλλοντική διαχείριση στην επιχείρησή σας;

- α. Αυξημένη κερδοφορία
- β. Αυξημένη ικανοποίηση πελατών
- γ. Βελτίωση σχέσεων με τη τοπική κοινωνία
- δ. Βοήθησε τις δημόσιες σχέσεις
- ε. Έδωσε ένα επικοινωνιακό προβάδισμα απέναντι στον ανταγωνισμό

10. Πραγματοποιεί η μονάδα σεμινάρια περιβαλλοντικής ευαισθησίας;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

11. Πιστεύετε ότι το προσωπικό λαμβάνει τη κατάλληλη περιβαλλοντική εκπαίδευση σε ότι αφορά το ξενοδοχείο;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

12. Με ποιές σταθερές εκτιμώνται οι περιβαλλοντικοί στόχοι που έχει καθορίσει η μονάδα;

A. ISO 14000

B. Μέτρα που ορίζει η γενική διοίκηση

Γ. Μέτρα που ορίζει η ξενοδοχειακή μονάδα

Δ. Τα στάνταρ της Πρωτοβουλίας Διεθνούς Ξενοδοχειακού Περιβάλλοντος

E. Άλλο. Παρακαλώ, αναλύστε.

6.2 Ανάλυση και Αποτελέσματα Έρευνας

Η έρευνα μας παρουσιάζει στοιχεία τα οποία δείχνουν κατά πόσο ξενοδοχειακές μονάδες της Μυκόνου συμβάλλουν στη διατήρηση της αειφορίας του νησιού και κατά πόσο θεωρούν ότι η 'περιβαλλοντική συνείδηση' βοηθάει στην ανάπτυξη της μονάδας.

Η επιλογή του νησιού της Μυκόνου έγινε καθώς το νησί θεωρείται «κοσμοπολίτικο» και ένας από τους πιο δημοφιλείς προορισμούς της Ελλάδας, οπότε και συγκεντρώνει διαφόρων τύπων τουρίστες με αποτέλεσμα και η ποικιλία των ξενοδοχειακών μονάδων του νησιού να είναι μεγάλη.

Το ερωτηματολόγιο αυτό μοιράστηκε σε ξενοδοχειακές μονάδες διαφόρων κατηγοριών στο νησί της Μυκόνου το Σεπτέμβριο του 2011. Στην έρευνα πήραν μέρος 13 ξενοδοχειακές μονάδες, εκ των οποίων έξι ανήκουν στην κατηγορία των 5-αστέρων, τρεις στην κατηγορία των 4-αστέρων, δύο στην κατηγορία των 3-αστέρων, ενώ δύο ξενοδοχειακές μονάδες ανήκουν στην κατηγορία της ενοικίασης δωματίων.

Οι μονάδες οι οποίες συμμετείχαν στην έρευνα είναι οι εξής:

Mykonos Blu [5 αστέρων]

Theoxenia Hotel [5 αστέρων]

Elysium Hotel [5 αστέρων]

Mykonos Grand 5* [5 αστέρων]

Santa Marina Resort & Villas [5 αστέρων]

Saint John Hotel [5 αστέρων]

Semeli, the Hotel [4 αστέρων]

Porto Mykonos [4 αστέρων]

San Giorgio Hotel [4 αστέρων]

Poseidon Hotel [3 αστέρων]

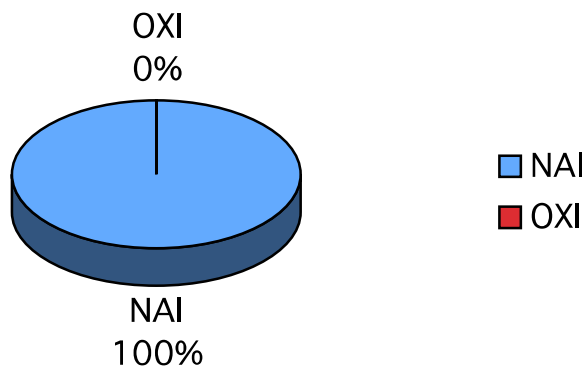
Mykonian K Hotel [3 αστέρων]

Dina's Apartments [Rooms to Let]

Rania Apartments [Rooms to Let]

Ερώτηση 1

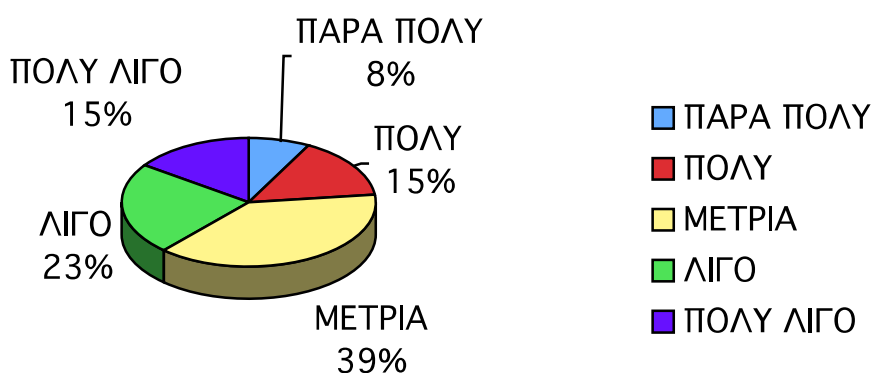
Πιστεύετε ότι η ξενοδοχειακή μονάδα συμβάλλει στη διατήρηση των φυσικών πόρων της περιοχής;

Στην πρώτη ερώτηση του ερωτηματολογίου η απάντηση ήταν θετική απο όλες τις ξενοδοχειακές μονάδες ως προς τη διατήρηση των φυσικών πόρων της περιοχής τους.

Ερώτηση 1α

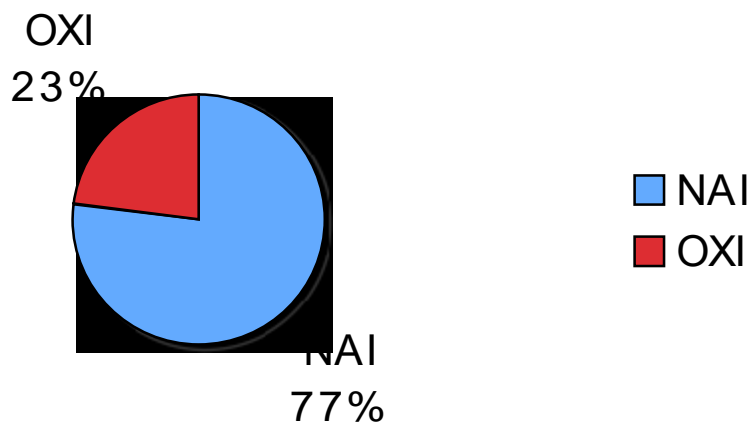
Αν ναι, κατά πόσο πιστεύετε ότι φροντίζει την διαφύλαξη αυτών των πόρων;

Στην ερώτηση κατά πόσο οι ξενοδοχειακές μονάδες διαφυλάσσουν τους πόρους το 8% απάντησε ότι διαφυλάσει τους πόρους 'πάρα πολύ' ενώ το 15% απάντησε απλά 'πολύ'. Το μεγαλύτερο ποσοστό (39%) απάντησε ότι συμβάλει 'μέτρια' στη διαφύλαξη των πόρων, ενώ το αμέσως μεγαλύτερο ποσοστό (23%) ανέφερε ότι ασχολείται 'λίγο'. Τέλος, το ίδιο ποσοστό που απάντησε 'πολύ' (15%) απάντησε ότι 'πολύ λίγο' συμβάλει στη διατήρηση των φυσικών πόρων της περιοχής.

Ερώτηση 2

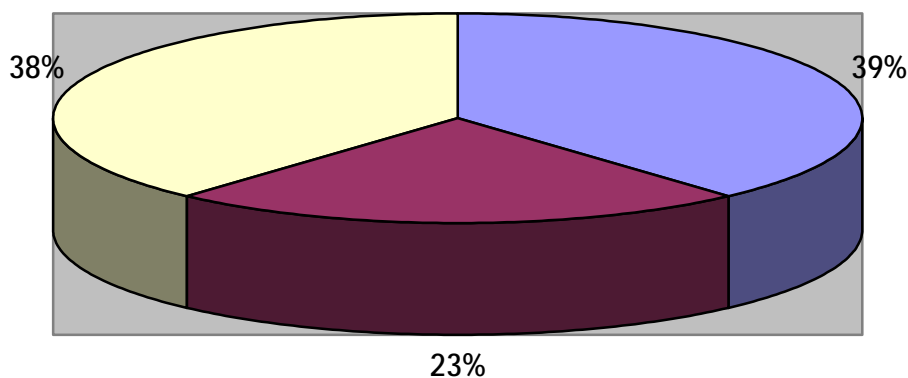
Εφαρμόζει η ξενοδοχειακή μονάδα μία πολιτική περιβαλλοντικής συναίσθησης;

Το 77% των ερωτηθέντων ξενοδοχειακών μονάδων ανέφερε ότι η μονάδα εφαρμόζει μία πολιτική περιβαλλοντικής συναίσθησης, ενώ το 23% απάντησε αρνητικά.

Ερώτηση 3

Ποια φράση θα συμφωνούσατε περισσότερο ότι ταιριάζει στην περιβαλλοντική διοίκηση του ξενοδοχείου σας;

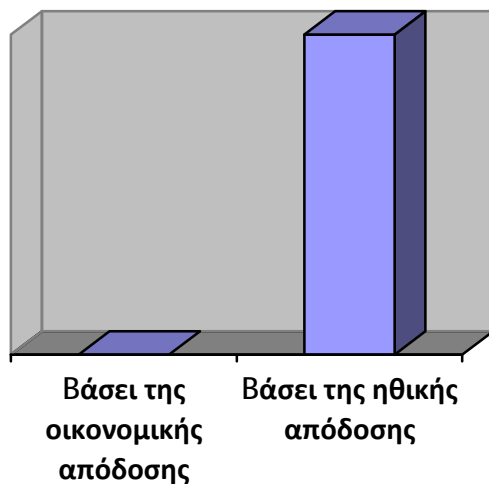

- "Η ξενοδοχειακή μονάδα διαθέτει ανέκαθεν περιβαλλοντική διοίκηση"
- "Η ξενοδοχειακή μονάδα ανέπτυξε περιβαλλοντική διοίκηση το τελευταίο διάστημα"
- "Η ξενοδοχειακή μονάδα δεν ασχολείται με την περιβαλλοντική διοίκηση"

Το 39% υποστηρίζει ότι "η ξενοδοχειακή μονάδα διαθέτει ανέκαθεν περιβαλλοντική συνείδηση", ενώ το ίδιο σχεδόν ποσοστό (38%) υποστηρίζει ότι "η ξενοδοχειακή μονάδα δεν ασχολείται με την περιβαλλοντική διοίκηση". Τέλος, το 23% αναφέρει ότι "η ξενοδοχειακή μονάδα πρόσφατα ανέπτυξε περιβαλλοντική διοίκηση".

Ερώτηση 4

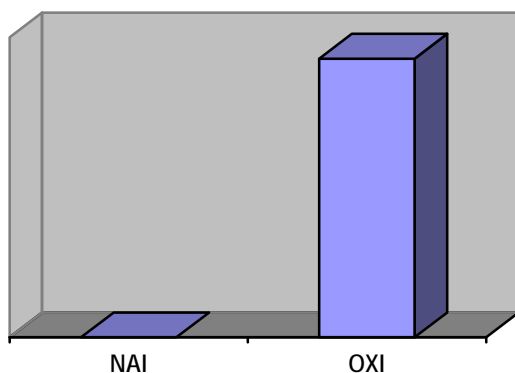
Πιστεύετε ότι η επιτυχία της περιβαλλοντικής διαχείρισης κρίνεται βάσει της οικονομικής ή της ηθικής απόδοσης;

Όλες οι ερωτηθείσες ξενοδοχειακές μονάδες απάντησαν ότι "η επιτυχία της περιβαλλοντικής διαχείρισης κρίνεται βάσει της ηθικής απόδοσης". Καμία μονάδα δεν απάντησε "βάσει της οικονομικής απόδοσης".

Ερώτηση 5

Θέτει η ξενοδοχειακή μονάδα το περιβάλλον πάνω από τα κέρδη, κατά την άποψη σας;

Όλες οι ξενοδοχειακές μονάδες απάντησαν ότι δεν θέτουν το περιβάλλον πάνω από τα κέρδη.

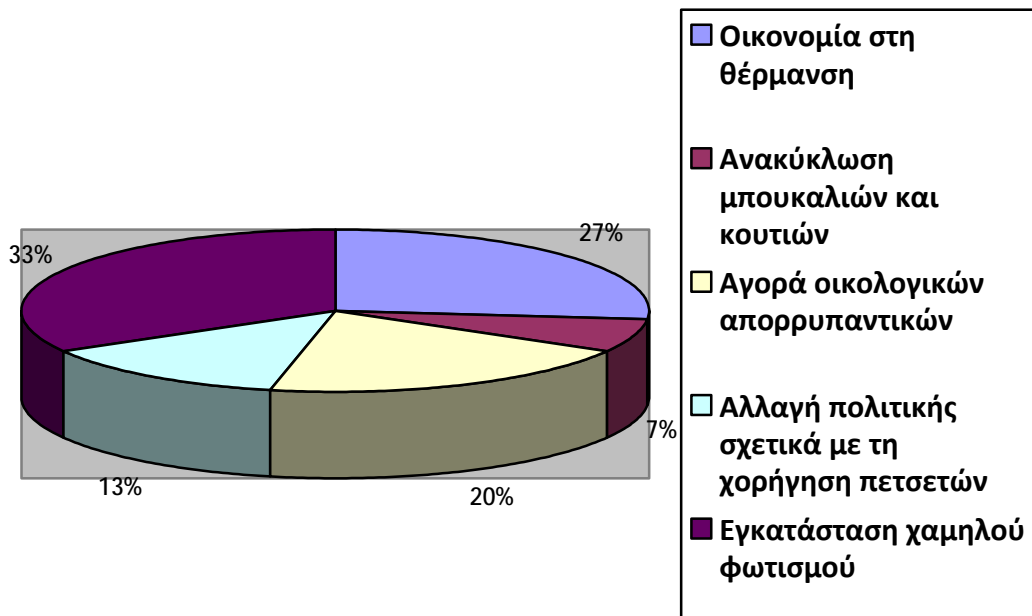
Ερώτηση 6

Έχει πραγματοποιήσει στο παρελθόν το ξενοδοχείο σας βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα κέρδη από τη λειτουργία ενός 'πιο οικολογικού' ξενοδοχείου;

Τρεις ξενοδοχειακές μονάδες απάντησαν ότι "έχει πραγματοποιήσει το ξενοδοχείο (βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα) κέρδη από τη λειτουργία ενός "πιο οικολογικού" ξενοδοχείου. Οι υπόλοιπες 10 ξενοδοχειακές μονάδες απάντησαν αρνητικά στην ερώτηση, δηλαδή είτε ότι έχουν λειτουργήσει "πιο οικολογικά" αλλά δεν παρατηρήθηκαν κέρδη, είτε ότι δεν έχουν λειτουργήσει ποτέ "πιο οικολογικά".

Ερώτηση 7

Ποιά από τις παρακάτω βελτιώσεις προέκυψαν από τις πολιτικές περιβαλλοντικής διοίκησης;

Στην ερώτηση αυτή ζητήθηκε από τις ξενοδοχειακές μονάδες να βάλουν σε σειρά προτεραιότητας συγκεκριμένες πολιτικές περιβαλλοντικής διοίκησης. Η "εγκατάσταση χαμηλού φωτισμού" προτιμήθηκε από τις μονάδες με ποσοστό 33%, ενώ με ποσοστό 27% αναδείχθηκε η "οικονομία στη θέρμανση" ως η επόμενη πολιτική που προτιμείται. Η "αγορά οικολογικών απορρυπαντικών" αναδείχθηκε ως τρίτη προτιμότερη κίνηση περιβαλλοντικής διοίκησης (20%). Τέλος, η "αλλαγή πολιτικής σχετικά με τη χορήγηση πετσετών" και η "ανακύκλωση μπουκαλιών και κουτιών" κατατάχθηκαν στις τελευταίες θέσεις πολιτικών περιβαλλοντικής διοίκησης με 13% και 7% αντίστοιχα.

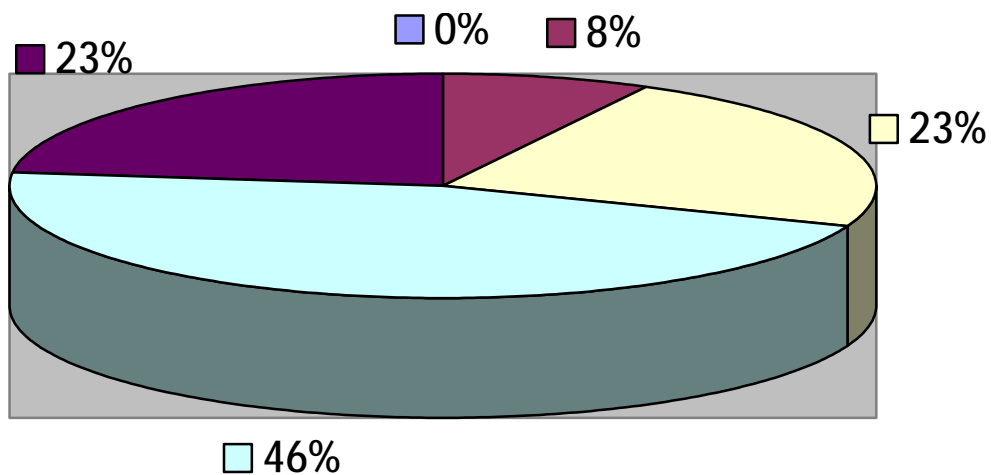
Ερώτηση 8

Αναλύστε τις περαιτέρω ενέργειες που πρέπει να γίνουν για να φτάσει η μονάδα στο επιθυμητό αποτέλεσμα περιβαλλοντικής συναίσθησης.

Πολλές από τις ερωτηθείσες ξενοδοχειακές μονάδες δήλωσαν ότι μια από τις ενέργειες που πρέπει να γίνουν για να φτάσει η επιχείρηση στο επιθυμητό αποτέλεσμα είναι η εγκατάσταση φωτοβολταϊκών συστημάτων, ενώ άλλες μονάδες δήλωσαν ότι πρέπει να γίνεται σωστή εκπαίδευση προσωπικού. Επίσης, κάποιες μονάδες δήλωσαν ότι πρέπει να γίνεται ορθή διαχείριση των απορριμμάτων καθώς και ανακύκλωση. Τέλος, πολλές ήταν οι μονάδες που δήλωσαν ότι πρέπει να προσφέρονται ολοκληρωμένες λύσεις από τους δημόσιους φορείς, όπως επίσης και κίνητρα από τη νομοθεσία για βιώσιμες μη επιζήμιες επιλογές.

Ερώτηση 9

Ποιά τα αναμενόμενα οφέλη από την περιβαλλοντική διαχείριση στην επιχείρησή σας;

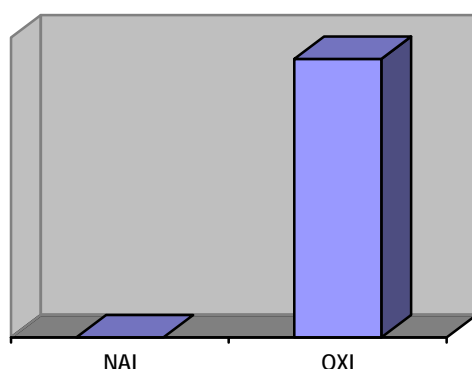

- Αυξημένη κερδοφορία
- Αυξημένη ικανοποίηση πελατών
- Βελτίωση σχέσεων με την τοπική κοινωνία
- Βοήθησε τις δημόσιες σχέσεις
- Έδωσε ένα επικοινωνιακό προβάδισμα έναντι στον ανταγωνισμό

Τα αναμενόμενα οφέλη απο τη περιβαλλοντική διαχείριση στις επιχειρήσεις είναι σύμφωνα με το 46% οτι βοήθησαν τις δημόσιες σχέσεις της μονάδας, ενώ με 23% αναφέρουν οι επιχειρήσεις οτι είχαν βελτίωση στις σχέσεις τους με την τοπική κοινωνία και ότι δόθηκε ένα επικοινωνιακό προβάδισμα έναντι στον ανταγωνισμό. Τέλος, το 8% απάντησε οτι υπήρξε αυξημένη ικανοποίηση των πελατών, ενώ καμμία μονάδα δεν παρατήρησε αυξημένη κερδοφορία (0%).

Ερώτηση 10

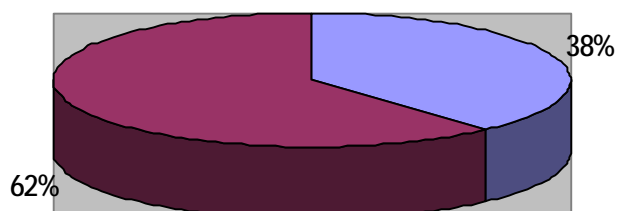
Πραγματοποιεί η μονάδα σεμινάρια περιβαλλοντικής ευαισθησίας;

Καμία από τις μονάδες που πήραν μέρος στην έρευνα δεν πραγματοποιεί σεμινάρια περιβαλλοντικής ευαισθησίας.

Ερώτηση 11

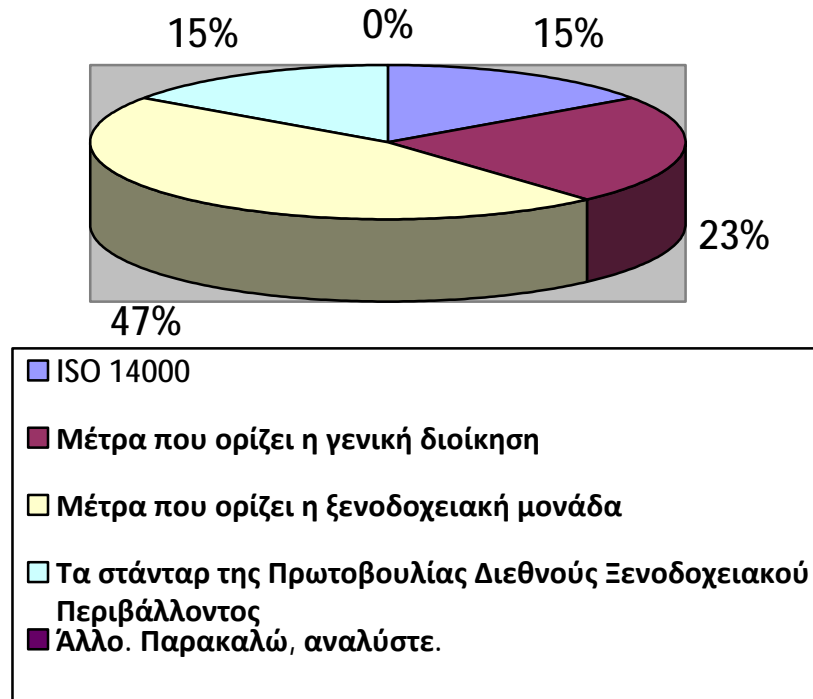
Πιστεύετε ότι το προσωπικό λαμβάνει τη κατάλληλη περιβαλλοντική εκπαίδευση σε ότι αφορά το ξενοδοχείο;

Το 62% απάντησε ότι πιστεύει ότι το προσωπικό λαμβάνει την κατάλληλη περιβαλλοντική εκπαίδευση σε ότι αφορά τη ξενοδοχειακή μονάδα, ενώ το 32% δήλωσε ότι πιστεύει ότι το προσωπικό της επιχείρησης δεν λαμβάνει τέτοια εκπαίδευση.

Ερώτηση 12

Με ποιές σταθερές εκτιμώνται οι περιβαλλοντικοί στόχοι που έχει καθορίσει η μονάδα;

Μέτρα που ορίζει η ξενοδοχειακή μονάδα (47%) αποτελούν την πρώτη σταθερά με την οποία καθορίζονται οι περιβαλλοντικοί στόχοι που έχει θέσει η μονάδα. Έπειτα, ακολουθούν “μέτρα που ορίζει η γενική διοίκηση τις μονάδας” (23%) και στη συνέχεια “τα στάνταρ της Πρωτοβουλίας Διεθνούς Ξενοδοχειακού Περιβάλλοντος” (15%). Τέλος, επίσης με 15%, οι ξενοδοχειακές μονάδες ακολουθούν το ISO 14000 για να πετύχουν τους περιβαλλοντικούς τους στόχους.

6.3 Συμπεράσματα Έρευνας

Από την παραπάνω ανάλυση φαίνονται καθαρά οι θετικές επιδράσεις της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης, τόσο σε οικολογικό όσο και σε τουριστικό επίπεδο. Με τον κατάλληλο σχεδιασμό των τουριστικών εγκαταστάσεων και τη σωστή εκπαίδευση των τουριστών, το φυσικό περιβάλλον μπορεί να μας προσφέρει απλόχερα τα αγαθά του.

Η έρευνα, η οποία διεξήχθη σε ξενοδοχεία της Μυκόνου, αφορά στην ευαισθητοποίηση και συμβολή των τουριστικών μονάδων του νησιού στο περιβαλλοντολογικό πρόβλημα. Επίσης, ερευνά τις ενέργειες των επιχειρήσεων αυτών και πως δίνουν λύσεις για το μέλλον.

Αναλυτικά, η έρευνα κατέδειξε ότι τα ξενοδοχεία της Μυκόνου, στην πλειοψηφία τους, διαθέτουν ένα μεγάλο ποσοστό περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. Επιπλέον, τα περισσότερα εφαρμόζουν μια πολιτική συναίσθησης σε ότι αφορά στο περιβάλλον. Σε ισάξια ποσοστά συναντούμε τις ξενοδοχειακές μονάδες, είτε να διαθέτουν ανέκαθεν φιλική περιβαλλοντικά συνείδηση, είτε να μην έχουν ασχοληθεί ποτέ με την περιβαλλοντική διοίκηση. Συντριπτικό είναι το ποσοστό των ξενοδοχειακών μονάδων που θέτουν την ηθική απόδοση πάνω από τα πιθανά κέρδη που τους προσφέρει η μονάδα. Εντύπωση προκάλεσε το γεγονός ότι καμία μονάδα δεν πραγματοποιεί σεμινάρια περιβαλλοντικής ευασθησίας, αλλά ούτε και λαμβάνει την κατάλληλη περιβαλλοντική εκπαίδευση. Επιπροσθέτως, οι περισσότερες μονάδες εφαρμόζουν περιβαλλοντικούς στόχους ανάλογους με τα μέτρα που ορίζει η ίδια η μονάδα και όχι το ISO 14000, η γενική διοίκηση ή τα στάνταρ της πρωτοβολίας του διεθνούς ξενοδοχειακού περιβάλλοντος.

Γενικά Συμπεράσματα – Επίλογος

Συνολικά οι επιχειρήσεις που προσφέρουν τουρισμό, δείχνουν να μην έχουν αναλογιστεί τις συνέπειες των πράξεών τους στο περιβάλλον, ειδικά την μεγάλη τουριστική περίοδο την οποία διαθέτει η χώρα. Το κέρδος συχνά αποτελεί τη μοναδική μέριμνα της επιχείρησης και η αειφορία της μπαίνει σε δεύτερη - τουλάχιστον - μοίρα.

Η εργασία αυτή, εξηγώντας τη βιομηχανία της φιλοξενίας στην Ελλάδα και προσπαθώντας να δείξει όλες τις πλευρές της αειφορίας ως ορισμού και της αειφορίας των τουριστικών καταλυμάτων, συμπεραίνει ότι η προσπάθεια είναι υπαρκτή αλλά σχετικά μικρή. Οι κινήσεις που πρέπει να γίνουν είναι αρκετές ακόμη από την πλευρά της επιχείρησης αλλά και από την πλευρά της τοπικής κοινωνίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένη

- Berry, S. και Ladkin, A. (1997) Sustainable Tourism: A Regional Perspective. *Tourism Management*, 18(7), σελ. 433-440
- Blowers, A. (1992) Planning for a Sustainable Environment. London, Earthscan
- Butler, R. W. (1980) The Tourism Area Life Cycle Vol. 1: Applications and Modifications. London, Channel View
- Butler, R. W. (2006) The Tourism Area Life Cycle Vol. 2: Conceptual and Theoretical Issues. London, Channel View
- Clarke, J. (1997) A Framework of Approaches to Sustainable Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 5(3), σελ. 224-233
- Deming, A. H. (1998) The Edges of the Civilized World: A Journey in Nature and Culture. New York, Picador
- Elber, S. (1992) Beyond the Green Horizon: Principles for Sustainable Tourism. UK, WWF
- Forsyth, T. (1996) Sustainable Tourism: Moving from Theory to Practice. UK, WWF
- Global Opportunities for Business and the Environment (1990) An Action Strategy for Sustainable Tourism Development. Vancouver, GLOBE. σελ. 6
- Godfrey, K. και Clarke, J. (2000) The Tourism Development Handbook. London, Thompson
- Hawkes, S. και Williams, P. (1993) The Greening of Tourism - From Principles to Practice. In: GLOBE 92 Tourism Stream: Case Book of Best Practice in Sustainable Tourism. Burnaby, B.C., Simon Fraser University.
- Jacobs, M. (1991) The Green Economy. London, Pluto Press
- McCool, S. F. και Moisey, R. N. (2009) Tourism, Recreation and Sustainability: Linking Culture and the Environment. 2nd edn. London, CABI
- McKercher, B. (1998) The Business of Nature-based Tourism. London, Hospitality Press
- Meadows, D.H., Meadows, D.L., Randers, J. και Behrens, W.W. III (1972) The Limits of Growth: A Report of the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind. New York, Universe Books

- Middleton, V., T.C. and Hawkins, R. (1998) *Sustainable Tourism: A Marketing Perspective*. London, Butterworth - Heinemann
- Milbrath, L. W. (1989) *Envisioning a Sustainable Society: Learning Our Way Out*. New York, State University of New York Press
- Moscardo, G. (2008) *Building Community Capacity for Tourism Development*. London, CABI
- Oxford Dictionary of English (2010) Oxford, OUP Oxford
- Pearce, D., Turner, K. και Bateman, I. (1994) *Environmental Economics: An Elementary Introduction*. Essex, Pearson
- Pearce, D., Markandya, A. και Barbier E.B. (1989) *Blueprint for a Green Economy*. London, Earthscan
- Prescott-Allen, R. (1997) *Barometer of Sustainability: What it's for and how to use it?* Switzerland, The World Conservation Union (IUCN)
- Roy, K. C. και Tisdell, C. A., ed. (1998) *Tourism in India and India's Economic Development*. New York, Nova Publishers
- Torgerson, D. (1995) *The Uncertain Quest for Sustainability: Public Discourse and the Politics of Environmentalism*. In: Fisher, F. and Black, M., ed. (1995) *Greening Environmental Policy: The Politics of a Sustainable Future*. London, Palgrave Macmillan
- Weaver, D. (2008) *Ecotourism*. Australia, John Wiley & Sons
- World Commission on Environment and Development (WCED) (1987) *Our Common Future (Brundtland Report)*. Oxford Univ. Press, London
- World Wide Fund for Nature (WWF) (2006) *Drought in the Mediterranean: WWF Policy Proposals*. Madrid, WWF
- Lele, S. M. (1991) *Sustainable Development: A Critical Review*. *World Development*, 19(6), σελ. 607-621
- Zimmerman, K., A., Universitas Gadjah Mada και University of Waterloo (1991) *Bali Sustainable Development Project: Impact of Pesticides on Human and Ecosystem Health in Bali: A Sustainable Development Strategy Proposal*

Ελληνική

- Κοκκόσης, Χ. και Τσάρτας, Π. (2001) *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*. Αθήνα, Κριτική

Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ). Ορισμοί Στατιστικών Τουρισμού, [online] Available at:
<<http://www.sete.gr/files/Media/Orismoistatistikontourismou.pdf>> [Accessed 26 Σεπτεμβρίου 2011]

Τεγόπουλος – Φυτράκης (1993) Ελληνικό Λεξικό. Αθήνα, Εκδόσεις Αρμονία. σελ. 769